

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԳԵՎՈՐԳ ՆԱՐԻՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԸ՝ ՈՐՊԵՍ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ՓԱՍՏ 3

ՆԱՐԵԿ ԳԱՔՐԻԵԼՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԻՆ
ԱՌՆՉՎՈՂ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀՐԱՏԱՊ ԼՈՒԾՄԱՆ
ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ .. 14

ՎԱՀԱԳՆ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ,
ՃՅՈՒՂԱՅԻՆ ԵՎ ԱՅԼ ՆՈՐՄԱՏԻՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ 21

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐՆ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՁ..... 34

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՌԱՖԻԿ ԽԱՆԴԱՆՅԱՆ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐԱԴԻԳՄԸ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵՁ..... 42

ԿՈՐՊՈՐԱՏԻՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԿԱՐԵՆ ՄԱՍԻԿՈՆՅԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՇԱՀՈՒԹԱԲԱԺՆԱՅԻՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՇԱՀՈՒՅԹԻ ԲԱՇԽՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 48

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԱՐՄԻՆԵ ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ

ՀԱՆՑԱՆՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ
ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ՝
ԸՍՏ ՀՀ ԳՈՐԾՈՂ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ԵՎ ՆՈՐ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ 54

ՀՈՒՓՍԻՄԵ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ԽՄԲԻ ԿԱԶՄՈՒՄ ՀԱՆՑԱՆՔ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՆՉԱՓԱՀԱՄՆԵՐԻ
ԲՆՈՒԹԱԳՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
(ԸՍՏ ԲԱՐՈՅԱՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԻ).....61

ԷՄԻԼՅԱ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՆ
ԱՐԴԱՐՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ67

ՄԵԼԻՔ ՄԵԼԻՔՅԱՆ

ԻՆՔՆԻՐԱՎՉՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՑԱԿԱԶՄԻՆ ԱՌՆՉՎՈՂ
ՈՐՈՇ ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ76

ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱ

ՀՀ ՎՃՈՒԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ83

ՀՀ Արագածուրնի մարզի առաջին արյանի ընդհանուր
իրավասության դատարանի դատավոր,
Երևանի հյուսիսային համալսարանի հայցորդ

ՊԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԸ՝ ՈՐՊԵՄ ԻՐԱՎԱՔԱՆԱԿԱՆ ՓԱՍՏ

Ժամանակակից քաղաքացիական դատավարության իրավունքում դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, շարունակում են քիչ ուսումնասիրված մնալ: Դատական ակտի բազմաչափությունն ու տարբերակայնությունն (վարիատիվությունը) ապահովում են դրա բովանդակայնության համատեքստում վերջինիս ուսումնասիրության անսպառնալիքները: Նշվածները հիմք են ծառայել դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, ուսումնասիրելու համար:

Մինչ ներկայացնելն այն դրույթները, որոնք հիմք են ծառայում դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, ուսումնասիրելու համար, նախևառաջ մեկնաբանենք «իրավաբանական փաստ» եզրույթը, պարզենք դրա էությունը:

Իրավաբանական փաստերը նյութական իրավունքի նորմերի կողմից արժեքավորվող այն հանգամանքներն են և իրադարձությունները, որոնց առկայության կամ բացակայության հետ նույն իրավունքի նորմերը կապում են որոշակի իրավական հետևանքներ՝ քաղաքացիների և կազմակերպությունների (նաև՝ պետության) իրավունքների և պարտականությունների ծագումը, փոփոխումը և դադարումը¹:

Դատական ակտերի՝ որպես իրավաբանական փաստերի, ուսումնասիրության արդիականությունը պայմանավորված է նաև նրանով, որ վերջինս հիմնված է ընդհանուր իրավունքի տեսության դրույթների վրա և ընկած է քաղաքացիական ու քաղաքացիական դատա-

վարության իրավունքների հանգույցում: Ասվածի համատեքստում է իրավական կարգավորման կառուցակարգում (մեխանիզմում) դրսևորվում դատական ակտի մեկնաբանման մոտեցումների և գնահատման տարբերակվածությունը: Հիմնախնդրի մեկնաբանման նպատակով մասնագիտական գրականության շրջանակում կատարված ուսումնասիրությունները ևս մեկ անգամ փաստեցին այն, որ հիմնախնդիրը թե՛ տեսական և թե՛ գործնական մակարդակում միօրինակ մեկնաբանություն չունի: Քաղաքացիագետների տեսանկյունից իրավաբանական փաստի և դատական ակտի հարաբերակցությունը նշանակություն է ձեռք բերում քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմքերի սահմանման անհրաժեշտության առաջացմանը զուգընթաց²: Որպես հետևություն փաստենք, որ դատական ակտերի ներառումը քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմքերի ցանկում հնարավորություն է տալիս մեզ դիտարկել այն որպես քաղաքացիական իրավահարաբերությունների շարժն ապահովող (դրանց ծագման, փոփոխման և դադարեցման) լրացուցիչ հիմք:

«Իրավաբանական փաստ» և «դատավարական իրավաբանական փաստ» եզրույթները բովանդակում են «փաստ» ընդհանրական հասկացությունը, որն իր զարգացման ենթատեքստում ընդգրկում է նաև որոշակի փիլիսոփայական տարր: Այդ համատեքստում փաստը եղելության որոշակի մասնիկ է, իրական աշխարհի ֆրագմենտ: Լատիներենից թարգմանա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

բար (factum) ուսումնասիրվող եզրույթը նշանակում է «կատարված»:

Օ. Ա. Կրասավչիկովը փաստ է համարում նյութական աշխարհի այն եղելությունը, որը գոյություն ունի անկախ մեր գիտակցությունից³: Յու. Պ. Բորուլենկովի կարծիքով փաստը նախապես սահմանվում է ընդդատության կարգով դատավարական գործընթացում, որից հետո միայն իրավասու մարմնի կողմից հաստատվում է որպես եղելություն⁴: Հետևաբար, իրավաբանական փաստը ձևավորվում է օրինական իրավակիրառ գործընթացում:

Ընդհանրացնելով վերը ներկայացվածը, ընդգծենք, որ «փաստ» եզրույթի տակ նկատի են առնված միայն առկա հանգամանքները, որոնք ունեն որոշակի իրավական հետևանքներ: Ոչ բոլոր հանգամանքներն են հնարավոր դիտարկել որպես իրավաբանական փաստ, այլ միայն նրանք, որոնք ամրագրված են իրավական նորմում:

Ներկայումս, երբ ընթանում է տարատեսակ հասարակական հարաբերությունների ընդլայնման գործընթաց, ժամանակակից հասարակությունը պահանջում է ոչ միայն իրավահարաբերությունների զարգացման հետևանքների, այլև այդ հարաբերությունների առաջացման, փոփոխման կամ դադարեցման պայմանների կարգավորում⁵: Այստեղ էլ դրսևորվում է «իրավաբանական փաստ»-ի և «դատավարական իրավաբանական փաստի» տարբերակիչ առանձնահատկությունը ճյուղային պատկանելության համատեքստում: Եթե նյութական իրավաբանական փաստերը նյութաիրավական իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման, դադարեցման պայմաններն են, ապա դատավարական իրավաբանական փաստերը՝ ցանկացած դատավարական իրավահարաբերության ծագման, փոփոխման և դադարման հիմքերն են:

Լուրջ ուսումնասիրության է արժանի իրավաբանական փաստերի՝ քաղաքացիական դատավարության օրենսդ-

րության մեջ ամրագրելու հիմնահարցը: Անհրաժեշտ է առանձնակի ուշադրություն դարձնել այն հանգամանքին, որ ցանկացած տեսական մշակում դատավարական իրավաբանական փաստերի համակարգում կարիք ունի օրենսդրական ամրագրման: Մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության համակարգը կառուցվում է օրենսդրության համակարգային զարգացման հիմքով: Իրավական ակտերի միջև առկա անհամաձայնություններն արտացոլվում են մասնագիտական մեկնաբանություններում, որոնք, սակայն, օրենսդրական ամրագրում չեն ստանում: Այսպիսով, իրավաբանական փաստերի ամրագրումը հանգեցնում է առանձին տեսական հիմնախնդիրների կարգավորմանը, ինչն իր հերթին գործնականում հանգեցնում է կոլիզիայի: Օրենսդրության կատարելագործումը պետք է տանել ոչ միայն իրավակիրառ գործընթացի հարմարավետության տեսանկյունից: Այստեղ պետք է պահպանվի շահերի ողջամիտ հավասարակշռություն: Պետք է առանձնակի ուշադրություն դարձնել այն փաստի վրա, թե որքանով արդյունավետ և հավասակշռված են պահպանվում անձանց շահերը, որոնք դիմել են արդարադատությանը քաղաքացիական գործերով իրավական կոնֆլիկտների լուծման նպատակով, և հանուն որոնց իրավունքների պաշտպանության համար առհասարակ ստեղծվել է իրավական համակարգը:

Մասնագիտական գրականության ուսումնասիրության արդյունքում եզրահանգում ենք, որ դատական որոշումների դատումն իրավաբանական ակտերի թվին՝ որպես օրինաչափ գործողություն, ինքնանպատակ չէ. այն հիմնված է իրավունքի տեսության մեջ իրավաբանական փաստերի դասական բաժանման վրա, համաձայն որի՝ իրավաբանական փաստերը խմբավորվում են որպես եղելություններ և գործողություններ: Եղելություններ են այն իրավաբանական

փաստերը, որոնք առաջանում են մարդու կամքից անկախ: Դրանք իրենց հերթին բաժանվում են՝

- մարդու կամքով առաջացող, բայց հետագայում նրա հսկողությունից դուրս եկող
- մարդու կամքից անկախ առաջացող և հետագայում նրա հսկողությանը չենթարկվող (անհաղթահարելի ուժ) փաստերի:

Գործողություններ են այն իրավաբանական փաստերը, որոնք վրա են հասնում մարդու կամքով: Դրանք իրենց հերթին բաժանվում են՝

- իրավաչափ գործողությունների, որոնք միտված են իրավահարաբերությունների մեջ մտնելուն: Մրանք էլ իրենց հերթին բաժանվում են իրավաբանական ակտերի և իրավաբանական արարքների,
- ոչ իրավաչափ գործողությունների (իրավախախտումների), որպիսիք համարվում են հակաիրավական գործողություններ⁶:

Դասակարգման մեկնաբանությունն առ այն, որ իրավաբանական փաստերը մարդու կամքով ձևավորվող՝ իրավահարաբերությունների մեջ մտնող իրավաչափ գործողություններն են, որոնք իրենց հերթին դրսևորվում են իրավաբանական ակտերի և իրավաբանական արարքների ձևով, հիմնավորումն է այն բանի, որ դատական ակտերը ևս յուրատեսակ իրավաբանական փաստեր են:

Դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, ուսումնասիրելու գործընթացում կարևորություն է ձեռք բերում նաև «իրավունքի աղբյուր» հասկացության ուսումնասիրությունը: Պետք է ընդգծել, որ «իրավունքի աղբյուր» և «իրավական կարգավորման աղբյուր» հասկացություններն իրավունքի տեսության մեջ, որպես կանոն, նույնացվում են ըստ բովանդակության: Մեր կարծիքով, չափազանց կարևոր է հաշվի առնել, որ իրավական տեսանկյունից «իրավունքի աղբյուր» հասկացությունը կարող է և

բավականին լայն, և միևնույն ժամանակ նեղ ընկալման ասպեկտ ունենալ: Լայն իմաստով այս հասկացությամբ են մեկնաբանվում ինչպես իրավական ակտերը, որոնց վրա հենվում է իրավակիրառ գործունեությունը, այնպես էլ իրավական կարգավորման այլ աղբյուրները՝ ներառյալ դատական ակտերը: Նեղ իմաստով իրավունքի աղբյուր են համարվում միայն նորմատիվ ակտերը, որոնք արդյունք են իրավական համակարգի գործարկման: Չենք կարող, սակայն, համաձայնել մասնագիտական գրականության մեջ, մասնավորապես Վ. Բ. Իսակովի կողմից առաջ քաշված այն տեսակետի հետ, որ իրավաբանական փաստերի տեսությունն ուսումնասիրում է «իրավական կարգավորման փաստացի հիմնավորվածության տեսանկյուններից մեկը»⁷, քանի որ, իրավաբանական փաստերն իրական կարգավորման աղբյուրներ չեն, այլ հիմք են իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման և դադարեցման համար:

Ժամանակակից իրավունքի համակարգերի՝ ընդհանուր և նախադեպային, զարգացումը, մեր կարծիքով, ընթանում է համաշխարհայնացման գործընթացների ներազդմամբ, ինչը թույլ է տալիս կատարել ենթադրություններ իրավունքի նման հեռանկարների վերաբերյալ, որն էլ, վերջիվերջո, թույլ կտա հաղթահարել գործող իրավական համակարգերի խնդիրները: Կարելի է ենթադրել նաև, որ դատական ակտերը հետագայում իրենց յուրօրինակ դրսևորումը կստանան իրավական կարգավորման աղբյուրների համակարգում: Բացի դրանից՝ ռոմանագերմանական իրավունքի համակարգում, ինչպիսիք են, օրինակ, Հայաստանի կամ Բելառուսի Հանրապետությունները, դատական նախադեպերը անմիջականորեն կսահմանեն բարձրագույն դատական մարմինների դատական որոշումների բովանդակությունը, որոնք գործնականում իրավական կարգավորման աղբյուր են համարվում:

Հայաստանի Հանրապետության քա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

դաքացիական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածը սահմանում է նյութական (քաղաքացիական՝ բառիս լայն առումով) իրավահարաբերությունների ծագման հիմք հանդիսացող փաստերը, այն է՝

1) օրենքով նախատեսված պայմանագրերից և այլ գործարքներից, ինչպես նաև այն պայմանագրերից ու գործարքներից, որոնք թեև օրենքով նախատեսված չեն, սակայն դրան չեն հակասում,

2) պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ակտերից, որոնք օրենքով նախատեսված են որպես քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների ծագման հիմք,

3) քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանող դատական ակտից,

4) օրենքով թույլատրվող հիմքերով գույք ձեռք բերելու հետևանքով,

5) գիտության, գրականության, արվեստի ստեղծագործություններ, գյուտեր և մտավոր գործունեության այլ արդյունքներ ստեղծելու հետևանքով,

6) այլ անձին վնաս պատճառելու հետևանքով,

7) անհիմն հարստացման հետևանքով,

8) քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այլ գործողությունների հետևանքով:

Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 237-րդ հոդվածն արդեն սահմանում է միայն դատական ակտերի միջոցով հաստատվող փաստերի շրջանակը, միաժամանակ նշելով, որ դատարանը կարող է հաստատել նաև «այլ փաստեր»:

Հիմնավոր կերպով կարող ենք պնդել, որ դատական ակտերի՝ իրավաբանական փաստ լինելու հիմնահարցը (այսինքն՝ այն հանգեցնում է, արդյոք, իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման և դադարման) արդյունավետ կերպով լուծվել է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում դատական ակտն որպես քաղաքացիների իրավունքների և

պարտականությունների ծագման հիմք հանդիսանալու դրույթի ամրագրմամբ: Ըստ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ «Քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները ծագում են օրենքով ու այլ իրավական ակտերով նախատեսված հիմքերից, ինչպես նաև քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողություններից, որոնք, թեև օրենքով կամ այլ իրավական ակտերով նախատեսված չեն, սակայն, ըստ քաղաքացիական օրենսդրության սկզբունքների, առաջացնում են քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ:

Դրան համապատասխան, քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները ծագում են՝ ... 3) քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանող դատական ակտից»:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 237-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Առաջին ատյանի դատարանը, գործերի տարածքային ընդդատությանը համապատասխան, հաստատում է այն փաստերը, որոնցից կախված է քաղաքացիների կամ իրավաբանական անձանց անձնական կամ գույքային իրավունքների ծագումը, փոփոխումը կամ դադարումը: Իսկ նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է իրավաբանական նշանակություն ունեցող այն փաստերը, որոնք կարող են հաստատվել դատարանի կողմից, ի դեպ, այդ ցանկն սպառիչ չէ:

Դատարանը փաստերի հաստատման վերաբերյալ քննում է այն գործերը, որոնք վերաբերում են՝

1) անձանց ազգակցական հարաբերություններին,

2) անձի՝ ուրիշի խնամքի տակ գտնվելուն,

3) ծննդյան, որդեգրման, ամուսնության, ամուսնալուծության և մահվան գրանցմանը,

4) անձի՝ որոշակի ժամանակում և որոշակի հանգամանքներում մահվանը, եթե քաղաքացիական կացության ակտե-

րի գրանցման մարմինները մերժում են մահվան գրանցումը,

5) ժառանգությունն ընդունելուն և ժառանգության բացման վայրին,

6) դժբախտ պատահարին,

7) իրավունք սահմանող փաստաթղթերի պատկանելությանը, բացառությամբ անձնագրի և զինվորական փաստաթղթերի,

8) սեփականության իրավունքով գույքի տիրապետմանը,

9) անհատթափարեղի ուժի առկայությանը:

Իրավաբանական փաստերը հաստատելու մասին դիմումներն, ըստ ընդդատության, տրվում են դիմողի բնակության վայրի դատարանին, բացառությամբ սեփականության իրավունքով անշարժ գույքը տիրապետելու փաստը հաստատելու դիմումներին, որոնք տրվում են անշարժ գույքը գտնվելու վայրի դատարանին:

1. Անձանց ազգակցական հարաբերությունների փաստը հաստատվում է դիմողի և այլ անձի միջև: Փաստը հաստատվում է, երբ այն հիմք է հանդիսանում քաղաքացիական (ընդհանուր սեփականության բաժնի նկատմամբ իրավունքը ձևակերպելու, ժառանգման և այլն), ընտանեկան (ալիմենտային, անձնական ոչ գույքային և այլն), աշխատանքային (որոշակի ժամանակահատվածում աշխատած լինելու և այլն), կենսաթոշակային, նպաստի և այլ անձնական կամ գույքային իրավունքների ծագման, փոփոխման կամ դադարման համար, և եթե ազգակցական հարաբերությունները հնարավոր չէ հաստատել համապատասխան փաստաթղթով:

2. Անձի՝ ուրիշի խնամքի տակ գտնվելու փաստը իրավաբանական նշանակություն ունի ալիմենտ, կենսաթոշակ, նպաստ, կերակրողին կորցնելու դեպքում վնասի հատուցում ստանալու, գույք ժառանգելու, բնակելի տարածության իրավունք ձեռք բերելու համար և այլն: Ան-

ձի՝ ուրիշի խնամքի տակ գտնվել ասելով պետք է հասկանալ անձի՝ մեկ ուրիշից այնչափ նյութական օգնություն ստանալը, որը հանդիսացել է խնամակալի լրիվ ապրուստը կամ եղել է գոյության միջոցների հիմնական աղբյուրը: Անձի՝ ուրիշի խնամքի տակ գտնվելու փաստը հաստատող պատշաճ փաստաթղթեր են՝ համատիրությունների նախագահների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, իսկ ժառանգման իրավահարաբերությունների ծագման համար՝ նաև ժառանգատուի աշխատանքի վայրի վարչության կողմից տրված տեղեկանքները:

3. Ծննդյան, որդեգրման (դստերագրման), ամուսնության, ապահարգանի և մահվան գրանցման փաստով պայմանավորված իրավական հետևանքները ծագում, փոփոխվում կամ դադարում են միայն այն դեպքում, երբ այդ փաստը ժամանակին պատշաճ ձևով գրանցված է եղել ՔԿԱԳ մարմիններում: Այլ կերպ ասած՝ դատարանը հատուկ վարույթում հաստատում է ոչ թե ծննդյան, որդեգրման (դստերագրման), ամուսնության, ապահարգանի և մահվան փաստերը, այլ հաստատում է դրանց գրանցման փաստը: Օրենսդիրը դրանով պաշտպանում է այն անձանց իրավունքները և օրինական շահերը, որոնց ժամանակին պահպանել են նշված գրառումների օրենքով սահմանված կարգը, բայց այս կամ այն գրառումը հաստատող փաստաթղթերը կորել են կամ ոչնչացել են և դրանց կրկնակն ստանալն անհնար է:

4. Անձի՝ որոշակի ժամանակում և որոշակի հանգամանքներում մահանալու փաստը իրադարձություն է, որի հետ նյութական իրավունքի նորմերը սովորաբար կապում են տարբեր իրավական հետևանքներ: Եթե շահագրգիռ անձն իր տրամադրության տակ ունի անձի մահվան փաստը հաստատող ապացույցներ՝ մահվան մասին բժշկական հիմնարկի տեղեկանք, տարերային աղետի վերացման գծով համապատասխան հանձնաժողովի եզրակացություն, ապա նա մահ-

վան գրանցման խնդրանքով առաջին հերթին պետք է դիմի այն վայրի ՔԿԱԳ տարածքային բաժին, որտեղ ապրել է մահացածը: ՔԿԱԳ մարմինը, փաստի առկայության մեջ համոզվելուց հետո պարտավոր է գրանցվել այն ու տալ մահվան վկայական: Իսկ եթե շահագրգիռ անձը չունի այդպիսի ապացույցներ, կամ ներկայացված ապացույցները կասկած են հարուցում և վերջինս մերժում է մահվան գրանցումը, ապա նա կարող է դիմել դատարան անձի՝ որոշակի ժամանակում և որոշակի հանգամանքներում մահանալու փաստի հաստատման խնդրով, դիմումին կցելով ՔԿԱԳ մարմինների մերժումը հաստատող փաստաթղթեր:

5. Ժառանգությունն ընդունելու և ժառանգության բացման վայրի փաստի հետ նյութական իրավունքի նորմերը կապում են միայն ժառանգման իրավունքի առաջացումը: Այս փաստը ճանաչելու համար ժառանգման իրավունքի վկայագիր տալու խնդրով նոտարին դիմող անձինք, պետք է ներկայացնեն գրավոր ապացույցներ՝ ժառանգատուի և ժառանգի համատեղ բնակվելու կամ ժառանգի կողմից ժառանգատուի գույքը վերցնելու մասին տեղեկանքներ, ժառանգատուի հարկերը և տուրքերը մուծելու անդորրագրեր, ժառանգատուի գույքը ժառանգի կողմից փաստացի տիրապետելու կամ կառավարելու փաստաթղթեր և այլն: Եթե շահագրգիռ անձը ժառանգատուի մահվանից հետո վեց ամսվա ընթացքում չի դիմել նոտարին ժառանգությունն ընդունելու խնդրով, կամ չի ներկայացրել վերը նշված համապատասխան փաստաթղթերը, ապա նրա դիմումով ժառանգությունն ընդունելու կամ ժառանգության բացման վայրի մասին փաստը կարող է հաստատվել հատուկ վարույթի կարգով:

6. Դժբախտ պատահարի փաստի հետ օրենքը կապում է քաղաքացիների կենսաթոշակային, վնասի և ապահովագրական հատուցումներ ստանալու, կամ դատական փորձաքննության ուղարկելու, ինչպես նաև այլ գույքային իրավունք-

ների և պարտականությունների առաջացումը: Տվյալ դեպքում դժբախտ պատահարը կարող է կապված լինել արտադրության ընթացքում կատարվածի հետ, ուստի այդ փաստը կարող է հաստատվել, եթե տեղի է ունեցել պայմանագրային, այդ թվում նաև աշխատանքային պարտավորություններ, ինչպես նաև զինվորական ծառայություն և քաղաքացիական այլ պարտավորություններ կատարելիս: Դժբախտ պատահարի փաստի հաստատման դիմումը կարող է հատուկ վարույթի կարգով քննվել, երբ իրավասու մարմինները (արհմիության կոմիտեները, աշխատանքի պետական տեսչությունը), ապացույցների անբավարարության կամ կորցրած փաստաթղթերը վերականգնելու անհնարինության պատճառաբանությամբ հրաժարվել են տալ փաստը հաստատող պատշաճ փաստաթղթեր:

7. Իրավունք սահմանող փաստաթղթերի պատկանելության փաստը հաստատելու գործերը դատական պրակտիկայում մեծ տարածում ունեն, որովհետև շատ հաճախ քաղաքացիներին տրվող փաստաթղթերը լրացվում են թերություններով: Փաստաթուղթը գրավոր կամ պաշտոնապես ընդունված մի այլ եղանակով (ֆոտո, կինո, ձայնագրման և այլն) ակտն է, որով հաստատվում է իրավաբանական փաստը: Ելնելով նրանից, որ փաստաթղթերի պատկանելիության հարցը էական նշանակություն ունի, ուստի փաստաթղթերի պատկանելիությունը դիտվում է որպես իրավաբանական փաստ: Իրավունք սահմանող փաստաթղթերը փոխելու, դրանց մեջ եղած սխալներն ու անճշտությունները ուղղելու և թերությունները լրացնելու պարտավորությունը դրված է այդ փաստաթղթերը տվող կազմակերպության վրա: Իրավունք սահմանող փաստաթղթեր են՝ անձնագիրը, զինգրքույկը, ՔԿԱԳ մարմնի կողմից տրվող վկայականները, սեփականության իրավունքի գրանցման վկայականը և այլն: Դատարանն իրավագործ է հաստատել տարբեր փաստաթղթերում

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

տարբեր կերպ հիշատակված անունների, հայրանունների և ազգանունների նույնությունը: Նա սոսկ հաստատում է այս կամ այն փաստաթղթի պատկանելությունը այս կամ այն անձին:

8. Սեփականության իրավունքով գույքին տիրապետելու փաստը դատական կարգով կարող է հաստատվել, երբ շահագրգռված անձանց իրավունքները պաշտպանելու այլ միջոց չկա: Քննարկվող փաստը դատարանի կողմից հատուկ վարույթի կարգով, քաղաքացիաիրավական վեճի բացակայությամբ, կարող է հաստատվել միայն այն դեպքում, եթե գույքը նախկինում գրանցված է եղել և դիմողը կորցրել է փաստն ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն հաստատող փաստաթղթերը (գրանցման վկայականը, հողի վարկ վճարելու անդորրագիրը), կամ ոչնչացվել են, արխիվները, և նա հնարավորություն չունի այլ կարգով ստանալու կամ վերականգնելու դրանք: Փաստը հատուկ վարույթի կարգով հաստատելու դիմումն ընդունելիս դատարանը պահանջում է պետական ռեգիստրի տեղական և հանրապետական մարմինների տեղեկանքը արխիվը չպահպանելու և դիմողի կողմից գույքի վերագրանցման համար ներկայացված փաստաթղթերի թերությունների, հետևաբար և՛ դրա վերագրանցման անհնարինության մասին, ինչպես նաև գրավոր ապացույցներ, վկաների ցուցմունքներ և այլն, որոնք հաստատում են տվյալ գույքը նախկինում գրանցված լինելու հանգամանքը:

9. Անհատթահարելի ուժի առկայության փաստը հաստատելու վարույթը ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված է առաջին անգամ: Դրանք նախկինում գերազանցապես լուծվել են պարտատիրոջ կողմից պարտապանի դեմ ներկայացված հայցերով: Հետագա պատասխանատվությունից ազատվելու և իրեն ապահովելու նպատակով շահագրգռված անձը դիմում է դատարան՝ իր բնակվելու տարածքում տեղի ունեցած անհատթահարելի ուժի (երկրաշարժ, ջրհեղեղ, պատերազմա-

կան գործողություններ և այլն) փաստի հաստատման խնդրով, որը նրա կողմից պարտավորությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու պատճառ է հանդիսացել: Այս փաստը, մասնավորապես, կարող է հաստատվել այն դեպքերում, երբ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնողը չի կատարում կամ ոչ պատշաճ է կատարում իր պարտավորությունները տվյալ պայմաններում արտակարգ և անկանխատեսելի հանգամանքների պատճառով կամ շրջապատի համար առավել վտանգ առաջացնող գործողությամբ վնաս է պատճառվել տուժողին:

10. Հայրության ճանաչման փաստը որոշելը իրավաբանական փաստերի հաստատման վերաբերյալ գործերի տարատեսակ է և քննվում է հատուկ վարույթի կարգով, քանի որ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 37-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրեն երեխայի հայր ճանաչած, բայց երեխայի մոր հետ ամուսնության մեջ չգտնվող անձի մահվան դեպքում վերջինիս՝ որպես երեխայի հայր ճանաչելու (հայրության) փաստը, կարող է հաստատվել դատական կարգով քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությամբ սահմանված նորմերով: Սա վերաբերում է այն դեպքերին, երբ իրեն երեխայի հայր համարող անձը մահացել է և հնարավոր չէ հայրությունը որոշելու հայց ներկայացնել նրա դեմ:

Փաստի հաստատման խնդրով հնարավոր է դատարան դիմել նաև այն դեպքում, երբ երեխան ստղմնավորված է եղել, բայց մինչև նրա ծնվելը հանգուցյալը մինչև մահանալը իրեն երեխայի հայր է ճանաչել: Փաստի հաստատման խնդրով կարող է դիմել նաև չափահաս դարձած երեխան: Այդ գործերով օրենքն իրեն երեխայի հայր համարող անձի մահվան ժամանակին, ինչպես նաև խնամքի տևողությանը նշանակություն չի տալիս⁸:

Անհրաժեշտ ենք համարում ընդգծել, որ իրավաբանական նշանակություն ունեցող փաստերի հաստատման վերա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

բերյալ հատուկ վարույթի գործերն այն գործերն են, որոնք ուղղված են անձի սուբյեկտիվ իրավունքների իրականացման խոչընդոտները վերացնելուն: Այդ իսկ պատճառով օրենսդիրը վերը նշված՝ 240-րդ հոդվածով դիմողի համար սահմանել է պատշաճ փաստաթղթեր ստանալու անհնարինությունը դատարանին ապացուցելու իրական և պարտադիր պահանջ:

Անցնելով գործնական օրինակների քննարկմանը՝ ընդգծենք, որ դատական ակտերը՝ որպես իրավաբանական փաստ, իրենց դրսևորումը ստանում են հատկապես սեփականության իրավունքի ճանաչման վերաբերյալ վճիռներում: Բնության ենք առել ՀՀ վճռաբեկ դատարանի մի շարք որոշումներ՝ քաղաքացիական գործ թիվ 3-415(ՎԴ) (2007 թ.), 3-1451 (ՎԴ) (2007 թ.), 3-842(ՎԴ) (2007 թ.), 3-1835(Ա) (2007 թ.), 3-1730(ՎԴ) (2007 թ.), ԵԱԴԴ-1503/02/09 (2010թ.) և այլն: Դիտարկենք, օրինակ, քաղաքացիական գործ թիվ 3-415(ՎԴ)-ն, որում ներկայացված նախապատմության համաձայն Ռ. Ա.-ն և Ա. Ե.-ն դիմելով առաջին ատյանի դատարան՝ պահանջել են անվավեր ճանաչել Երևանի Նորքի 5-րդ մ/շ 46-րդ շենքի 8-րդ բնակարանի ժառանգության և սեփականության իրավունքի վկայագրերը, առուվաճառքի պայմանագիրն ու բնակարանի նկատմամբ հավասար բաժիններով ճանաչել իրենց սեփականության իրավունքը: Ռ.Ա.-ն լրացուցիչ հայցադիմումով դատարանից պահանջել է ճանաչել իր սեփականության իրավունքը վերը նշված բնակարանի նկատմամբ: Ինքնուրույն պահանջներ ներկայացնող երրորդ անձ Սիրանուշ Աբազյանը հայցադիմումով դատարանից պահանջել է անվավեր ճանաչել առուվաճառքի պայմանագիրը և դրա հիման վրա տրված սեփականության իրավունքի վկայագիրն ու ճանաչել իր ժառանգության իրավունքը վիճելի բնակարանի նկատմամբ:

Քաղաքացիական գործ թիվ 3-415(ՎԴ)-ում «Վճռաբեկ դատարանի

պատճառաբանությունները և եզրահանգումները» մասում ներկայացված է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածը՝ որպես բողոքի հիմնավորվածության առաջին հիմք:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով:

Որպես օրինակ բերված գործի փաստերի համաձայն՝ Վճռաբեկ դատարանը հաստատված է համարում այն, որ վիճելի բնակարանը սեփականաշնորհվել է Ա. Ա.-ին, Հ. Ա.-ին և Ռ. Ա.-ին: Բնակարանը ձևակերպվել է որպես վերջիններիս ընդհանուր համատեղ սեփականություն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ամուսնության ընթացքում ամուսինների ձեռք բերած գույքը նրանց համատեղ սեփականությունն է, եթե այլ բան նախատեսված չէ նրանց միջև կնքված պայմանագրով: Մինչև ամուսնությունն ամուսիններից յուրաքանչյուրի գույքը, ինչպես նաև ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքը նրա սեփականությունն է: Դա նշանակում է, որ նրանց միջև կնքված համապատասխան պայմանագրի բացակայության դեպքում, ամուսնության ընթացքում ձեռք բերված գույքը, անկախ նրանից, թե՛ այն որ ամուսինն է ձեռք բերել, ձեռք է բերվել ընդհանուր, թե՛ ամուսիններից մեկին պատկանող միջոցներով, ստեղծվել է կամ պատրաստվել երկուսի, թե՛ մեկի կողմից, որի անունով է ձևակերպված, միևնույնն է, հանդիսանում է ամուսինների համատեղ սեփականությունը՝ բացի ամուսնության ընթացքում ամուսիններից մեկի նվեր կամ ժառանգություն ստացած գույքի:

Իրավաբանական փաստն այս դեպքում օրենքով սահմանված հանգամանքներն են, որոնք թույլ են տալիս ճանաչելու

վիճելի բնակարանի նկատմամբ սեփականության իրավունքը (ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 201-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Այստեղ մենք գործ ունենք դատական որոշման հետ, որը բովանդակում է դատարանի կողմից հաստատված փաստերից բխող եզրահանգումներ: Այս մասին է վկայում նաև դատական պրակտիկան, որով փաստվում է այն, որ դատարանի որոշումը հիմնավորված է գործի հանգուցալուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերի օրինական հավաքագրման, վերաբերելիության և թույլատրելիության պահանջներին համապատասխանության դեպքում:

Մեր խորին համոզմամբ՝ դատական ակտը մի կողմից քաղաքացիական դատավարության եզրափակիչ տարր է, որով, ըստ էության, ավարտվում է քաղաքացիական գործի քննությունը: Մյուս կողմից դատական ակտը պետական իշխանության մարմնի իրավակիրառ ակտի ինքնուրույն տեսակ է, որը բովանդակում է իրավաբանական կարևոր նշանակություն ունեցող եզրահանգումներ և պարտադիր է կատարման իշխանության այլ մարմինների, կազմակերպությունների, ձեռնարկությունների, հաստատությունների, պաշտոնատար անձանց և քաղաքացիների համար: Այսօրինակ երկակի բնույթը թույլ է տալիս պնդել, որ դատական ակտն իրավական կառուցվածքի բարդ տարր է, որը, վերջին հաշվով, չի կարելի դիտարկել փաստական կազմի համատեքստում, ինչը ենթադրում է ժամանակի և տարածության մեջ որոշակի կերպով միմյանց հետ փոխկապակցված իրավաբանական փաստերի համակազմի առկայություն: Գտնում ենք, որ օրենքն է ինքնին այն հիմքը, որով ծագում, փոփոխվում և դադարեցվում են իրավահարաբերությունները և դա ցույց տրվեց նաև բերված օրինակներում, որտեղ հստակ նշվեց, որ դատական ակտի

բովանդակությունը կազմում են օրենքում սահմանված դրույթների, և դրանց կիրառմամբ իրավաբանական փաստերի արդյունք համարվող եզրահանգումները:

Նշված փաստարկները հիմք են ծառայում մեզ՝ մերժելու մասնագիտական գրականության մեջ առկա տեսակետները, համաձայն որոնց՝ դատական ակտն ինքնին իրավաբանական փաստ է: Սակայն, չենք կարող հերքել, որ դատական ակտը լրջագույն ազդեցություն է բողոնում իրավական կարգավորման կառուցակարգում իրավահարաբերությունների զարգացման գործընթացի վրա: Ասվածը հիմք է հանդիսանում դատական ակտն ուսումնասիրելու որպես իրավաբանական հանգամանքի առանձնահատուկ տեսակ՝ իրավաբանական նախադրյալ կամ պայման: Հետևաբար, օրինական ուժ ստացած դատական ակտը նյութական իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման, դադարեցման հիմք չէ, այլ պայման:

Այսպիսով, ընդհանրացնելով կատարված ուսումնասիրությունը, ընդգծենք, որ **ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց անձնական ու գույքային իրավունքների ծագումը, փոփոխումը կամ դադարումը կախված է քաղաքացիական, ընտանեկան, աշխատանքային, հողային և ՀՀ իրավունքի այլ ճյուղերի նորմերով նախատեսված նյութական կամ դատարանի կողմից (դատական ակտերով) հաստատված իրավաբանական փաստերի առկայությունից կամ բացակայությունից: Այդ փաստերը պետք է հաստատվեն համապատասխան փաստաթղթերով: Սակայն, գտնում ենք, որ եթե առկա են դեպքեր, երբ այս կամ այն փաստը չի կարող հաստատվել համապատասխան փաստաթղթով՝ վերջինիս կորստի, ոչնչացման, վերականգնման անհնարինության և այլ պատճառներով, ապա նախատեսվում է իրավաբանական փաստերի հաստատման դատավարական ընթացակարգ:**

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Մահմանադրական իրավունք

- ¹ Տե՛ս Պետրոսյան Ռ.Գ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, Երևան, «Ոսկան Երևանցի» հրատ., 2012թ., էջ 103:
- ² Տե՛ս օրինակ: Алексеев С.С., Общая теория права. В двух томах. Т. II, М., 1982, էջ 94; Ворожейкин Е.М., Семейные правоотношения в СССР. М., 1972, էջեր 75-76), сроки (см.: Синюков В.Н., Юридические факты в системе общественных отношений: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. Свердловск, 1984. էջեր 8, 20):
- ³ Տե՛ս Красавчиков О.А., Юридические факты в советском гражданском праве. Москва, 1958. էջ 11:
- ⁴ Տե՛ս Боруленков Ю.П., Юридический факт как образ обстоятельства реальной действительности // Бизнес в законе, 2013, № 1, էջ 125 և այլն:
- ⁵ Տե՛ս Яркoв В.В., Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права: дис. ... д-ра юрид. наук, Екатеринбург, 1992, էջ 370:
- ⁶ Տե՛ս Խրոպունյուկ Վ. Ն., «Պետության և իրավունքի տեսություն», Երևան, 1997, էջ 375:
- ⁷ Տե՛ս Исаков В.Б., Юридические факты в советском праве, М., Юридическая литература, 1984, էջ 3:
- ⁸ Այլ մասին մանրամասն տե՛ս Պետրոսյան Ռ. Գ., Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն, Երևան, «Ոսկան Երևանցի» հրատ., 2012թ., էջեր 447-463:

RESUME - РЕЗЮМЕ

JUDICIAL ACT AS LEGAL FACT

Gevorg Narinyan
*Judge of General Jurisdiction Court of First Instance
of the RA Aragatsotn Marz,
PhD Student of Yerevan Northern University*

The current legislation (3 p. 1 of Art. 10 of the Civil Code) lists judicial acts as the basis for the origin, modification or termination of the civil rights of legal entities. The article provides for both the requirements provided by the substantive law and the legal facts established only by way of special proceedings of the court. There are examples of the Republic of Armenia judicial practice that substantiate the theoretical provisions.

Keywords: *judicial act, legal fact, judicial process, legislation, special proceedings, theoretical provisions, prerequisite.*

СУДЕБНЫЙ АКТ КАК ПРАВОВЕДЧЕСКИЙ АРГУМЕНТ

Геворг Наринян
*Судья суда общей юрисдикции первой инстанции
Арагацотнского марза РА,
Соискатель Ереванского Северного университета*

Действующее Законодательство (3 п. 1 ст. 10 ГК) перечисляет судебные акты в качестве основы для происхождения, изменения или прекращения гражданских прав субъектов права. В статье рассматривается как требования, предусмотренные материальным правом, так и юридические факты, установленные судом только в порядке особого производства. Приведены примеры судебной практики в Республике Армения, которые подтверждают теоретические тезисы.

Ключевые слова: *судебный акт, юридический факт, судебный процесс, законодательство, особое производство, теоретические положения, предпосылка.*

Բանալի բառեր- *նախնական ակտ, իրավաբանական փաստ, դատավարություն, օրենսդրություն, հարուկ վարույթ, տեսական դրույթներ, նախադրյալ:*

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

Նարեկ ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

ի. գ. ք., դոցենտ

ՊԱՏՎՈՐՆԵՐԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԵՐԱՇԵՒԻՔՆԵՐԻՆ ԱՈՆԶՎՈՂ ՏԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՏԱՅԱՏԱՆԻ ՏԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՀՐԱՏԱՊ ԼՈՒԾԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՏԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Դատավորների սոցիալական երաշխիքներին վերաբերող ներկայիս իրավակարգավորումները խիստ մտահոգիչ են հետևյալ երկու հիմնախնդիրների հաշվառմամբ.

1. գործող իրավակարգավորումները լրջագույն վտանգներ են պարունակում դատավորի և առհասարակ դատական իշխանության սոցիալական անկախության ապահովման տեսանկյունից և ուղղակի հետընթաց են,

2. գործող իրավակարգավորումները լրջագույն ինստիտուցիոնալ վտանգներ են պարունակում դատական իշխանության հետագա բնականոն և որակյալ գործունեության կազմակերպման և ապահովման տեսանկյունից:

Առաջին հիմնախնդրի կապակցությամբ

«Պաշտոնատար անձանց գործունեության ապահովման, սպասարկման և սոցիալական երաշխիքների մասին» և «Պետական պաշտոններ և պետական ծառայության պաշտոններ զբաղեցնող անձանց վարձատրության մասին» ՀՀ օրենքի, «Պետական պաշտոններ զբաղեցրած անձանց սոցիալական երաշխիքների մասին» ՀՀ օրենքների՝ դատավորների վարձատրությանն ու կենսաթոշակին առնչվող կարգավորումները, կարծում ենք, առնվազն չեն բխում 2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության համապատասխան իրավակարգավորումների (1-ին հոդված, 164-րդ հոդվածի 1-ին, 10-րդ մասեր), Հայաստանի Հանրապետու-

թյան ստանձնած միջազգային պարտավորությունների (Եվրոպայի խորհրդին անդամակցության պարտավորություններ), միջազգային մի շարք հեղինակավոր իրավական ակտերի, բանաձևերի և զեկույցների (ԵՆԽՎ 07.01.2004 թ. թիվ 1361 բանաչև, ՄԱԿ-ի գլխավոր սասանքիայի 1985 թ.-ի նոյեմբերի 29-ի և դեկտեմբերի 13-ի համապարասխանաբար 40/32 և 40/146 բանաչևեր, «Գաղտնիքների կարգավիճակի մասին» Սպրաքուրգում 1998թ. հունիսի ընդունված եվրոպական խարտիա, ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների կոմիտեի կողմից ընդունված «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագիր, Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 17.11.2010 թվականի թիվ CM/Rec (2010) 12 հանչնարարական, ԵՆ Վենեթիկի հանչնաժողովի 2010 թ. մարտի Գաղտնի համակարգի անկախության զեկույց (CDL-AD/2010/004), միջազգային և ներպետական բարձրագույն դատական ատյանների կողմից կայացված դատական ակտերով արտահայտված իրավական դիրքորոշումների (Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի «Stec and Others v. The United Kingdom [GC], no. 65731/01, p. 53, ECHR 2006-VI, Wiczorek v. Poland, no. 18176/05, p. 57, 8 December 2009» գործով արդարադատված իրավական դիրքորոշումներ, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրական դատարանի 20.09.2006թ. թիվ ՍԳՈ-647 որոշմամբ արդարադատված իրավական դիրքորոշումներ) բնույթից և

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏՎՈՐ
Իշխանություն

չեն ապահովում դրանցով հետապնդվող նպատակները:

Այսպես

ՀՀ Սահմանադրության (այսուհետ՝ Սահմանադրություն) 1-ին հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունն ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետություն է:

Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արդարադատություն իրականացնելիս դատավորն անկախ է, անաչառ և գործում է միայն Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան:

Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ դատավորի համար սահմանվում է նրա բարձր կարգավիճակին և պատասխանատվությանը համապատասխանող վարձատրություն: Դատավորի վարձատրության չափը սահմանվում է օրենքով:

Բացահայտելով Սահմանադրության վերը նշված հոդվածներով սահմանված իրավակարգավորումների բովանդակությունը՝ անհրաժեշտ ենք համարում մատնանշել մի քանի ակնհայտ սահմանադրական փաստեր և նպատակներ, որոն չեն արտացոլում գործող իրավակարգավորումները.

- Հայաստանի Հանրապետությունն իրավական պետություն է,
- Հայաստանի Հանրապետությունում դատավորն անկախ է,
- Հայաստանի Հանրապետությունում դատավորն անաչառ է և գործում է միայն Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան,
- Հայաստանի Հանրապետությունում դատավորն ունի բարձր կարգավիճակ և բարձր պատասխանատվություն,
- Հայաստանի Հանրապետությունում դատավորն իր բարձր կարգավիճակին և պատասխանատվությանը համապատասխանող վարձատրության իրավունք ունի:

Այս առումով պետք է նշել, որ միայն

սահմանադրություններում պետությունն իրավական հռչակելը չի կարող խոսել իրավական պետության փաստացի գոյության մասին: Իրականության մեջ իրավական պետության գոյությունը կարելի է արձանագրել, եթե պետության կողմից երաշխավորված և ապահովված է անկախ դատական իշխանության համար անհրաժեշտ բոլոր նախապայմանները:

Հաշվի առնելով այն, որ դատավորի անկախությունը վերացական հասկացություն չէ՝ ցանկանում ենք հակիրճ անդրադառնալ դատավորի անկախության սկզբունքի իրավական բովանդակության բացահայտմանը, դրա երաշխավորման ու ապահովման գործընթացի կարևորությունը և առաջնահերթությանը:

Բացի դատավորի իրավական անկախությունից, որն երաշխիքներ է սահմանում ներքին և արտաքին հնարավոր ազդեցություններից և ճնշումներից դատավորի պաշտպանված լինելու առումով, գոյություն ունի դատավորի սոցիալական անկախության երաշխիք, և այդ երաշխիքն իրականության մեջ պետք է ունենա այնպիսի դրսևորում, որ ապահովվի դատավորի, այդ թվում՝ սոցիալական իմաստով անաչառ լինելու սահմանադրական նորմի պահանջը: Հետևաբար, այս ամենն ենթադրում է, որ պետության կողմից պետք է ստեղծվեն նյութական և սոցիալական անկախության այնպիսի պայմաններ, որոնք անհրաժեշտ ու բավարար կհանդիսանան ինչպես դատավորների, այնպես էլ ողջ դատական իշխանության սոցիալական անկախության ապահովման համար:

Ցավոք, գործող իրավակարգավորումները ներկայումս չեն ապահովում դատավորի սոցիալական անկախության համար անհրաժեշտ ու բավարար պայմանները:

Բացի դրանից՝ ցանկանում ենք անդրադառնալ դատավորի վարձատրության հարցին առնչվող մի շարք միջազգային իրավական ակտերի, բանաձևերի, զեկույցների կարգավորումների և պա-

հանջների հակիրճ նկարագրությամբ.

Այս առումով հատկանշական է 1998 թ.-ի հունիսի 8-10-ը Ստրասբուրգում ընդունված՝ «Դատավորների կարգավիճակի մասին» Եվրոպական խարտիայի և դրան կից մեկնաբանությունների հուշագրի 6.3 և 6.4 կետերի դրույթները, որոնցում ամրագրված է, որ իր *պաշտոնական պարտականությունները կատարող դատավորի համար պետք է նախատեսվի սոցիալական պաշտպանվածություն: Խարտիան հարույժ ընդգծում է, որ դատավորի ծերության կենսաթոշակի չափը պետք է հնարավորինս մոտ լինի դատական համակարգում նրա զբաղեցրած վերջին պաշտոնում սրացած աշխատավարձին:*

ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայի 1985 թ. նոյեմբերի 29-ի և դեկտեմբերի 13-ի համապատասխանաբար 40/32 և 40/146 բանաձևերով հավանության արժանացած «Դատական իշխանության անկախության վերաբերյալ սկզբունքներ»-ի 11-րդ կետում ասված է. «*Դատավորների լիազորությունների փոփոխությունը, նրանց անկախությունը, անվտանգությունը, համապարասխան վարչարարությունը, ծառայության, թոշակի և թոշակի գնալու պայմանները պետք է պարզան ձևով երաշխավորվեն:* Նշված դրույթը կոչված է պետությունների ուշադրությունն առավել մեծ չափով սևեռել դատավորների նյութական և ոչ նյութական պաշտպանվածությունն ուժեղացնելու վրա:

ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների կոմիտեի կողմից ընդունված «Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» միջազգային դաշնագրի 14-րդ հոդվածի (դատարանների և տրիբունալների առջև հավասարության և արդար դատաքննության իրավունք) վերաբերյալ տրված թիվ 32 մեկնաբանության 19-րդ պարբերության համաձայն՝ *Դատավորների անկախությունը երաշխավորելու համար նրանց կարգավիճակը, ներառյալ՝ կենսաթոշակը և կենսաթոշակի անցնելու փարիքը պետք է քաղաքացիական*

փով ապահովվեն օրենքով:

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն իր՝ 17.11.2010 թվականի թիվ CM/Rec (2010) 12 հանձնարարականում ամրագրել է, որ *դատավորների վարչարարության սկզբունքային կանոնները պետք է նախատեսվեն օրենքով: Պետք է սահմանված լինեն համապարասխան երաշխիքներ, որոնք կապահովեն ողջամիտ փոփոխություն, ի թիվս այլնի, կենսաթոշակի վճարման համար, որը պետք է լինի ողջամիտ հարաբերակցության մեջ աշխատանքի ժամանակ սրացած վարչարարության հետ: Առանձին օրենսդրական կարգավորումներով հարկավոր է գույքի դատավորների վարչարարության կրճատումները:*

Եվրոպայի խորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից հաստատված և Եվրախորհրդի նախարարների կոմիտեի կողմից հավանության արժանացած՝ Իրավունքի գերակայության հիմնարար չափորոշիչների մեջ նույնպես կարևորվում է դատավորի նյութական ու սոցիալական անկախության առնչությամբ գործադիր իշխանության ներազդեցության բացառումը: Բացի դրանից՝ 2010 թվականի մարտին Եվրախորհրդի Վենետիկի հանձնաժողովի կողմից ընդունված «Դատական համակարգի անկախության վերաբերյալ» գեկույցում / CDL-AD/2010/004/ արձանագրվեցին դատական իշխանության անկախության երաշխավորման վերաբերյալ եվրոպական մի շարք չափորոշիչներ, որոնք կարևոր նշանակություն ունեն Եվրոպական բոլոր երկրների համար: Դրանց շարքում հարկ է ուշադրություն դարձնել հետևյալներին.

- Դատական իշխանության անկախությունն ինքնանպատակ չէ: Այն դատավորների անձնական առավելությունը չէ, այլ պայմանավորված է դատավորների՝ որպես մարդու իրավունքների և ազատությունների երաշխավորի դերի իրագործման անհրաժեշտությամբ:
- Դատավորների անկախությունը, և

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հետևաբար, դատական իշխանության հեղինակությունը տվյալ հասարակությունում կախված է բազմաթիվ գործոններից: Մասնավորապես՝ Վենետիկի հանձնաժողովը ամրագրում է այն դիրքորոշումը, որ դատավորների նյութական ապահովությունը պետք է համաչափ լինի մասնագիտական արժանապատվությանը և համապատասխան վարձատրությունն անհրաժեշտ պայման է դատավորներին անհիմն արտաքին ազդեցություններից պաշտպանելու համար: Պետության պարտականությունն է ապահովել համապատասխան ֆինանսական ռեսուրսներ դատական համակարգի համար: Նույնիսկ ճգնաժամի ժամանակ դատական համակարգի բնականոն գործունեությունը եւ անկախությունը չպետք է վտանգվի:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր նախադեպային իրավունքում դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիային (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) կից թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածով ամրագրված իրավունքը որպես այդպիսին չի երաշխավորում կենսաթոշակի ստացման իրավունքը, այնուամենայնիվ, երբ Կոնվենցիայի անդամ պետությունների ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված է կենսաթոշակ ստանալու իրավունք, ապա այն ընկնում է Կոնվենցիային կից թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի պաշտպանության ներքո (Carson and Others v. the United Kingdom no. 42184/05, կետ 64): Հետևաբար, կենսաթոշակի չափի պակասեցումը կամ դադարեցումը համարվում է Կոնվենցիային կից թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածով նախատեսված իրավունքի նկատմամբ միջամտություն (Rasmussen v. Poland no. 38886/05, կետ 71), իսկ այդ միջամտությունը պետք է ուսումնասիրվի «օրինականության», «հանրային շահի» և «համաչափության» սկզբունքների տե-

սանկյունից: Եվրոպական դատարանը փաստել է. «Չնայած 1-ին Արձանագրության 1-ին հոդվածը չի կարող սահմանափակել պետության ազատությունը սոցիալական ապահովության համակարգի շրջանակներում վճարվող գումարի չափի կամ տեսակի ընտրության հարցում, կարևոր է նաև արուզել արդյոք դիմումարուի՝ սոցիալական ապահովության համակարգի շրջանակներում գումար ստանալու իրավունքը խախտվել է այնպես, որը հանգեցրել է նրա կենսաթոշակի իրավունքի էության աղավաղմանը» (Stec and Others v. The United Kingdom [GC], no. 65731/01, p. 53, ECHR 2006-VI, Wiczonek v. Poland, no. 18176/05, p. 57, 8 December 2009):

ՀՀ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2006 թվականի սեպտեմբերի 20-ի թիվ ՄԳՌ-647 որոշմամբ հայտնել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. *օրենքները կոչված են իրավական լրացուցիչ երաշխիքներ ստեղծելու այդ անկախության ամրապնդման համար: Այս առումով, դատավորների համար բարձր կենսաթոշակի սահմանումը ոչ թե նրանց փրվող արտոնություն է, այլ հանրային և, առաջին հերթին՝ արդարադատության շահերի պաշտպանության միջոց, նրանց անկախության սոցիալական երաշխիք:*

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարող ենք նշել, որ իրավական պետության կողմից դատավորի աշխատավարձի և կենսաթոշակի բարձր մակարդակի ապահովման տեսանկյունից պետք է ձեռնարկվեն անհրաժեշտ բոլոր քայլերը և միջոցները, որպեսզի ապահովված լինի դատավորի և ողջ դատական իշխանության սոցիալական անկախությունը:

Երկրորդ հիմնահանգրի կապակցությամբ.

Ուսումնասիրության է ենթարկվել Դատական իշխանության առջև ծառայող մեկ այլ հիմնախնդիր, ինչի առկայության վերաբերյալ խոսում են ստորև ներկայացվող վիճակագրական տվյալները.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Մահմանադրական իրավունք

Արդեն իսկ նկատվում է դատավորի թափուր տեղերի համար հայտարարվող ամենամյա գրավոր որակավորման քննություններին դիմորդների թվի կտրուկ նվազում:

Այսպես՝

2013 թ. հայտարարված դատավորի 20 (որից՝ քաղաքացիական՝ 11, քրեական՝ 8, վարչական՝ 1) թափուր պաշտոնի մրցույթին մասնակցելու համար դիմել է 135 անձ,

2014 թ. հայտարարված դատավորի 13 (որից՝ քաղաքացիական՝ 3, քրեական՝ 10) թափուր պաշտոնի մրցույթին մասնակցելու համար դիմել է 54 անձ,

2015 թ. հայտարարված դատավորի 9 (որից՝ քաղաքացիական՝ 7, վարչական՝ 2) թափուր պաշտոնի մրցույթին մասնակցելու համար դիմել է 49 անձ,

2016 թ. հայտարարված դատավորի 16 (որից՝ քաղաքացիական՝ 8, քրեական՝ 5, վարչական՝ 3) թափուր պաշտոնի մրցույթին մասնակցելու համար դիմել է 87 անձ,

2017 թ. հայտարարված դատավորի 9 (որից՝ քաղաքացիական՝ 4, քրեական՝ 5) թափուր պաշտոնի մրցույթին մասնակցելու համար դիմել է 43 անձ,

2018 թ. հայտարարված դատավորի 49 (որից՝ քաղաքացիական՝ 28, քրեական՝ 19, վարչական՝ 2) թափուր պաշտոնի մրցույթին մասնակցելու համար դիմել է 90 անձ:

Այսպիսով,

2013 թ. 1 թափուր տեղի համար դիմել է 7 անձ,

2014 թ. 1 թափուր տեղի համար դիմել է 4 անձ,

2015 թ. 1 թափուր տեղի համար դիմել է 5 անձ,

2016 թ. 1 թափուր տեղի համար դիմել է 5 անձ,

2017 թ. 1 թափուր տեղի համար դիմել է 5 անձ,

2018 թ. 1 թափուր տեղի համար դիմել է մոտ 2 անձ:

Բացի դրանից՝ ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ 2018 թվականի թվով 90 դիմորդներից միայն 24 դիմորդ է հաղթահարել որակավորման գրավոր քննության փուլը:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարող ենք արձանագրել, որ գոյություն ունեցող իրավակարգավորումների պայմաններում դատական իշխանության համար հասունացել է լրջագույն մի խնդիր, այն է՝ դատավորների թափուր պաշտոնները որակյալ կադրերով համալրելու գործընթացի պատշաճ կազմակերպումը և ապահովումը:

Կարծում ենք՝ ծագած հիմնախնդրի հիմքում ընկած են նաև դատավորի վարձատրության, այդ թվում՝ կենսաթոշակի, ցածր մակարդակը, ինչը դատավորի պաշտոնն այլևս դարձրել է ոչ գրավիչ:

Մինչև 2014թ. հուլիսի 1-ը գործող իրավակարգավորումները հնարավորություն էին ընձեռում արձանագրելու, որ դատավորի վերջին աշխատավարձի և կենսաթոշակի միջև առկա տարբերությունը մեծ չէ և համապատասխանում է ինչպես միջազգային, այնպես էլ ներպետական օրենսդրությամբ և այլ իրավական ակտերով ստանձնած պարտավորություններին, ինչպես նաև բխում էր այդ իրավակարգավորումների էությունից և ապահովում դրանցով հետապնդվող նպատակները: Սակայն ներկայումս կարող ենք արձանագրել, որ գործող իրավակարգավորումները հետ քայլ է՝ դատավորի սոցիալական անկախության ապահովման տեսանկյունից:

Ամփոփելով ամբողջ վերոգրյալը՝ ցանկանում ենք նշել, որ վերը նշված օրենքները կարծում ենք չեն արտացոլում Մահմանադրության 164-րդ հոդվածի 10-րդ մասում նշված՝ դատավորի բարձր կարգավիճակին և պատասխանատվությանը համապատասխանող վարձատրություն, ինչի ապահովումն օրենքի մակարդակով պատվիրակված է հենց Մահմանադրությամբ: Բացի դրանից՝ գործող իրավակարգավորումներն իրենց

մեջ պարունակում են դատավորի և ողջ դատական իշխանության սոցիալական անկախությունը վտանգող լուծումներ, ինչպես նաև առաջացնում են լրջագույն խնդիրներ դատական իշխանության հետագա բնականոն գործունեության կազմակերպման և ապահովման տեսանկյունից: Հետևաբար, առաջարկվում է վերանայել դատավորի աշխատավարձի և կենսաթոշակի հարցերին վերաբերող

գործող ողջ իրավակարգավորումները և օրենքով սահմանել այնպիսի իրավակարգավորումներ, որոնք կբխեն սահմանադրական ուղիղ կարգավորումներից և պահանջներից, ինչպես նաև կլուծեն նկարագրված խնդիրները և կկասեցնեն վերը նշված հիմնախնդրի հետևանքով առաջացող հնարավոր բացասական զարգացումները:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

RESUME - РЕЗЮМЕ

PROBLEMS RELATED TO THE SOCIAL GUARANTEES OF JUDGES IN THE REPUBLIC OF ARMENIA AND REASONS FOR THE NEED FOR THEIR URGENT RESOLUTION

Narek Gabrielyan

First Deputy Head of the Judicial Department

PhD in Law, Associate Professor

The article presents the problems of legal regulations concerning the social guarantees of judges, in the light of the resolution of which it is recommended to revise all legal regulations concerning the salary and pension of judges, as well as to establish such legal regulations, that will ensure the social independence of the judge and all judicial power, solve the presented problems and suspend possible adverse effects.

Keywords: independence of judge, social guarantees of judge, salary of judge, pension of judge.

ПРОБЛЕМЫ, СВЯЗАННЫЕ С СОЦИАЛЬНЫМИ ГАРАНТИЯМИ СУДЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ, И ОБОСНОВАНИЕ НЕОБХОДИМОСТИ ИХ СРОЧНОГО РАЗРЕШЕНИЯ

Нарек Габриелян

Первый заместитель руководителя Судебного департамента,

кандидат юридических наук, доцент

В статье рассматриваются проблемы правового регулирования, касающегося социальных гарантий судей, в свете разрешения которых рекомендуется пересмотреть правовые регулирования, касающиеся заработной платы и пенсий судей, а также установить такие правовые регулирования, которые обеспечат социальную независимость судей и всей судебной власти, разрешат представленные проблемы и приостановят возникающие в результате их ненормированности возможные неблагоприятные последствия.

Ключевые слова: независимость судьи, социальные гарантии судьи, зарплата судьи, пенсия судьи.

Բանալի բառեր - դատավորի անկախություն, դատավորի սոցիալական երաշխիքներ, դատավորի աշխատավարձ, դատավորի կենսաթոշակ:

ՄԵՊՏԵՍԿԵՐ - ՀՈԿՏԵՍԿԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎՈՐ
Իշխանություն

Վահագն ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

*Տեղական ինքնակառավարման հարցերով անկախ իրավական փորձագետ,
Երևանի հյուսիսային համալսարանի իրավագիտության և
հասարակագիտական առարկաների ամբիոնի դասախոս,
նույն ամբիոնի «Դատական իրավունք» մասնագիտացման հայցորդ*

ՆԱՍՏԱՅՆՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՍԱՆՍՏԱՆԱԳՐԱԿԱՆ, ՃՅՈՒՂԱՅԻՆ ԵՎ ԱՅԼ ՆՈՐՄԱՏԻՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ

Համայնքների իրավունքները, ինչպես նաև երաշխիքները սահմանվում են Սահմանադրությամբ և օրենքներով: Մարդու իրավունքները մարդկային քաղաքակրթության բարձրագույն արժեքներից մեկն են, որոնք ներառում են անհատական և սոցիալական առումով ամենատարբեր տեսանկյուններ: Մարդու իրավունքները հստակորեն ձևավորվում են անհատականության առանձնահատկություններով և բնութագրերով, որոնք արտահայտում են ազատությունը, անբաժանելի են և անհրաժեշտ¹:

Մեր կարծիքով՝ տեղական ինքնակառավարման իրավունքը պարզապես մեխանիկորեն ձևավորված տարածքներում բնակվող յուրաքանչյուր անձի (քաղաքացու) իրավունքների մեխանիկական ավելացում չէ: Տեղական ինքնակառավարումը բնակիչների հանրությունն է, համայնքները (տարածքային կոլեկտիվները)՝ իրենց բնորոշ հատկանիշներով: Տարածքային կոլեկտիվների և համայնքների էական հատկանիշների վերաբերյալ սոցիալական ուղղությամբ գիտնականները բազմաթիվ տեսություններ են մշակել և սահմանել են դրա տարբեր առանձնահատկություններ:

Ռուս տեսաբան Մելեքիմը սահմանում է համայնքների ավելի քան տասն առանձնահատկությունները²: Դրանք են՝

- սոցիալական միասնությունը,
- ինքնակարգավորումը,
- օրենքով իրեն վերապահված լիազորությունները և գործառույթները

- անմիջականորեն իրականացնելը,
- համայնքի խնդիրների առաջնահերթ լուծումը,
- ինքնաբավությունը և ֆինանսական գործերի վարումը,
- իրավունքների և շահերի պաշտպանությունը,
- վարչատարածքային միավոր լինելը,
- ներքին կազմակերպական հարաբերությունների առկայությունը,
- պետության և քաղաքացիական հասարակության հետ հարաբերությունները,
- ինստիտուցիոնալացված ներքին հարաբերություններ,
- բնակիչների իրավունքները կրելն ու իրացնելը³:

Նշված բոլոր առանձնահատկությունները թերևս սպառիչ չեն: Մենք ևս կիսում ենք համայնքի առանձնահատկությունների մասով ռուս տեսաբանի կողմից սահմանված հատկանիշները, և գտնում ենք, որ համայնքային շահերը բնակիչների ընդհանուր շահերն են, որոնք համայնքի (ինքնակառավարման) հիմնական կապող գործոններից մեկն են: Հետևաբար, համայնքների իրավունքների հետ կապված խնդիրները կարող են դառնալ պետության և իրավունքի տեսության տեսանկյունից անկախ հետազոտության քեմա:

Մեր կողմից ուսումնասիրվել է նաև համայնքների իրավունքների և տեղական ինքնակառավարման իրավական երաշ-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

խիբների միջազգային փորձը: Առաջադեմ աշխարհի բազմաթիվ պետություններ համայնքների իրավունքների իրացման և համայնքների կայացման, ինչպես նաև նրանց մարմինների ձևավորման ու գործունեության, համայնքի իրավունքների երաշխավորման և պաշտպանության մասով երկար տարիների և նույնիսկ դարերի փորձ են կուտակել: Այն հայտնի է արդի աղբյուրներից և վկայում է այն մասին, թե ինչ ազդեցություն է ունենում, օրինակ, ազատ համայնքի տեսությունը 19-րդ դարի առաջին կեսին եվրոպական երկրների սահմանադրական զարգացման տեսության վրա և պրակտիկայում, որն արտացոլվում է 1831 թ. Բելգիայի Սահմանադրության դրույթներում հատուկ «կոմունա» իշխանության առկայությամբ, ինչպես նաև 1849 թ. Ֆրանկֆուրտի Ազգային ժողովի կողմից մշակված Սահմանադրությամբ, որը հողվածներ էր պարունակում համայնքների հատուկ հիմնարար իրավունքների մասին⁴:

Միանգամայն խրախուսելի է, որ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 2015 թ.-ին փոփոխություններով տեքստում մեկ ամբողջական գրուխ է նվիրված տեղական ինքնակառավարման համակարգին: Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը երաշխավորում է տեղական ինքնակառավարման իրավունքի իրացումը համայնքներում, ինչպես նաև սահմանադրական երաշխիքներ է սահմանել համայնքի կառավարման մարմինների ձևավորման հարցում: ՀՀ Սահմանադրությունը հիմնարար է համարում համայնքի սեփականության նորմը, ուստի 184-րդ հոդվածի համաձայն՝ համայնքն ունի հողի, ինչպես նաև այլ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք: ՀՀ Սահմանադրության փոփոխությունները հատուկ ուշադրություն են նվիրում այնպիսի կարևորագույն դրույթների, ինչպիսիք են համայնքի բյուջեն, տեղական հարկերը, տուրքերն ու վճարները: Հատկանշական ենք համարում մեջբերել ՀՀ Սահմանադրության

185-րդ հոդվածի դրույթները, համաձայն որոնց, համայնքի ավագանին օրենքով սահմանված դրույքաչափերի շրջանակում սահմանում է տեղական հարկեր և տուրքեր, միաժամանակ կարող է նաև համայնքի մատուցած ծառայությունների համար սահմանել համայնքի բյուջե մուտքագրվող տեղական վճարներ: Համայնքների գործունեության իրականացման մասով կարևոր են համայնքների ֆինանսավորման, նրանց ՏԻՄ-երի լիազորությունների իրականացման նկատմամբ իրավական և մասնագիտական հսկողության, հանրային շահերից ելնելով միջհամայնքային համագործակցության իրականացման հետ կապված սահմանադրական կարգավորումները, որոնք հիմնարար երաշխիքներ են ներպետական օրենսդրությամբ համայնքների հիմնական կենսագործունե սպահովելու նպատակով սահմանված իրավակարգավորումների համար: Կարծում ենք, որ նշված սահմանադրական նորմերի և դրույթների ներդրումը, դրանց համալիր կիրառումը ժամանակակից գործունեության արագացման, ինտեգրացիոն և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների պայմաններում իրենց նպաստը կրերեն համայնքային հիմնախնդիրների առավել արագ և արդյունավետ լուծմանը, համայնքների կայացմանը, միջհամայնքային համագործակցության հեռանկարային ծրագրերի մշակմանը և իրականացմանը, տարածքային համաչափ զարգացմանը, քաղաքացիական հասարակության հիմքերի կառուցմանն ու ամրապնդմանը:

Համայնքների իրավունքների իրավական երաշխիքներից կարևորագույնը թերևս համարվում են դրանց սահմանադրական երաշխիքները: Ըստ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 2015 թվականի փոփոխություններով՝ համայնքների մասով սահմանվել են բազմաթիվ իրավունքներ և պարտականություններ ենթադրող կարգավորումներ: Մինչ Սահմանադրության 9-րդ գլխին

անդրադառնալը, որը սահմանում է տեղական ինքնակառավարման իրավունքի իրացման հետ կապված հիմնական հարաբերությունները, հարկ ենք համարում մեկնաբանել սահմանադրական այն նորմերը, որոնք տեղ են գտել ՀՀ Սահմանադրության՝ այլ ոլորտներ կարգավորող մյուս գլուխներում:

Այսպես՝ ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածով սահմանվում է օրինականության սկզբունքը: Համաձայն նշված հոդվածի 1-ին մասի՝ պետական և ՏԻՄ-երն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գործողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով: Մեջբերված սահմանադրական նորմն իր տրամաբանական շարունակությունն է ապահովել ՀՀ Սահմանադրության 182-րդ հոդվածում, մասնավորապես՝ նշված հոդվածի 5-րդ մասը սահմանել է հետևյալը. «Տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիազորությունները սահմանվում են օրենքով»: Վերը մեջբերված սահմանադրական նորմերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ համայնքները և նրանց ՏԻՄ-երը կարող են իրենց վերապահված լիազորություններն իրականացնել միայն Սահմանադրությամբ և օրենքներով:

Չնայած վերը նշվածին՝ մեր կողմից կատարված ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ իրավակիրառ և իրավակիրացող պրակտիկայում մինչև հիմա շարունակում են խախտվել սահմանադրական նորմերը, քանի որ համայնքների համար մեծ թվով լիազորություններ են սահմանված ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերով, մասնավորապես՝ կառավարության որոշումներով: Այդ որոշումները բազմաթիվ են և բազմազան, և դրանք ընդունելիս գործադիրը որևէ օրենքի, որով համապատասխան լիազորություն է վերապահվել համայնքին, հղում չի տալիս: Կառավարության մնան որոշումներն ընդունվել են ֆինանսների, քաղաքաշինության, բնապահպանության, առողջապահության, գյուղատնտես-

տության և այլ բնագավառներում:

Վերոգրյալը հաշվի առնելով՝ մենք առաջարկում ենք տեղական ինքնակառավարման բնագավառի քաղաքականությունը մշակող մարմնին՝ ուսումնասիրել և վեր հանել բոլոր տարիներին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ընդունված այն որոշումները, որոնցով համայնքների և նրանց ՏԻՄ-երի համար սահմանվել են լիազորություններ: Միաժամանակ, հիմք ընդունելով ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ և 182-րդ հոդվածի դրույթները, առաջարկվում է ուժը կորցրած ճանաչել կառավարության որոշումներով համայնքների և նրանց ՏԻՄ-երի համար լիազորություններ սահմանող դրույթները և առաջնորդվել բացառապես օրենքով լիազորություններ սահմանելու սկզբունքով:

Համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 184-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ համայնքի ավագանին օրենքով սահմանված կարգով տնօրինում է համայնքի սեփականությունը: Հետևաբար՝ համայնքի սեփականությունը հանդիսացող գույքի օտարումից կամ վարձակալությունից ստացվող եկամուտները համարվում են համայնքի սեփական միջոցները և մուտքագրվում են համայնքի բյուջե՝ որպես համայնքի սեփական եկամուտ: Առաջին հայացքից «պարզ ճշմարտություն» թվացող վերը նկարագրված գործընթացը, որը երաշխավորված է ՀՀ Սահմանադրությամբ, շատ դեպքերում խախտվում է օրենսդրական և ենթաօրենսդրական մակարդակով:

Այսպես՝ ՀՀ հողային օրենսգրքի 64-րդ հոդվածը կարգավորում է պետության և համայնքների սեփականությանը պատկանող հողամասերը սեփականության իրավունքով անհատույց տրամադրելու հետ կապված իրավահարաբերությունները: Նշված հոդվածի 8-րդ մասով սահմանված է. «Մինչև 2005 թվականի նոյեմբերի 26-ը պետական կամ համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերի (ներառյալ՝ սույն օրենսգրքի 118-րդ

հողվածի 4-րդ կետի հիմքով ձեռքբերված հողամասերը, բացառությամբ սույն օրենսգրքի 60-րդ հոդվածով սահմանված հողամասերի) նկատմամբ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով անհատույց (մշտական) օգտագործման կամ վարձակալության իրավունք ձեռքբերած և այդ իրավունքները գրանցած իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց սույն օրենքի ուժով սեփականության իրավունքով փոխանցվում են՝ 1. տնամերձ, այգեգործական, ինչպես նաև անհատական բնակելի տան կառուցման և սպասարկման համար տրամադրված հողամասերը, 2. հասարակական և արտադրական օբյեկտների կառուցման և սպասարկման համար տրամադրված հողամասերը, եթե դրանց վրա սահմանված կարգով կառուցվել են շենքեր և շինություններ, այդ թվում՝ կիսակառույց շենքեր, շինություններ՝ անկախ դրանց ավարտվածության աստիճանից:»:

Նշված նորմի առկայության պայմաններում «Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» 26.11.2005 թ.-ի ուժի մեջ մտած ՀՀ ՀՕ-199-Ն օրենքի 23-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ նույն հոդվածի 1-ին կետի 2-րդ ենթակետով սահմանված հողամասերը սեփականության իրավունքով ձեռք բերելուց հետո հողամասի կամ դրա մասի առուվաճառքի, նվիրատվության, փոխանակման կամ իրավաբանական անձանց լուծարումից հետո նրա հիմնադիրներին (մասնակիցներին) հանձնման, այդ թվում՝ պարտատերերի պահանջների բավարարման կամ բռնագանձման հետևանքով հողամասի իրացման դեպքում՝ անկախ նրանից, թե հողամասը ձեռք է բերվել հատուցմամբ կամ անհատույց, ձեռք բերողը պետական կամ համայնքային բյուջե պետք է վճարի հողամասի տվյալ պահին գործող կադաստրային արժեքը:

Հիմք ընդունելով օրենքում կիրառված «տվյալ պահին գործող կադաստրային

արժեք» հասկացությունը՝ կարծում ենք, որ սուբյեկտի կողմից հողամասի կադաստրային արժեքի վճարումը պետք է կատարվի տվյալ պահին գործող կադաստրային արժեքին համապատասխան, հետևաբար այն պետք է վճարվի տվյալ պահին հողամասի սեփականատեր համարվող համայնքի բյուջեի հաշվին, հակառակ դեպքում անտրամաբանական է դառնում նշված իրավանորմի կիրառումը:

Հաշվի առնելով վերոնշյալ պատճառները՝ իրավաիրացնող այս խնդիրն իրարից միանգամայն տարբերվող մեկնաբանությունների առիթ է դարձել ինչպես գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցում իրականացնող լիազոր մարմնի, այնպես էլ համայնքների ՏԻՄ-երի շրջանակում:

Խնդիրը պարզապես այն է, որ 2003-2006 թթ., հիմնականում՝ 2005-2006 թթ.-ի ՀՀ կառավարության տասնյակ որոշումներով ՀՀ համայնքների վարչական սահմաններում գտնվող պետական սեփականություն հանդիսացող հողերը համատարած կարգով անհատույց սեփականության իրավունքով հանձնվել են ՀՀ համայնքներին: Պետական սեփականություն հանդիսացող հողերը ՀՀ համայնքներին փոխանցվելուց հետո համայնքների կողմից կատարվել են պետության կողմից իրենց հանձնված գույքերի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցումներ, որն ապահովելու համար համայնքները համապատասխան ծախսեր են կատարել համայնքային բյուջեների միջոցների հաշվին: Մինչ այդ ժամանակահատվածը պետական սեփականություն հանդիսացող բազմաթիվ շենք-շինություններ «պայմանական» օգտագործման իրավունքով ՀՀ կառավարության կողմից տրվել են ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց՝ հետագայում իրենց կողմից տվյալ գույքերի և դրանցով զբաղեցրած հողամասերի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցումն ապահովելու պայմանով: Սակայն,

շենք-շինությունների համապատասխան սեփականատերեր համարվող ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից իրենց սեփականության իրավունքով պատկանող շենք-շինությունների օտարումը կազմակերպելու և իրականացնելու դեպքում նշված սուբյեկտները պետք է վճարեն տվյալ շենք-շինությամբ զբաղեցրած հողամասի կադաստրային արժեքը: Վիճելի շենք-շինություններով զբաղեցրած հողամասերը՝ 2006 թվականից սկսած համարվում են համայնքային սեփականության հողեր, դրանց մասով համայնքներն իրենց բյուջեների սեփական միջոցների հաշվի կատարել են չափագրման, համայնքային հաշվեկշռում ներառելու և դրանց նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման ապահովման աշխատանքները, հետևաբար տրամաբանական է, որ օտարվող հողերի, ընդ որում՝ գործող հողային օրենսգրքի կարգավորման պայմաններում, տվյալ պահի կադաստրային արժեքները վճարվեն համայնքային բյուջեներ: Մինչդեռ ՀՀ ֆինանսների նախարարության կողմից «Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» 26.11.2005 թ.-ի ուժի մեջ մտած ՀՀ ՀՕ-199-Ն օրենքի 23-րդ հոդվածի 2-րդ մասն այլ կերպ է մեկնաբանվել, համաձայն որի, հիմնավորվել է նշված հողամասերի օտարման մասով կադաստրային արժեքները պետական բյուջե մուտքագրելու հանգամանքը: Գտնում ենք, որ այս իրավաիրացնող խնդրի ճիշտ հանգուցալուծումը կարևոր նշանակություն ունի համայնքների բնականոն կենսագործման համար, քանի որ հողամասերի օտարումից առաջացած կադաստրային արժեքների վճարումները համարվում են համայնքների սեփական եկամուտների հիմնական աղբյուրներից մեկը, որոնց բացակայության պայմաններում բազմաթիվ համայնքային խնդիրներ և ծրագրեր կմնան չլուծված:

Միաժամանակ հարկ ենք համարում

անդրադառնալ այն փաստին, որ Երևան քաղաքի մասով սահմանվել է բացառություն, մասնավորապես՝ ՀՀ կառավարության 06.03.2018 թ.-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի դեկտեմբերի 24-ի N 1517-Ն որոշման մեջ լրացում կատարելու մասին» N 251-Ն որոշման 2.1-րդ կետով սահմանվել է, որ Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի 9-րդ, 10-րդ, 12-րդ, 18-րդ և 19-րդ մասերով նախատեսված՝ Երևանի համայնքի վարչական սահմաններում գտնվող բոլոր հողամասերի կադաստրային արժեքն ամբողջությամբ ենթակա է վճարման Երևանի համայնքի բյուջե՝ բացառությամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշմամբ սահմանված դեպքերով այլ համամասությունների:

Գտնում ենք, որ կառավարության վերը նշված որոշումը անհավասար պայմաններ է ստեղծել Երևանի և ՀՀ մյուս համայնքների մասով, քանի որ հարց է առաջանում, եթե հողային օրենսգրքի նույն կարգավորումների պայմաններում Երևան համայնքին փոխանցված գույքի մասով վերը նշված որոշմամբ տրվել է հողամասերի կադաստրային արժեքները համայնքի բյուջե վճարելու հնարավորություն, ապա այդ դեպքում ինչու մյուս համայնքները, որոնց ևս պետական սեփականություն հանդիսացող հողերը տրվել են կառավարության համապատասխան մանատիպ որոշումներով, չպետք է օգտվեն այդ իրավական հնարավորությունից: Կարծում ենք, որ այն մաս չի բխում ՀՀ կառավարության կողմից որդեգրած տարածքային համաչափ զարգացման քաղաքականության սկզբունքներից:

Այս իրավաիրացնող խնդիրը հանդիպում է մաս դատական պաշտպանության շրջանակում, մասնավորապես՝ այն դեպքերում, երբ քաղաքացիական վեճերի դեպքում համայնքը դիմում է դատարան, պարտավորեցնելով հողամաս ձեռքբերող ֆիզիկական կամ իրավա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

բանական անձին հողամասի օտարման կադաստրային արժեքները համայնքի բյուջե վճարել: Դատական պրակտիկան ցույց է տալիս, որ որոշ դեպքերում դատարանը ՀՀ հողային օրենսգրքի վերը մեջբերված վիճելի դրույթը մեկնաբանել է ի օգուտ համայնքի, իսկ կան դեպքեր երբ դատարանի մեկնաբանությունները և ըստ այդմ էլ գնահատականները եղել են ճիշտ հակառակը: Համայնքների իրավունքների դատական պաշտպանության տեսանկյունից հատկապես կարևոր է նման կարևոր հարաբերությունների մատով օրենսդրական կարգավորումների հատկությունն ու բացառիկությունը: Այն հնարավորություն կտա համայնքներին՝ վստահորեն իրացնելու իրենց վերապահված իրավունքները, միաժամանակ բավարար պայմաններ կստեղծի արդարադատություն իրականացնող մարմինների համար՝ իրավական պատշաճ գնահատականներ տալ և քաղաքացիական գործերի քննության արդյունքում օբյեկտիվ որոշումներ ընդունել:

Ելնելով վերոգրյալից՝ առաջարկվում է փոփոխություններ կատարել ՀՀ հողային օրենսգրքում, մասնավորապես՝ «Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» 04.10.2005 թ.-ի ընդունված և 26.11.2005 թ.-ին ուժի մեջ մտած ՀՀ ՀՕ-199-Ն օրենքի 23-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերում, հստակ ամրագրելով համայնքային սեփականություն հանդիսացող հողամասերի վաճառքի կադաստրային արժեքները համայնքային բյուջե վճարելու վերաբերյալ կարգորոշումները: Բացի դրանից՝ առաջարկվում է փոփոխություններ կատարել նաև ՀՀ կառավարության 06.03.2018 թ.-ի «Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2009 թվականի դեկտեմբերի 24-ի N 1517-Ն որոշման մեջ լրացում կատարելու մասին» N 251-Ն որոշման մեջ, Երևան քաղաքի օրինակով, նույն հնարավորությունը և երաշխիքը սահմանելով մյուս համայնքների մատով ևս:

Համայնքների իրավունքների պաշտպանության երաշխիքներից են ֆինանսական և տնտեսական երաշխիքները⁵: Համայնքը, հանդես գալով որպես իրավաբանական անձ, ինքնուրույն է իր ֆինանսական և տնտեսական գործունեության շրջանակում: Սակայն, ֆինանսական ոլորտը կարգավորող ՀՀ օրենսդրությունը երբեմն ոչ այնքան բավարար երաշխիքներ է սահմանել նրանց համար՝ ֆինանսական գործարքներ և ծրագրեր իրականացնելու դեպքերում:

Այսպես՝ դրամական պահանջի զիջման դիմաց ֆինանսավորման պայմանագրով (ֆակտորինգով) մի կողմը մյուս կողմին (հաճախորդին) հանձնում կամ պարտավորվում է հանձնել դրամական միջոցներ՝ ի հաշիվ հաճախորդի (վարկատուի)՝ երրորդ անձից (պարտապանից) ունեցած դրամական պահանջի, որը բխում է հաճախորդի կողմից՝ երրորդ անձին ապրանքներ տրամադրելուց, նրա համար աշխատանքներ կատարելուց կամ ծառայություններ մատուցելուց, իսկ հաճախորդը ֆինանսական գործակալին զիջում է կամ պարտավորվում է զիջել այդ դրամական պահանջը⁶: Իրավակիրառ պրակտիկայում մի շարք համայնքներ ֆակտորինգի պայմանագրեր են կնքել գործակալների և բանկերի հետ:

Օրինակ, «Հայաստանի վերականգնվող էներգետիկայի և էներգախնայողության հիմնադրամի» գործունեությանը պայմանավորված՝ Հայաստանի Հանրապետության մի շարք համայնքներում իրականացվում է էներգախնայողության ծրագրեր: Այդ ծրագրերը հնարավորություն են ստեղծում շահագործելու համայնքային նշանակության ենթակառուցվածքները քիչ ծախսատարության պայմաններում, որն էլ իր հերթին համայնքների համար ստեղծում է հավելյալ խնայվող ֆինանսական միջոցներ, համայնքի կողմից այլ հանրային ծառայությունների մատուցմանը ուղղելու նպատակով:

Համայնք-գործակալ-բանկ եռակողմ ֆակտորինգային քաղաքացիական իրա-

վահարաբերությունը կասեցվում է այն ժամանակ, երբ ֆինանսների բնագավառի պետական լիազոր մարմինն արձանագրում է, որ ֆակտորինգային պայմանագրի դիմաց համայնքի կատարվելիք վճարումը մեծ է իր ֆոնդային բյուջեի չափից: Այս սահմանափակումը՝ պայմանավորված «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավակարգավորումներով, համաձայն որի՝ համայնքը, պետական լիազորված մարմնի համաձայնությամբ, կարող է վարկային պայմանագիր կնքել (ընդգծումը մերն է՝ հեղ.) կամ արժեթղթեր թողարկել այն պայմանով, որ յուրաքանչյուր բյուջետային տարում վարկի և արժեթղթերի մարման ծրագրով նախատեսված տարեկան գումարը՝ մայր գումարի և տոկոսավճարների հանրագումարը, չի գերազանցի համայնքի բյուջեի համապատասխան տարվա ֆոնդային մասի եկամուտների 20 տոկոսը:

Ղեկավարվելով, մեջբերված օրենսդրական նորմով, Ֆինանսների նախարարության կենտրոնական գանձապետարանի համապատասխան ստորաբաժանումը կասեցնում է համայնքի ֆինանսական փոխանցումների գործընթացը գանձապետական հաշվեհամարի միջոցով և վերջինիս իրավունքով օժտելու նպատակով դիմում է ներկայացնում տարածքային կառավարման ու զարգացման նախարարություն, տվյալ համայնքին թույլատրելու ֆակտորինգի պայմանագրերից բխող ֆինանսական պարտավորությունների իրականացման շարունակությունը ապահովելու համար: Իր հերթին, տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարությունը, որը օրենքի իմաստով լիազոր պետական կառավարման մարմինն է, ուսումնասիրում է համապատասխան համայնքի տարեկան բյուջեն, սեփական եկամուտների ծավալը, գնահատում է հնարավոր ռիսկերը, որի արդյունքում տալիս է կամ դրական, կամ բացասական եզրակացություն:

Այդ ընթացքում նախ կասեցվում է համայնքի հետ կնքված ֆակտորինգի պայմանագրից բխող գործողությունների ընթացքը, մինևույն ժամանակ, բանկը և գործակալը հաշվի չառնելով ՀՀ օրենսդրությամբ համայնքների մասով ամրագրված իրավական սահմանափակումները, այլև տվյալ համայնքին համարում են «անհուսալի» գործընկեր և շատ են դեպքերը, երբ միանգամից լուծվում են այդ պայմանագրերը: Այն դեպքերում, երբ լիազոր մարմինը տալիս է իր համաձայնությունը, կենտրոնական գանձապետարանը թույլատրում է համայնքին կատարելու ֆակտորինգի պայմանագրից բխող փոխանցումները: Գտնում ենք, որ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի 30-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված իրավակարգավորող դրույթները, սահմանափակում են համայնքների՝ ֆինանսական և ազատ տնտեսական գործունեության իրականացման իրավունքները: Հարկ ենք համարում նման դեպքերում անդրադառնալ նաև, այն հանգամանքին, թե որոնք են լինելու պետության երաշխիքները համայնքների մասով, երբ, օրինակ նույն ֆակտորինգի պայմանագրի հիմքով առաջանում է դատական վեճ և այդ հարցը հանձնվում է դատարանի քննությանը: Հարց է առաջանում, եթե պետությունն իր վարչական միջամտությամբ թույլտվություն է տրամադրում համայնքին՝ մտնելու նման գործարքի մեջ, սպա դրամական պահանջի զիջման դիմաց ֆինանսավորման պայմանագրից բխող դատավարական պարտավորությունների կրման ժամանակ ունակ է վերցնելու «իր բաժին բեռը»: Մեր կողմից կատարված իրավական վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պետությունը՝ ի դեմս լիազոր մարմնի, չի կրում նման պարտավորություններ վեճերի առաջացման դեպքերում: Փաստորեն, ստացվում է մի վիճակ, երբ օրենսդրական նման կարգավորումների պարագայում, մի կողմից սահմանափակվում է համայնքի ֆինան-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ Իշխանություն

սական ազատ գործունեության իրավունքը, իսկ մյուս կողմից այդ սահմանափակման արդյունքում համայնքն ինքնուրույն է կրում ֆինանսական գործարքից առաջացող բոլոր պարտավորությունները, այդ թվում՝ դատավարական գործընթացի ծախսերը:

Ելնելով վերոգրյալից, առաջարկում ենք համապատասխան փոփոխություններ կատարել «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 30-րդ հոդվածում, մասնավորապես սահմանելով, որ համայնքը կարող է վարկային պայմանագիր կնքել կամ արժեթղթեր թողարկել առանց պայմանների: Դա հնարավորություն կընձեռնի համայնքներին՝ իրացնելու ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված դրամական պահանջի գիջման դիմաց ֆինանսավորման պայմանագիր կնքելու իրավունքը, ինչպես նաև հավասար պայմաններ կառաջադրի համայնքների համար, որպես իրավաբանական անձ, քաղաքացիական գործարքներ և պայմանագրեր կնքելու հարցերում, հետևաբար՝ նաև քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ ձեռքբերելու իմաստով:

Համայնքների իրավունքների ճյուղային նորմատիվ իրավական երաշխիքների տեսանկյունից կարևոր են հողային իրավահարաբերությունները կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված իրավակարգավորումները: Համայնքն ունի հողի նկատմամբ սեփականության իրավունք և համայնքի տարածքում գտնվող հողը, բացառությամբ պետությանը, ինչպես նաև ֆիզիկական ու իրավաբանական անձանց պատկանող հողերի, համայնքի սեփականությունն է (ՀՀ Սահմանադրության 184-րդ հոդվ.): Համայնքի սեփականության ներքո գտնվող հողերը կառավարում և տնօրինում են համայնքի ղեկավարն ու ավագանին՝ քաղաքացիական օրենսգրքով, հողային օրենսգրքով, այլ օրենքներով ու

նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված կարգով (ՀՀ հողային օրենսգրքի 56-րդ հոդվածի 5-րդ մաս): Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքից մեջբերված իրավակարգավորող դրույքը, Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 184-րդ հոդվածի կարգավորումների տրամաբանությանը համապատասխան, լիազորություններ է սահմանել համայնքի համար՝ հողերի կառավարման և տնօրինման մասով: Նշված նորմի վերլուծությունը, թույլ է տալիս արձանագրելու, որ համայնքի սեփականություն հանդիսացող հողերի տնօրինման հետ կապված ցանկացած գործարք իրականացվում է համայնքի ղեկավարի նախաձեռնությամբ և համայնքի ավագանու հաստատմամբ: Դա է վկայում նաև «Տեղական ինքնակառավարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 16-րդ կետի իրավակարգավորումը, համաձայն որի՝ համայնքի ղեկավարը համայնքի ավագանու որոշմամբ և սահմանած պայմաններով օտարում կամ օգտագործման է տրամադրում համայնքի սեփականություն հանդիսացող գույքը: Նույն օրենքի կարգավորումների շրջանակում համայնքի ավագանին վերահսկողություն է իրականացնում համայնքի ղեկավարի լիազորությունների իրականացման նկատմամբ⁷, այդ թվում նաև համայնքի սեփականություն հանդիսացող հողերի օտարման գործընթացների նկատմամբ: «Տեղական ինքնակառավարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի կարգավորումները, գտնում ենք, որ միանգամայն տրամաբանական են և բխում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության և Տեղական ինքնակառավարման եվրոպական խարտիայի պահանջներից, քանի որ վերը նշված իրավական ակտերով սահմանվում են համայնքի գույքի սեփականության իրավունքը և համայնքի ավագանու կողմից սեփականությունը տնօրինելու և այդ սեփականության տնօրինման գործընթացները վե-

րահսկելու լիազորությունները:

Սակայն, Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքով սահմանված են մի շարք կառուցակարգեր, որոնք հակասում են համայնքի գույքային իրավունքների սահմանադրական երաշխիքներին, ինչպես նաև մի շարք ճյուղային նորմատիվ երաշխիքներին: Այսպես՝ սահմանված է, որ մարզպետը վերահսկողություն է իրականացնում հողային հարաբերությունների բնագավառում համայնքների ղեկավարների գործունեության նկատմամբ, ինչպես նաև պետական և համայնքային սեփականության հողամասերի տրամադրման, հետ վերցնելու, հողամասերի վարձավճարների և հարկերի գանձման, հողերի պահպանության միջոցառումների նկատմամբ (հող. օր. 42-րդ հոդվ. 1-ին մաս): Մարզպետը, մարզում կառավարության տարածքային քաղաքականության իրագործողն է (ՀՀ Սահմանադրության 160-րդ հոդվ. 1-ին մաս), հետևաբար՝ այն համարվում է տարածքային կառավարման մարմին, որը, վերջին հաշվով, պետական կառավարման համակարգի մի մասն է: Ստացվում է, որ պետության քաղաքականությունն իրականացնող մարմինը՝ մարզպետը Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքի կարգավորումների շրջանակում իրավասություն ունի վերահսկելու ոչ միայն համայնքի գույքի՝ հողերի տնօրինման գործընթացը, այլև դրանք հետ վերցնելու, դրանց մասով վարձավճարների և հարկերի գանձման գործընթացները: Գտնում ենք, որ նշված օրենսդրական նորմը հակասում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը, քաղաքացիական օրենսդրությամբ իրավաբանական անձանց համար սահմանված գույքային երաշխիքներին, ինչպես նաև տեղական ինքնակառավարման ոլորտը կարգավորող Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված սկզբունքներին: Համայնքի սեփականություն հանդիսացող գույքը տնօրինելու բա-

ցառիկ իրավասությունը վերապահված է համայնքը ներկայացնող տեղական օրենսդիր իշխանությանը՝ ավագանուն, և ավագանին այդ լիազորությունն իրացնում է համայնքի ղեկավարի և համայնքի աշխատակազմի միջոցով, հետևաբար՝ իրավասու է վերահսկողություն իրականացնել համայնքի տարածքում իրականացվող և համայնքի սեփականություն հանդիսացող հողերի տնօրինման ցանկացած գործընթացի նկատմամբ: Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքով սահմանված վիճելի կարգավորումները չեն բխում համայնքի՝ որպես հանրային իրավունքի իրավաբանական անձի, կարգավիճակի տրամաբանությունից, դրանք շարունակում են համայնքը դիտարկել որպես պետության «կցորդ» և համարում են ոչ ֆորմալ կազմակերպության կարգավիճակ ունեցող սուբյեկտ: Պրակտիկայում հնարավոր չէ պատկերացնել մի դեպք, երբ, օրինակ, որևէ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի կողմից իր սեփականությունը հանդիսացող գույքի, այդ թվում՝ հողի օտարման գործընթացում որևէ մարմին կամ կազմակերպություն իրավասություն ունենա միջամտելու: Մինչդեռ, թե՛ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը, թե՛ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը և թե՛ Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգիրքը հստակ սահմանել են համայնքի սեփականություն հանդիսացող գույքի տնօրինման հետ կապված կառուցակարգերը: Նշված օրենսդրական ակտերի կարգավորումների էությունը կայանում է նրանում, որ համայնքը, որպես իրավաբանական անձ, ազատ է իր գույքային իրավունքները իրացնելիս, բացի այդ համապատասխանաբար նշված օրենսդրական ակտերով սահմանվել է այն մարմինը, որն ունի բացառիկ իրավասություն վերահսկելու և տնօրինելու համայնքի սեփականություն հանդիսացող գույքը, այդ թվում նաև՝ հողերը: Կարծում ենք, որ Հայաստանի Հանրա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

պետության հողային օրենսգրքում առկա են երկու տարբեր իրավակարգավորումների հակասություններ: Մասնավորապես նշված օրենսգրքի 56-րդ հոդվածի 5-րդ մասը, համայնքը դիտարկելով որպես հողային իրավահարաբերությունների սուբյեկտ, սահմանել է, որ համայնքի սեփականության ներքո գտնվող հողերը կառավարում և տնօրինում են համայնքի ղեկավարն ու ավագանին: Այս նորմի իրավակիրառ իրացումը նախատեսված է «Տեղական ինքնակառավարման մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով, որով համայնքի ավագանին վերահսկողություն է իրականացնում համայնքի ղեկավարի գործունեության նկատմամբ: Հողային օրենսգրքի 42-րդ հոդվածով մարզպետի մասով սահմանված վերահսկողության լիազորությունը չի բխում վերը մեջբերված նորմի իրավակարգավորող տրամաբանությունից: Մի կողմից Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքը համայնքը ճանաչում է որպես հողային իրավահարաբերությունների «ազատ» սուբյեկտ մնացյալ իրավաբանական անձանց հետ հավասար իրավունքներ ունենալու հատկությամբ, մյուս կողմից ճիշտ հակառակ տրամաբանությամբ համայնքը ճանաչում է որպես պետության գործադիր իշխանության կամ տարածքային կառավարման մարմնին ենթակա կամ ստորադաս սուբյեկտ, որը չունի ինքնուրույն սուբյեկտի կարգավիճակ: Մարզպետին մնան իրավասությամբ օժտելը, գտնում ենք ոչ իրավաչափ, քանի որ Հայաստանի Հանրապետությունում 2005-2007թթ. ընթացքում իրականացված հողային բարեփոխումների արդյունքում Հայաստանի Հանրապետության բոլոր պետական և պահուստային հողերն անհատույց Հայաստանի Հանրապետության կառավարության համապատասխան որոշումներով սեփականության իրավունքով փոխանցվել են համայնքներին, հետևաբար՝ այդ բոլոր հողերը համարվում են համայնքների սեփականությունը հա-

նդիսացող հողեր: Եթե նախկինում, մինչև վերը նշված հողային ռեֆորմի տարիները, մարզպետին օրենքով մնան լիազորությունը վերապահելը իրավաչափ էր և նպատակահարմար, ապա այժմ դա ոչ միայն ավերորոշյուն է, այլև ընդհանուր համատեքստում՝ հակասահմանադրական նորմ է:

Ավելին՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության համաձայն՝ համայնքի ղեկավարը կատարում է համայնքի ավագանու որոշումները և պատասխանատու է համայնքի ավագանու առջև (ՀՀ Սահմանադրության 182-րդ հոդվ. 4-րդ մաս): Սահմանադրական նշված նորմի վերլուծությունը թույլ է տալիս արձանագրելու, որ համայնքի ավագանու որոշումների ուղղակի կատարողը համայնքի ղեկավարն է՝ համայնքի աշխատակազմի միջոցով: Հետևաբար, այդ որոշումների կատարման լիիրավ վերահսկողը համայնքի ավագանին է: Տվյալ պարագայում համայնքի սեփականություն հանդիսացող գույքն օտարվում է համայնքի ավագանու որոշմամբ, հետևաբար՝ միայն համայնքի ավագանին կարող է վերահսկողություն իրականացնել համայնքի սեփականություն հանդիսացող հողերի տնօրինման գործընթացների նկատմամբ, քանի որ այդ գործընթացը իրականացվում է վերջինիս կողմից ընդունված որոշումների միջոցով:

Գտնում ենք, որ Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքի 42-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 3-րդ կետերով սահմանված իրավակարգավորումները սահմանափակում են համայնքների, որպես հանրային իրավունքի իրավաբանական անձանց, գույքային իրավունքները և լրացուցիչ խթան են հանդիսանում համայնքների ինքնուրույնության ապահովմանը խոչընդոտելու հարցերում:

Համայնքի սեփականությունը հանդիսացող հողերի տնօրինումն այն գործընթացների ամբողջությունն է, որը ենթադրում է քաղաքացիական իրավահարաբերություններ և հետևաբար՝ կարող է առա-

ջացնել քաղաքացիաիրավական համապատասխան դատական վեճեր: Այդ համատեքստում անհնար է պատկերացնել այն իրավիճակները, երբ համայնքի և որևէ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի միջև կնքվել է հողամասի օտարման որևէ գործարք, որի արդյունքում առաջացել է վեճ և այն ներկայացվել է դատարան՝ համապատասխան լուծում ստանալու նպատակով: Հարց է առաջանում. քաղաքացիական դատավարության իրավունքի իրացման պայմաններում ո՞րն է լինելու մարզպետի դերը դատարանում քննվող քաղաքացիական գործի շրջանակում, երբ, օրինակ, համայնքը դիմել է դատարանին հողամասը հետ վերցնելու կամ հողամասի վարձակալության վարձավճարները գանձելու պահանջներով: Այս հարցի պատասխանը Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսդրությունը չի տալիս, քանի որ այն հստակ է. համայնքը, լինելով առանձին քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ կրող սուբյեկտ, ինքնուրույն է հանդես գալիս դատարանում քննվող գույքային վեճերի շրջանակում: Այս հանգամանքը փաստվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով, համաձայն որի՝ համայնքները քաղաքացիական դատավարության հարցերը կարգավորող հարաբերություններում հանդես են գալիս ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց հետ հավասար հիմունքներով⁸: Իրավակիրառ պրակտիկան ցույց է տալիս, որ քաղաքացիական այն վեճերը, որոնք առաջանում են համայնքների և ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց միջև հողային հարաբերությունների շրջանակում, դատական քննության ժամանակ հայցվորի կամ պատասխանողի, ինչպես նաև երրորդ անձանց դատավարական կարգավիճակներում հանդես են գալիս միայն համայնքները և համապա-

տասխան ֆիզիկական ու իրավաբանական անձինք, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ քաղաքացիական գործի քննության շրջանակում վեճի առարկա է նաև տվյալ հողի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցման ընթացակարգերը: Այդ դեպքերում որպես դատավարության մասնակից ներգրավվում են նաև գույքի նկատմամբ իրավունքների պետական գրանցում իրականացնող լիազոր մարմինը կամ դրա համապատասխան ստորաբաժանումը (ներկայացուցիչները):

Ելնելով վերոգրյալից, առաջարկվում է փոփոխություններ կատարել Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքում, մասնավորապես՝ օրենսգրքի 42-րդ հոդվածի 1-ին մասում ուժը կորցրած ճանաչել 1-ին և 3-րդ կետերը, ինչպես նաև լրացում կատարել նույն օրենսգրքի 43-րդ հոդվածում, հոդվածի վերնագիրը խմբագրել «Համայնքի տեղական ինքնակառավարման մարմինների իրավասությունը հողերի օտարման, օգտագործման և պահպանման նկատմամբ վերահսկողության բնագավառում»: Միաժամանակ նշված հոդվածում լիազորություններ սահմանել համայնքի ավագանու մասով առ այն, որ ավագանին վերահսկողություն է իրականացնում հողային հարաբերությունների բնագավառում համայնքի ղեկավարի գործունեության նկատմամբ: Վերը նշված առաջարկության ընդունման պարագայում հնարավորություն կընձեռվի վերացնել Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսգրքով սահմանված իրավակարգավորումների հակասությունները, ինչպես նաև կհամապատասխանեցվեն հողային օրենսդրության կառուցակարգերը՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական և քաղաքացիադատավարական օրենսդրության պահանջներին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Մահմանադրական իրավունք

- ¹ Տե՛ս Ելեյնիկով Օ.Յ., Разграничение полномочий в структуре органов местного самоуправления Российской Федерации. Автореф. дис.... канд. юрид. наук, Волгоград, 2005, էջ 30:
- ² Տե՛ս Права человека: Учебник для вузов / Отв. ред. чл-корр. РАН, д.ю.н. Е.А. Лукашева, М., Издательство НОРМА, 2003, էջ 1:
- ³ Տե՛ս Мелёхина И.И., Местное сообщество: вопросы теории, Краснодар: ООО «Просвещение - Юг», 2003, էջ 27-40:
- ⁴ Տե՛ս Кутафин О.Е., Фадеев В.И., Муниципальное право Российской Федерации, 1997, էջ 44:
- ⁵ Տե՛ս Решетин В.М., Обеспечение и защита прав человека в области миграции: государственно-правовой аспект, Автореф. дис.... канд. юрид. наук, Волгоград, 2005, էջ 15:
- ⁶ Տե՛ս չ՛հ քաղաքացիական օրենսգրքի, 892-րդ հոդվածի 1-ին մասը: Ընդունված 05.05.1998 թ.(չ՛հՊՏ 1998.08.10/17(50):
- ⁷ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» չ՛հ օրենքի 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի 9-րդ կետ, ընդունվել է 07.05.2002թ., (չ՛հՊՏ 2002.06.21/21(196):
- ⁸ չ՛հ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, ընդունված է 09.02.2018թ. (չ՛հՊՏ 2018.03.05/16(1374):

RESUME - РЕЗЮМЕ

CONSTITUTIONAL, SECTORIAL AND OTHER NORMATIVE LEGAL GUARANTEES OF THE COMMUNITY RIGHTS

Vahagn Petrosyan

Independent expert on local self-government on legal issues,

Lecturer of the Department of Law and Social Sciences at the Yerevan Northern University

*The applicant of the “Judiciary Law” specialty of the Department of Law and Public
Relations of Yerevan Northern University*

This article covers the constitutional, sectorial and other legal guarantees of community rights, the bases for sorting (grouping) them into science, the gaps in the current legislation, and proposals were made for improvement of the legislation, including the RA Constitution.

The work will be useful for practitioners, local government officials, law students and employees of the high institutions of education.

Keywords: *Constitution, administrative offense, procedural, norms, improvements, guarantee, legal regulation, law enforcement.*

КОНСТИТУЦИОННЫЕ, ОТРАСЛЕВЫЕ И ДРУГИЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ГАРАНТИИ ПРАВ ОБЩИН

Ваагн Петросян

Независимый эксперт по правовым вопросам местного самоуправления,

Преподаватель кафедры юриспруденции и обществознания в

Ереванском Северном университете

Соискатель кафедры юриспруденции и обществознания в Ереванском

Северном университете по специализации «Судебное право»

В данной статье изучаются конституционные, отраслевые и некоторые другие нормативно-правовые гарантии прав общин, основы их классификации в науке, пробелы в Законодательстве, а также сделаны предложения для усовершенствования законодательства и конституции. Данная работа будет полезна как юристам и сотрудникам органов местного самоуправления, так и студентам и преподавателям юридических факультетов.

Ключевые слова: *конституция, административное правонарушение, процессуальный, норма (нормы), усовершенствование, гарантия, правовое регулирование, правоприменительный.*

Բանալի բառեր - *սահմանադրություն, վարչական իրավախախտում, դատավարական, նորմ (նորմեր), կատարելագործում, երաշխիք, իրավափոփոխություն, իրավակիրառ:*

ՍԵՄՏԵՍԵՐԲԵՐ - ՀՆԿՏԵՍԵՐԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

Անդրանիկ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտի ասպիրանտ

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԻՄՆԱՏԱՐՑԵՐԻ ԱՉՊԱՅԻՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈԱՉՄԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը (այսուհետև՝ ՀՀ ԱԱՌ)¹ ներածության մեջ սահմանում է ոչ թե ազգային անվտանգություն հասկացությունը, այլ ՀՀ ԱԱՌ-ի բնորոշումը, որի համաձայն՝ այդ ռազմավարությունը պետության, հասարակության և անհատի անվտանգության ապահովման, կայուն զարգացման, հայ ինքնության պահպանման պետական քաղաքականության համակարգ է: Այս բնորոշումից երևում է, որ ՀՀ ԱԱՌ-ն ազգային անվտանգության առարկա է ճանաչում պետությունը, հասարակությունը և անհատին: Ներածությունից հետո գալիս են փաստաթղթի բովանդակային բաժինները, որոնք թվով չորսն են: Առաջին բաժինը կոչվում է «ՀՀ ազգային անվտանգության հիմնարար արժեքները, անվտանգության ապահովման գործոններն ու գործողությունները, նրա դեմ ուղղված սպառնալիքները», իսկ երկրորդը՝ «Ներքին անվտանգության ռազմավարությունը»: Փաստաթղթի մյուս երկու բաժինները նվիրված են արտաքին անվտանգության հիմնահարցերին, որոնք ծավալային տեսանկյունից գերակշռում են: Երկրորդ բաժնում՝ որպես ներքին անվտանգության ռազմավարություններ, դիտարկվում են չորս ուղղություններ՝ 1. արդյունավետ պետական կառավարում, 2. բանակաշինություն, 3. ազատական տնտեսություն, 4. կյանքի նոր որակ և բարոյահոգեբանական մթնոլորտ²:

ՀՀ ԱԱՌ-ն այս ուղղությունները միաժամանակ դիտարկում է որպես բարեփոխումների ծրագրեր, որոնք կոչված են ապահովելու ազգային անվտանգությունը:

ՀՀ ազգային անվտանգության հիմնարար 5 արժեքներից (անկախություն, պետության և ժողովրդի պաշտպանվածություն, խաղաղություն և միջազգային համագործակցություն, հայապահպանություն, բարեկեցություն) ոչ մեկն ուղղակիորեն չի վերաբերում պետական համակարգին: Դրանցից ամուղղակիորեն պետությանը վերաբերող կարելի է համարել անկախությունը, որի բովանդակությունը վերարտադրում է ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածը:

ՀՀ ԱԱՌ-ի առաջին բաժնի 2-րդ ենթաբաժնում (Ազգային անվտանգության ապահովման գործոններն ու գործողությունները) բացվում են ազգային անվտանգության հիմնարար արժեքներին ծառայող գործոններն ու գործողությունները: Մասնավորապես, եթե առաջին բաժնի 1-ին ենթաբաժնում անկախությունը դիտարկվում է որպես ՀՀ ազգային անվտանգության հիմնարար արժեք՝ ներառելով Սահմանադրության 1-ին հոդվածը, ապա 2-րդ ենթաբաժնում փորձ է արված թվարկել դրա ապահովման գործոններն ու գործողությունները: Եթե ուսումնասիրենք այդ վեց գործոն-գործողությունների բովանդակությունը, ապա կտեսնենք, որ դրանցից հինգը որևէ կապ չունեն պետության ապարատի հետ, բացառությամբ առաջինի, որն այդ փաստաթղթում ձևակերպված է հետևյալ կերպ. սահմանադրական կարգի, պետականության բոլոր բաղադրատարրերի, պետական կառավարման համակարգի բնականոն և արդյունավետ գործունեության ապահովում: Նման բանաձևը շատ դեկլարատիվ և ընդհանուր է, ինչն ավելի

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

հարիր կլինե՞ր սահմանադրական որևէ ակտի, քան ԱԱՌ-ին:

Մյուս կողմից իրավական ընդգրկման տեսանկյունից անհասկանալի և անորոշ է պետականության բոլոր բաղադրատարրեր ձևակերպման տիրույթը: Գիտական տեսանկյունից իմաստային էական տարբերություն կա պետություն և պետականություն հասկացությունների միջև: Եթե նույնիսկ պետականություն եզրույթն ընդունենք պետություն իմաստով, ապա այդ դեպքում պետության բաղադրատարրը ձևակերպման տակ կարելի է հասկանալ պետության հետ կապված ամեն ինչ, ընդհուպ մինչև պետական խորհրդանշանները³: Բացի այդ՝ ակնհայտ է բուն հիմնարար արժեքի՝ անկախության և դրա առաջին գործոնի միջև տրամաբանական կապի բացակայությունը. անկախությունն ունի արտաքին-միջազգային իմաստ, իսկ պետականության բոլոր բաղադրատարրերը, պետական կառավարման համակարգի բնականոն և արդյունավետ գործունեության ապահովումը ներպետական, ներհամակարգային ոլորտներ են:

ՀՀ ԱԱՌ-ի 1-ին բաժնի 3-րդ ենթաբաժնում ներքին սպառնալիքներից, որոնք թվով 11-ն են, միայն առաջինն է վերաբերում պետական կառավարման համակարգին: Այն ձևակերպված է հետևյալ կերպ՝ պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության նվազում, դատաիրավական համակարգի նկատմամբ վստահության պակաս: Այդ սպառնալիքը ՀՀ ԱԱՌ-ում նկարագրված է այսպես՝ «Հայաստանի Հանրապետությունը գտնվում է անցումային շրջանում և բարեփոխումների ակտիվ փուլում: Ազգային անվտանգությանն ուղղված սպառնալիք կարող են լինել պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության նվազումը և բարեփոխումների գործընթացի դանդաղումը: Դատական իշխանության արդյունավետ, անաչառ և անկախ գործունեությունը բացառիկ կարևոր նշանակություն ունի

Հայաստանի համար: Պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության կարևոր ցուցանիշ է դրա նկատմամբ հասարակության վստահության մակարդակը»:

Ակնհայտ է, որ անցումային շրջանում գտնվող Հայաստանի համար, ինչպես նշում է ՀՀ ԱԱՌ-ն, զուտ պետությանը վերաբերող ներքին սպառնալիքների շրջանակի մեջ թվարկված են խիստ նեղ, սահմանափակ թվով սպառնալիքներ, այն էլ շատ զգույշ ձևակերպումներով, օրինակ՝ արդյունավետության նվազում: Որպես ազգային անվտանգության ներքին սպառնալիքներ դիտարկվում են՝ ա) արդյունավետության նվազումը, բ) բարեփոխումների գործընթացի դանդաղումը, գ) դատական իշխանության անարդյունավետ, անաչառ, ոչ անկախ գործունեությունը:

Նախ, եթե հետևենք անցումային շրջանի վերաբերյալ տեսական գրականությանը, ապա և՛ արևմուտքում, և՛ հետխորհրդային տարածքում կտեսնենք, որ պետության հետ կապված խնդիրների շրջանակը, որոնք վերաձվել կամ կարող են վերաձվել ազգային անվտանգության սպառնալիքի, շատ ավելին են, քան ՀՀ ԱԱՌ-ի մեջ թվարկվածները: Մյուս կողմից պետական կառավարման ընդհանուր համակարգից չփոխելով ինչու շեշտադրված է միայն դատական իշխանության արդյունավետ, անաչառ, անկախ գործունեության բացառիկ կարևոր նշանակությունը Հայաստանի համար, մի կողմ թողնելով օրենսդիր և գործադիր իշխանությունները: Անշուշտ, արդյունավետությունը շատ կարևոր խնդիր է կառավարման գործընթացում, սակայն այն տեսականորեն բազմիմաստ է, և այստեղ չունի հատուկ իմաստ:

Սակայն ակնհայտ է, որ պետության խնդիրը միայն անարդյունավետությունը չէ: Հենց թեկուզ այն, որ ՀՀ ԱԱՌ-ն ներքին սպառնալիքների շարքում թվարկում է ժողովրդավարության արմատավորման ոչ բավարար մակարդակը և որպես դրա

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

դրստորումներ են դիտարկվում ընտրական գործընթացներում առկա հարաբերությունները, քաղաքացիական հասարակության ոչ բավարար ներգրավվածությունը, վկայում է, որ ՀՀ-ում հավասարապես վստահություն չեն վայելում նաև պետական իշխանության մյուս երկու ճյուղերը՝ օրենսդիրն ու գործադիրը:

ՀՀ ԱԱՌ-ի առավելություններից է այն, որ դրա 2-րդ բաժնում՝ ներքին անվտանգության ռազմավարություն, ծրագրավորվում է բարեփոխումների հայեցակարգ՝ միտված ազգային անվտանգության վտանգների չեզոքացմանը կամ վերացմանը: 2-րդ բաժնի 1-ին ենթակետը վերնագրված է «Արդյունավետ պետական կառավարում»: Քանի որ ՀՀ ԱԱՌ-ն պետական կառավարման համակարգում հիմնական խնդիրը համարում է դրա անարդյունավետությունը, ապա ներքին անվտանգության ոլորտում խնդիր է դրվում բարեփոխումների միջոցով ստեղծել արդյունավետ պետական կառավարման համակարգ:

Երկրորդ բաժնի վերտառությունից բխում է, որ ենթաբաժինը պետք է վերաբերի պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացմանը, սակայն չգիտես ինչու, այդ ոլորտում բարեփոխումների ծրագրի նպատակներն են դիտարկվում նաև քաղաքական համակարգի լիարժեք կայացումը, կայունության ապահովումը, ժողովրդավարական արժեքների և առաջին հերթին մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանությունը, քաղաքացիական հասարակության զարգացումը: Հետևողական գիտական մոտեցման դեպքում նկատելի է, որ այս նպատակները վերաբերում են ազգային անվտանգության ապահովման այլ օբյեկտներին՝ քաղաքացիական հասարակությանը և անհատներին, այլ ոչ թե պետությանը: Դրանք անշուշտ փոխկապված են, բայց, այնուամենայնիվ, պետության իշխանական համակարգի տարրեր չեն: Օրինակ՝ քաղաքական-

կուսակցական համակարգը սերտորեն կապված է պետության հետ, բայց ոչ թե դրա, այլ քաղաքացիական հասարակության ենթահամակարգ է:

Ներքին անվտանգության ռազմավարության ոլորտում արդյունավետ պետական կառավարում ուղղությամբ ՀՀ ԱԱՌ-ն ծրագրում է իրականացնել բարեփոխումներ, որոնք միտված էին լինելու՝

ա) ժողովրդավարական պետության գորացմանը,

բ) պետական կառավարման մարմինների արդյունավետ գործունեության ապահովմանը,

գ) դատական իշխանության անկախության և անաչառության ապահովմանը,

դ) տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիարժեք կայացմանը,

ե) որոշումների նախապատրաստման և վերահսկողության գործընթացներում քաղաքացիական հասարակության դերի բարձրացմանը,

զ) կոռուպցիայի դեմ պայքարի ուժեղացմանը⁴,

է) ճգնաժամային իրավիճակների արդյունավետ կառավարման համակարգի հաստատումը,

ը) իրավապահպանության ոլորտի ռազմավարական բարեփոխումները⁵:

Թե որքանով էին արդիական և հրատապ թվարկված ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների ուղղությունները Հայաստանի համար՝ թողնենք մի կողմ: Այստեղ միայն նշենք, որ դրանցից առաջինը՝ ժողովրդավարական պետության գորացումը շատ ընդհանուր գաղափար է: Նույնը կարելի է ասել 2-րդի՝ պետական կառավարման մարմինների արդյունավետ գործունեության մասին դրույթի վերաբերյալ: Տեղական ինքնակառավարման մարմինների լիարժեք կայացումն ընդհանրապես պետական համակարգին չվերաբերող խնդիր է:

Նշված թերությունների կողքին ՀՀ ԱԱՌ-ն ունի առավելություն: Դա այն է, որ ՀՀ կայուն և անվտանգ զարգացման

պահանջմունքից ելնելով՝ անհրաժեշտ է համարում պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացումը՝ բարեփոխումների միջոցով: Տեսականորեն ենթադրվում է, որ այդ բարեփոխումները պետք է լինեին համապարփակ, ամբողջական, համակարգային, վերաբերեին պետական կառավարման համակարգի բոլոր տարրերին: Սակայն, ինչպես նկատեցինք, ՀՀ ԱԱՌ-ում նախապատրաստվելիք ծրագրերը պետական կառավարման բնագավառում աչքի չէին ընկնում համապարփակությամբ (դրանում չկային պետական բոլոր համակարգային տարրերին ուղղված բարեփոխումների ծրագրեր): Ծրագիրն ավելի շատ հատվածական է, քան համընդգրկուն: Հետևաբար՝ ծրագիրը ոչ ամբողջական է, ոչ էլ՝ միասնական: Բարեփոխումների համակարգային բնույթի մասին ևս խոսել հնարավոր չէ, որովհետև պետության՝ որպես ազգային անվտանգության առարկայի հարցում, ՀՀ ԱԱՌ-ն չի որդեգրել համակարգակառուցվածքային մոտեցում, ինչի արդյունքում պետության՝ որպես համակարգի, ոչ բոլոր տարրերն են ընդգրկված բարեփոխումների ծրագրերում:

Հետազոտության առարկայի տեսանկյունից ՀՀ ԱԱՌ-ի վերլուծությունից անցում կատարենք Ռ-Գ համանման փաստաթղթի ուսումնասիրությանը: Ռ-Գ-ն՝ ի տարբերություն, ՀՀ-ի շատ ավելի վաղ՝ դեռևս 1990-ական թթ. սկզբին ստեղծեց ազգային անվտանգության օրենսդրական-իրավական հիմքերը: Այդ ամենը խթանեց տեսական խորը հետազոտությունների իրականացմանը: Արդյունքում՝ Ռ-Գ-ում տեղի է ունեցել ազգային անվտանգության օրենսդրության երրորդ փուլի իրավական համակարգումը՝ արդի պահանջներին ու առանձնահատկություններին, ինչպես նաև արտաքին-քաղաքական իրավիճակին համապատասխան:

Ռ-Գ-ում ազգային անվտանգության ապահովման ոլորտի համար հիմնարար

նշանակություն ունեցավ «Անվտանգության մասին» Ռ-Գ օրենքը, որն ընդունվել է դեռևս 1992 թ. մարտի 5-ին և կրելով որոշ փոփոխություններ՝ գործել է մինչև 2010 թվականը: Այն ամրագրում էր Ռ-Գ-ի ազգային անվտանգության օրենսդրական հիմքերը, անվտանգության համակարգը և դրա գործառնությունները, անվտանգության սուբյեկտները, ուժերը և միջոցները, ազգային անվտանգության ապահովման գործում պետական մարմինների լիազորությունները: «Անվտանգության մասին» 1992 թ.-ի Ռ-Գ օրենքը հատուկ և մանրամասն վերլուծության չենք ենթարկի, որովհետև այն նախ 2010 թ. կորցրել է իր իրավաբանական ուժը, երկրորդ՝ այս պարագրաֆի բովանդակությունը կազմող հիմնահարցերին այն չէր անդրադառնում, ինչը ևս թերություն էր: Այդ օրենքի թերություններից էր նաև այն, որ դրանում անվտանգության տեսակների մեջ բացակայում էր քաղաքական անվտանգության մասին նույնիսկ հիշատակումը, առավել ևս դրա բովանդակության բացահայտումը:

Ռ-Գ օրենսդիրը 2010 թ. դեկտեմբերի 28-ին ընդունեց «Անվտանգության մասին» նոր օրենքը, որով ամրագրվեցին ազգային անվտանգության իրավական ապահովման գործող հիմքերը: Օրենքը պարունակում է մի շարք նոր դրույթներ, սակայն պահպանել է նախորդի կառուցվածքային ու հայեցակարգային հաջորդայնությունը: Հեղինակները նկատում են և՛ առավելություններ, և՛ թերություններ, որոնց վերլուծությանը չենք անդրադառնա, քանի որ օրենքն ավելի շատ կարգավորում է ազգային անվտանգության կենսագործման կառավարման հանրային-իշխանական կառուցակարգը, այլ ոչ թե մեզ հետաքրքրող հիմնահարցերը:

Ռ-Գ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը, որն ընդունվել է 2009 թ. մայիսի 12-ին և ենթարկվել է խմբագրության Ռ-Գ նախագահի 2014 թ. հուլիսի 1-ի հրամանագրով, մինչև 2020 թ. (այսուհետ՝ Ռ-Գ ԱԱՌ) շեշտադրում է ոչ միայն կեն-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

սականորեն կարևոր շահերի պաշտպանությունը, այլ նաև անվտանգությունը զարգացման միջոցով: Այն կառուցված է մի կողմից պետության ու հասարակության, իսկ մյուս կողմից էլ՝ անվտանգության փոխկապվածության ու փոխկախվածության հիմնարար դրույթի վրա:

Ռ-Դ ԱԱՌ-ն խարսխված է ազգային անվտանգության բովանդակությունը կազմող հասկացությունների վրա: Ազգային անվտանգության կարգավորման նախորդ տարբերակի համեմատ Ռ-Դ ԱԱՌ-ն խմբագրեց ազգային շահեր և ազգային անվտանգության սպառնալիքներ հասկացությունները, ազգային շահերի տակ հասկանալով պետության ներքին և արտաքին պահանջումներն՝ անհատի, հասարակության և պետության պաշտպանվածության ու կայուն զարգացման ապահովման գործում: Ազգային անվտանգության սպառնալիքն ուղղակի կամ անուղղակի հնարավորությունն է վնաս հասցնելու քաղաքացիների սահմանադրական իրավունքներին, ազատություններին, կյանքի արժանապատիվ որակին և մակարդակին, ինքնիշխանությանը, տարածքային ամբողջականությանը, Ռ-Դ կայուն զարգացմանը, պետության պաշտպանությանը և անվտանգությանը⁶:

Այժմ Ռ-Դ ԱԱՌ-ի տեսանկյունից վերլուծության ենթարկենք պետությունը՝ որպես ազգային անվտանգության առարկայի հիմնահարցը: Այդ հարցում Ռ-Դ ԱԱՌ-ն ելնում է օբյեկտների եռմասնական մոտեցումից, այն է՝ անհատ, հասարակություն, պետություն և դրանց պաշտպանությունը ներքին և արտաքին սպառնալիքներից: Այդ հիմքով են կառուցված նաև ազգային անվտանգության հիմնական հասկացությունների բնորոշումները: Սակայն Ռ-Դ ԱԱՌ-ն հետագա բաժիններում պետության՝ որպես ազգային անվտանգության առարկայի հիմնահարցերը, լիարժեքորեն և հետևողական չեն արտացոլում: Մասնավորապես, 4-րդ բաժնի (Ազգային անվտանգության

ապահովումը) 2-րդ ենթաբաժինը վերնագրված է Պետական և հասարակական անվտանգություն» վերտառությամբ: Ակնհայտ է, որ մեկ ենթաբաժնում (35-44 կետեր) միավորված են երկու օբյեկտներին (պետությանը և հասարակությանը) վերաբերող հիմնահարցերը: Ընդ որում՝ 10 կետերից շատերը նվիրված են ազգային անվտանգության ապահովման ոլորտում պետության՝ որպես սուբյեկտի, պարտավորություններին, այսինքն՝ ինչ պետք է անի, այլ ոչ թե ինչպիսին պետք է լինի պետությունը: Այդ գործառնության պարտավորությունների ամփոփ պատկերը հետևյալն է.

Առաջին. իրավախախտումների դեմ պայքարի անընդհատ կատարելագործվող իրավապահպան միջոցառումների ձեռնարկում՝ ներառյալ կոռուպցիայի դեմ պայքարի ուժեղացում, կանխելու հասարակական հարաբերությունների կոռումպացվածությունը և քրեականացվածությունը: Այդ միջոցառումներից միայն կոռումպացվածությունն է վերաբերում պետական կառույցներին և նշում, թե ինչպիսին պետք է լինի պետության ուղղվածությունը, քանի որ այդ գործառնության իրականացմամբ պետությունը պետք է առողջացնի ինքն իրեն:

Երկրորդ. դաշնային գործադիր իշխանության մարմինների կառուցվածքի և գործունեության կատարելագործում, որն ամրագրված է փաստաթղթի 40-րդ կետում: Սա միակ խնդիրն է, որը հետապնդում է պետական կառուցակարգի բարելավում, կատարելագործում, դիտվում է որպես պետական ու հասարակական անվտանգության ապահովման նպատակների ապահովման միջոց:

Մրանով ավարտվում է Ռ-Դ ԱԱՌ-ի ուղղակիորեն պետությանը սպառնացող վտանգների շրջանակը: Անուղղակիորեն պետությանը վերաբերող ազգային անվտանգության ռազմավարական նպատակներ են ճանաչվում նաև Ռ-Դ սահմանադրական կարգը (իսպրկե, դրա՝ պետությանը վերաբերող հիմնադրույթ-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ները), ինքնիշխանությունը, անկախությունը, տարածքային ամբողջականությունը: Ինքնիշխանությունը՝ որպես պետության հատկանիշ, ենթադրում է պետության անկախություն ներքին և արտաքին ուժերից: Դրան սպառնացող վտանգները կարող են ունենալ ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին աղբյուրներ ու գործոններ: Այդպիսով՝ արտաքին անկախությունը կոնկրետ պետության համար կարող է վերածվել ազգային անվտանգության կարևորագույն արժեքի, իսկ մեկ այլ պետության համար դրա չափավորումը միջոց է ազգային անվտանգության նպատակներին հասնելու, սպառնացող վտանգները չեզոքացնելու, կանխելու համար: Այդ մոտեցումը, այսինքն՝ անկախությունը որպես արժեք, դրված է մաս չ՛չ ԱԱՌ-ի հիմքում:

Արված վերլուծությունը թույլ էր տալիս եզրակացնելու, որ ՌԴ ԱԱՌ-ն ևս անհավասարակշիռ մոտեցում ունի ազգային անվտանգության օբյեկտների սպառնալիքների իմաստավորման, դրանց համակարգային ու ամբողջական բացահայտման գործում: Ասվածը հատկապես վերաբերում է պետության՝ որպես ազգային անվտանգության առարկայի խնդրին: Անցումային և բավականին բարդ շրջան ապրող ՌԴ-ի համար պետական համակարգի ազգային անվտանգության հիմքերի շրջանակը ներկայացված է բավականին մեղ, իսկ հատուկ քաղաքական պետական բաղադրիչ (բաժին) այն ընդհանրապես չունի: Քաղաքագիտական և իրավագիտական գրականության մեջ ՌԴ-ի որպես պետության հիմնախնդիրները ներառում են հարցերի բավականին լայն ու բարդ շրջանակ, որոնք արտացոլված չեն ազգային անվտանգության ռազմավարության մեջ: Ինչու՞մ է պայմանավորված և՛ չ՛չ ԱԱՌ-ի, և՛ ՌԴ ԱԱՌ-ի նման թերությունները:

Խորքային վերլուծությունը հիմք է տալիս ենթադրելու, որ դրա հիմքում ընկած են մի շարք պատճառներ: **Առաջինը պատճառը** այն է, որ անվտանգության

իրավական ինստիտուտը փոխառված է արևմուտքի զարգացած երկրներից: Որպես կանոն, այս երկրներում բուն պետության հետ կապված խնդիրներն այդքան սրված չեն, որպեսզի վերածվեն ազգային անվտանգության սպառնալիքի: Այդ երկրները մեծամասամբ կայացած, ժողովրդավարական, իրավական պետություններ են: Հետևաբար, այդ օրինակելի ժողովրդավարության ու իրավական պետության ազգային անվտանգության ռազմավարությունները կամ հայեցակարգերը չեն շեշտադրում պետական համակարգի սպառնալիքները, դրանց վտանգները, պետության կառուցակարգի բարեփոխումները՝ ազգային անվտանգության համատեքստում: Պետական բարեփոխումներն այստեղ գնում են ընդհանուր հունով, այլ ոչ թե ազգային անվտանգության լույսի ներքո:

Երկրորդ պատճառն ազգային անվտանգության ռազմավարության՝ որպես պաշտոնական փաստաթղթի, քաղաքական-իրավական բնույթն է: Այն հիմնականում մշակվում է երկրի քաղաքական բարձրագույն ընտրանու հովանու ներքո, որի համար դժվար է խոստովանել, որ պետությունն ունի ազգային անվտանգության հետ կապված շատ խնդիրներ, հետևաբար մաս բարեփոխումների կարիք: Արդյունքում՝ պետությանը վերաբերող սպառնալիքները վեր են հանվում ոչ համալիր և ոչ ամբողջական, երբեմն մաս թաքցվում են և դրանով իսկ այդ կարևորագույն հարցում որդեգրվում է «ջայլամի քաղաքականություն»:

Երրորդ պատճառը տեսությամբ պայմանավորված թերություններն են: Անվտանգաբանությունը մեծամասամբ հետախորհրդային շրջանում կայացող ոլորտներից է, որի սկզբնական շրջանի հիմնական միջոցն արևմտյան «սեկտորի-տոլոգիայից» ընդօրինակումն էր: Վերջինս ամենից շատ ուղղորդված է դեպի արտաքին անվտանգության, իսկ ներքին ոլորտում՝ հասարակության անվտանգության հարցերին: Սեխանիկական ըն-

դորինակման արդյունքում առաջացել է տեսական բաց, որն էլ նպաստում է պետաիրավական ոլորտի կարգավորման բացերին ու թերություններին: Ներկա պահին անհրաժեշտ է գիտական հետազոտության առարկա դարձնել անվտանգության այն հիմնադրույթները, որոնք վերաբերում են պետությանը, նրա կառուցակարգին:

Եզրակացությունների այս ֆոնի վրա անհրաժեշտ է նշել, որ իր թերություննե-

րով հանդերձ ՀՀ ԱԱՌ-ն մի քայլ առաջ է ՌԴ համանման փաստաթղթից, որովհետև այն արժարժում է պետական համակարգին վերաբերող հարցերի ավելի լայն շրջանակ, քան ՌԴ-ի իր նմանակը: Սակայն դա չի նշանակում, որ այն ամբողջական ու համալիր է պետության՝ որպես ազգային անվտանգության առարկայի և դրա ներքին սպառնալիքների բացահայտման հետազոտական հիմնախնդրում:

- 1 ՀՀ ԱԱՌ-ն մշակվել է ՀՀ նախագահի 2005 թ. դեկ. 15-ի կարգադրությամբ ստեղծված միջգերատեսչական հանձնաժողովի կողմից և հաստատվել է նախագահի 2007 թ. փետ. 7-ի հրամանագրով: Մինչ այդ՝ 2007 թ. հունվարի 26-ին այն արժանացել է ՀՀ նախագահին առընթեր Ազգային անվտանգության խորհրդի հավանությանը:
- 2 Իրավաբանական տեխնիկայի տեսանկյունից փաստաթղթի ներքին կառուցվածքը չի համապատասխանում դրա ընդունման պահին գործող «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված պահանջներին: Այդ օրենքը ընդունվել է 03.04.2002-ին և ուժի մեջ է մտել 2003 թ. հունվարի 1-ից: Օրենքի 37 հոդ. սահմանում էր իրավական ակտի կառուցվածքի հետ կապված իրավակարգավորումները: ՀՀ ԱԱՌ-ն, բացի համարակալված բաժիններից, տրոհված չէր ոչ հոդվածների, ոչ էլ կետերի, այլ միայն առանց համարակալման պարբերությունների, ինչը խախտում է իրավական ակտի կառուցվածքի տրամաբանական միասնության ու օգտվելու հարմարավետության պահանջները:
- 3 Այստեղ նույնիսկ լեզվական թերություն կա: Սահմանադրական կարգի կամ պետության բոլոր բաղադրատարրերի «գործունեություն» ձևակերպումը թյուրիմացություն է, քանզի գործում է միայն սուբյեկտը, իսկ սահմանադրական կարգը կամ մասնավոր դեպքում՝ դրոշը և հիմնը, որպես բաղադրատարրեր, սուբյեկտներ չեն և չեն

- կարող գործել:
- 4 Ներքին անվտանգության ռազմավարության «արդյունավետ պետական կառավարում» ենթաբաժնի 2-րդ պարբերության 2-րդ նախադասությունը ձևակերպված է այսպես՝ «Այս նպատակով ՀՀ-ն իրականացնում է համապատասխան պետական հեռանկարային ծրագրեր, այդ թվում՝ հակակոռուպցիոն ռազմավարական ծրագիր, վարչական արդարդատության համակարգի ձևավորման և էլեկտրոնային կառավարման համակարգի ներդրման նախագծեր»: Ենթադրվում է, որ այս դրույթները վերաբերում են վերը բերված թվարկման գ) կետին՝ որպես կոռուպցիայի դեմ պայքարի ծրագրային տարրեր:
- 5 Իրավապահպան ոլորտի ռազմավարական բարեփոխումներն ուղղված են լինելու մարդու և քաղաքացու սահմանադրական իրավունքների սպառնալուծմանը, հակաիրավական ոտնձգություններից պետության, հասարակության և անհատի պաշտպանությանը:
- 6 Տեսական գրականության մեջ ազգային անվտանգության սպառնալիքների հաջողված բնորոշումներից է հետևյալ սահմանումը. «ազգային անվտանգության սպառնալիքը պայմանների ու գործոնների համակցություն է, որն ստեղծում է վտանգ ազգի և դրա գործառութային բաղադրատարրերի՝ անհատի, հասարակության և պետության կենսականորեն կարևոր շահերի համար»:

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE ISSUE OF THE STATE IN THE NATIONAL SECURITY STRATEGY

Andranik Gevorgyan

Ph.D. student at the Institute of Philosophy, Sociology and Law of NAS RA

Through the theoretical-legal analysis it can be stated, that state-related threats are not clearly and completely reflected in security strategies and this is the primary reason that there is a bunch of gaps and imperfections in political-legal sphere regarding national security policies. The national security policy of RA is a step ahead of the homologous paper in Russian Federation. The think is that the Armenian one raises more questions regarding threats related to the state system. Nevertheless we can not state that the national security policy of RA is complex and entire regarding normative regulation of the state as the object and including all domestic-internal threat disclosure problems.

Keywords: *security, security policy, state, object, internal threat.*

ПРОБЛЕМЫ ГОСУДАРСТВО В СТРАТЕГИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Геворгян Андраник

Аспирант Института философии, социологии и права НАН РА

В статье на основе теоретического анализа обосновывается идея о том, что в стратегиях национальной безопасности угрозы, относящиеся к государству, отражены не полностью и не комплексно, а также выясняются причины пробелов и недостаточно эффективного регулирования проблем государственно-правовой сферы. Стратегия национальной безопасности РА в этом аспекте опережает стратегию РФ, поскольку затрагивает большее количество проблем государственной системы. Однако это не означает, что она полностью и комплексно решает вопросы государства как объекта национальной безопасности и определяет его внутренние угрозы.

Ключевые слова: *безопасность, стратегия безопасности, государство, объект, внутренняя угроза.*

Բանալի բառեր - *անվտանգություն, անվտանգության ռազմավարություն, պետություն, օբյեկտ, ներքին սպառնալիք:*

ՄԵՊՏԵՍՄԲԵՐ - ՀՈՄՏԵՍՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Ռաֆիկ ԽԱՆԴԱՆՅԱՆ

*Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատարանի դատավոր,
Հայ-Ռուսական (Մլավոնական) համալսարանի սահմանադրական և
մունիցիպալ իրավունքի ամբիոնի ավագ դասախոս, ի. գ. ք.,
Հայ-Ռուսական համալսարանի դոկտորանտ*

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԳԱՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՐԱԳԻԳՄԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ

Ամենաընդհանուր նշանակու-
թյամբ «պարադիգմ» եզրույթը
(հունարեն պարադիգմա՝ օրինակ, նմուշ,
մոդել) նշանակում է հիմնարար տեսա-
կան կարգավորումների, պատկերա-
ցումների և եզրույթների ամբողջություն,
որն ընդունվում և կիսվում է գիտական
և արհեստավարժ կոլեկտիվի միջոցով և
միավորում է դրա անդամների մեծ մա-
սին: Սա տեսական և մեթոդաբանական
դրույթների համակարգ է, որոնք ընդուն-
վել և կիրառվում են որոշակի պատմա-
կան փուլում՝ որպես ճանաչողական
գործունեության, մեկնաբանության,
ստացված արդյունքների գնահատման
և համակարգման, վարկածների իմաս-
տավորման և առաջ քաշվող գիտական և
պրակտիկ խնդիրների լուծման օրինակ,
մոդել, ստանդարտ¹:

Որպես իրավական երևույթի տեսա-
կան մոդել՝ պարադիգմը հանդես է գալիս
որպես ռապինյակ, որի միջոցով սուբյեկտն
ընկալում է երևույթը և տեսնում նրա հետ
կապված խնդիրները: Ռապինյակի պես,
այն կենտրոնացնում է այս երևույթի տե-
սանկլիությունը որոշակի կերպով և սահ-
մանափակում կամ հանում է այլընտրան-
քային տեսակետները: Այն ձևավորում է
այդ երևույթի ընկալումը և ցույց է տալիս
այն, ինչն ընդունված է հնարավոր կամ
անհնար համարել: Արդարադատության
բնագավառում պարադիգմերը նույնպես
առաջնայնություններ են հաստատում և
սահմանում են բանալի հարցերը, որոնց
հետ առնչվում է արդարադատությունը²:

Պարադիգմը ցույց է տալիս հաշվման

կետը, համակարգը, կոորդինատը, որոնց
կիրառումը թույլ է տալիս լավագույն կեր-
պով բացատրել և մեկնաբանել խնդրա-
հարույց վիճակը և գտնել դրա համարժեք
լուծումը, որը կհամապատասխանի հա-
վանության արժանացած և ճանաչված
չափորոշիչներին: Այս համատեքստում
վարչական արդարադատության պարա-
դիգմն իրենից ներկայացնում է որոշակի
պատմական պայմաններում իրավա-
կան համակարգի որոշակի բազմության
մեջ գերիշխող վարչական վեճերը լու-
ծելու օրինակ (ստանդարտ), որը հա-
մապատասխանում է հասարակության
քաղաքակրթական արժեքային կողմնո-
րոշումներին և իրավական պետության
ընտրված մոդելին:

Ժամանակակից տեսության մեջ ձևա-
վորվել են վարչական արդարադատու-
թյան երկու հիմնական պարադիգմներ,
որոնցից մեկը գերիշխող է այս կամ այն
երկրում: Այս պարադիգմերը նշանակվում
են տարբեր եզրույթներով, որոնց շարքում
առավել հաճախ կիրառվողներն են՝ վար-
չական արդարադատության «օբյեկտիվ
մոդելը» և վարչական արդարադատու-
թյան «սուբյեկտիվ մոդելը»³:

Վարչական արդարադատության այս
պարադիգմերի ուրվագծման պայման-
ներում ընկած է դոկտրինալ մոտեցումը,
որը հիմնվում է դատական - վարչական
գործընթացի գլխավոր նպատակի որոշ-
ման վրա՝ արդյոք այդ նպատակն է վար-
չական ակտի ստուգման (օրինականու-
թյան) ապահովումը («օբյեկտիվ մոդել»),
օբյեկտիվ իրավունքի պահպանությու-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

**ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն**

նը, թե սուբյեկտիվ իրավունքների և կամ օրինական շահերի պաշտպանությունը («սուբյեկտիվ մոդել»):

Առաջին դեպքում դատավորի ուշադրությունը կողմնորոշվում է վարչական գործունեության օրինականության ստուգմանը անկախ նրանից, թե նրա իրականացման դեպքում մասնավոր անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը խախտվում են, թե ոչ: Երկրորդ դեպքում վարչական արդարադատության գործունեությունը կենտրոնանում է սուբյեկտիվ իրավունքների վարչարարության անօրինական ակտերից պաշտպանելու և կողմերի իրավական կարգավիճակի վերլուծության վրա, որի վիճելի բնույթն առաջ է եկել այդ ակտերով:

Վարչական արդարադատության հիմնական պարադիգմերի ձևավորումը պատմականորեն իր հիմքում ունեցել է «օրենքի գերազանցման մասին հայցերի» (վարչական ակտերի օրինականության մասին հայցերը) և «վարչական դատավարության կարգով հայցերի» դոկտրինը, որը 19-րդ դարի վերջում սկսել է անցկացվել Ֆրանսիայի Պետական խորհրդի պրակտիկայում⁴:

Այսօր այս դոկտրինն իմաստավորված տեսքով կիրառվում է վարչական արդարադատության գերիշխող պարադիգմի սահմանման համար ոչ միայն Ֆրանսիայում և մայրցամաքային Եվրոպայի այլ երկրներում, այլև լատինամերիկյան և որոշ աֆրիկյան հանրապետություններում: Այս պետությունների վարչական արդարադատության համակարգերը ձևավորվել են այս կամ այն պարադիգմի ազդեցության տակ, ինչն որոշակի դեպքերում չէր բացառում նրա բաղադրիչների միահյուսման հնարավորությունը որոշ վարչաիրավական վիճելի վարույթներում:

Այսպիսով, վարչական արդարադատության օբյեկտիվ պարադիգմն իր հիմքում ունի մի մոդել, որը շեշտը դնում է հանրային կառավարման մեջ օրինականության վերահսկման վրա: Նրա

առանցքային պահը հայցադիմումի (դիմում) ներկայացումն է, որը նպատակ ունի ստուգել վարչական ակտերի օրինականությունը: Այն նախաձեռնում է մի գործընթաց, որն ուղղված է օբյեկտիվ հանրային իրավունքի պաշտպանությանը, այդ իսկ պատճառով վարչական արդարադատության մայրցամաքային իրավական համակարգի դոկտրինի մեջ այն անվանում են օբյեկտիվ հայց: Համապատասխանաբար օբյեկտիվ պարադիգմը կարելի է նշել նաև որպես օրինականության վերահսկման պարադիգմ կամ օբյեկտիվ իրավունքի պաշտպանության պարադիգմ:

Սուբյեկտիվ պարադիգմն, ընդհակառակը, իրենից ներկայացնում է մի մոդել, որը կողմնորոշվում է, առաջին հերթին, մասնավոր անձանց սուբյեկտիվ իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությանը՝ հանրային վարչական մի անօրինական ակտերից և գործողություններից (անգործությունից): Նրա առանցքային պահն է սուբյեկտիվ հանրային իրավունքի պաշտպանության հայցը: Այս հայցը ժամանակակից տեսության մեջ բավականին հաճախ անվանում են սուբյեկտիվ հայց: Համապատասխանաբար սուբյեկտիվ պարադիգմը կարելի է նշել որպես սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության պարադիգմ: Օրինականության նկատմամբ դատական վերահսկողության պարադիգմը նվազեցնում է դատարանի հայեցողական իրավասությունը միայն վիճարկվող ակտն օրինական կամ անօրինական ճանաչելու հնարավորությամբ: Դրանով տվյալ պարադիգմը կարելի է նշել որպես սահմանափակ վարչական դատավարության պարադիգմ, և ընդհակառակը, սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության պարադիգմը դատարանին ներկայացնում է վարչական վեճերի լուծման ամբողջ իրավասությունը: Ելնելով դրանից՝ տվյալ մոդելը կարող է նշվել որպես լիարժեք վարչական իրավասության կամ լիարժեք վարչական դա-

տավարության պարադիգմ: Իր ծագումով տվյալ պարադիգմը կապված է վարչական արդարադատության պատմականորեն առաջին մոդելի հետ, որի ձևավորումը տեղի էր ունենում Ֆրանսիայում գործադիր իշխանության համակարգի շրջանակում: Ի սկզբանե այն ենթադրում էր դատական մարմինների օգտագործումը որպես մեխանիզմ, որը լրացնում է վարչական գործունեության նկատմամբ դատական վերահսկումը և ապահովում է իրավական դաշտի «մաքրումը» կառավարման ոլորտում անօրինական վարչական ակտերից: Նման նույր դատական վերահսկողության մեխանիզմը թույլ է տալիս վարչակազմի գործունեության օրինականության նկատմամբ արդյունավետ վերահսկում:

Տվյալ մեխանիզմի էական տարրն է մասնավոր անձը, որը վարչական ակտերը վիճարկելու միջոցով նշում է հանրային վարչակազմի այն հարցերը, որոնց լուծումը պետք է նպաստեր նրա ինքնավերահսկմանը և կարգուկանոնի ամրապնդմանը: Նման հարցերի վիճարկման միջոց դարձավ վարչական դատարանը: Տվյալ կարգը Ֆրանսիայի և աշխարհի այլ երկրների համար, որոնք այն որպես վարչական արդարադատության համակարգ էին ընկալում, իրավական դոկտրինի մեջ նրա տեսական իմաստավորման արդյունքում սկսեց անվանվել իշխանության գերազանցման (իշխանագանցության) հայց (դիմում) կամ օրինականության մասին հայց (դիմում): Լայնորեն կիրառվում է նաև նրա այնպիսի անվանումը, ինչպիսին է ակտի վիճարկման հայց կամ օբյեկտիվ հայց:

Վարչական արդարադատության ֆրանսիական համակարգի երկրներում⁵ գերիշխող դոկտրինին համապատասխան, այս հայցով վարույթն իրենից ներկայացնում է մասնավոր անձանց իրավունքների կոպիտ խախտումների վերաբերյալ հայցերը լուծելու ամենապարզ կառուցակարգը: Դրա հետ մեկտեղ պաշտպանության օբյեկտ է հանդիսա-

նում, առաջին հերթին, ոչ թե մասնավոր անձանց սուբյեկտիվ իրավունքները, այլ օրենքը, որը խախտվել է իշխանական լիազորությունների ապօրինի կիրառմամբ:

Օրենքի չարաշահման հայց ներկայացնելիս, մասնավոր անձը, ինչպես իր ժամանակ նշում էր Մ. Օրիուն, ավելի արդյունավետ է պաշտպանում իր անձնական իրավունքները և օրինական շահերը, այն յուրահատուկ դատախազի դեր է կատարում, որն օրենքի պաշտպանության համար է գործում: Տեխնիկական առումով իշխանության չարաշահման մասին հայցը պատմականորեն չէր դիտարկվում որպես այն կողմերի միջև վարույթ սկսելու միջոց, որոնք պայքարում էին իրենց սուբյեկտիվ իրավունքների և օրինական շահերի ապահովման համար:

Վարույթը սահմանափակվում է միայն վիճարկվող ակտի «օբյեկտիվ օրինականության» վերահսկողությամբ և ուղղված է ակտին: Դրանով տվյալ պարադիգմի էության բնութագրման ժամանակ կիրառվում է «ակտի վարույթ» հասկացությունը: Այն վարչական իրավահարաբերությունների մեջ իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ վարույթ չէ, այլ ակտի վարույթ, նրա «թերությունների», և դատական գործունեությունն ուղղված է նրա ֆորմալ օրինականության ստուգմանը: Այս դեպքում դատական ակտով անդրադարձ չի կատարվում դատավարության մասնակիցների իրավունքներն ու պարտականություններին, այլ ընդամենը որոշվում է վարչական ակտի օրինականությունը կամ անօրինականությունը, քանի որ հենց այն է հանդիսանում վիճարկվող օբյեկտը:

Վեճի լուծման կարգը, որը ձևավորում է օրինականության վերահսկման պարադիգմը, վարչական արդարադատության ժամանակակից տեսության մեջ բնութագրվում է հատկանիշների մի ամբողջ շարքով, որոնք սահմանում են նրա էական դրվագները:

Վերոշարադրյալից կարելի է հանգել

հետևյալ եզրակացությունների.

1. Դատավարության հիմնական նպատակը, առաջին հերթին, վիճարկվող վարչական ակտի օրինականության վերահսկողությունն է, ոչ թե այս ակտով խախտված իրավունքների և օրինական շահերի վերականգնումը:

2. Վերահսկողության հիմնական միջոցը վիճարկվող ակտի ստուգումն է ըստ նրա օրենքին կամ այլ ավելի բարձր իրավական ուժ ունեցող ակտին համապատասխանությունը: Առանձին կոնկրետ իրավակարգերի մեջ օրինականության ստուգման մասին հայցերը կարող են տրվել ինչպես նորմատիվ, այնպես էլ անհատական իրավական ակտերի վերաբերյալ:

3. Վերահսկման գլխավոր արդյունքը ստուգվող ակտի օրինական կամ անօրինական ճանաչելն է: Վիճարկվող ակտը կարող է միայն չեղարկվել (վերացվել), ոչ թե փոփոխվել կամ փոխարինվել: Դատավորը չի կարող անհրաժեշտ ակտ ընդունել, որպեսզի լրացնի այն իրավիճակը, որը կարող է առաջանալ ակտի չեղարկման (վերացման) ժամանակ:

4. Օրինականության մասին հայցը կարող է ներկայացվել անգամ այն ժամանակ, երբ բացակայում է սուբյեկտիվ իրավունքի խախտումը, իսկ դիմողի մոտ կա միայն օրինական շահ, այսինքն՝ վարչակազմի կողմից հայեցողական լիազորությունների սահմանազանցման դեպք:

Համապատասխանաբար, հայցային բողոքը ոչ թե ինչ-որ փաստերի և իրավական հիմնավորումների հաստատման մեջ է, որոնցից ելնելով հայցվորը խախտված իրավունքի վերականգնում է պահանջում, այլ այն ուղղված է բացառապես իրավունքի ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող նորմերն ավելի ցածր իրավաբանական ուժ ունեցող նորմերին հակասելու և իշխանությունը չարաշահելու, ստորադաս ակտի ընդունման ընթացակարգի կամ ձևի խախտման, վերջինս սխալ մեկնաբանման պատճառներով և այլն:

5. Վարչական դատավարությունը այս պարադիգմի սահմաններում հանդես է գալիս որպես միակողմանի, քանի որ այն մարմինը, որն ընդունել է անօրինական ակտը, չի համարվում վարույթի կողմ և նրա այդ վարույթում նրա մասնակցելու նպատակն է, որպեսզի բացատրություններ ներկայացնի վիճարկվող ակտի վերաբերյալ:

6. Դատավարությունը չի դիտարկվում որպես արդարադատության իրագործում: Այն հանգում է օրինականության վերահսկողության հասարակ գործունեության միայն այն տարբերությամբ, որ այս ընթացակարգն իր բնույթով դատավարական է: Վարույթը դատարանում տվյալ հայցի պարզաբանման ժամանակ մեկնաբանվում է որպես յուրովի հետաքննություն: Նրա նպատակն ակտի օրինականության հարցի քննությունն է, քանի որ օրինականության պաշտպանության հայցը ուղղված չէ ինչ-որ մեկին մեղադրելուն, այլ ուղղված է անօրինական ակտը չեղարկելուն: Այս վարույթի շրջանակում իրականացվում է ակտի օրինականության ստուգումը, այլ ոչ թե պարզաբանումը, թե ով է ճիշտ՝ վարչակազմը⁶, թե⁷ դիմումատուն: Ակտի անօրինական ճանաչման դեպքում քննադատվում է ինքն ակտը, այլ ոչ թե վարչական մարմնի այն պաշտոնատար անձը կամ մարմինը, որը այն ընդունել է:

7. Իշխանության գերազանցման հայցը քննելիս դատարանը ստուգում է միայն իրավունքի հարցերը և գործում է որպես վարչական ակտերի օրինականությունը վերահսկող, հաստատելով նրանց համապատասխանությունը ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող իրավական նորմերին: Դատարանի՝ որպես օրինականության վերահսկող, այս հայցերով գործողությունը կարող է ավարտվել միայն օրինականության հաստատմամբ, այլ ոչ թե վարչական ակտից տուժած սուբյեկտիվ իրավունքների վերականգնմամբ:

8. Վարչարարության օրինականու-

Վարչական դատավարություն

քյան նկատմամբ դատական վերահսկողության պարադիգմը նկարագրում է այն վարչական իրավասության մոդելը, որն անմիջապես ուղղված է սուբյեկտիվ

և օբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանությանը՝ հանրային վարչակազմի անօրինական ակտերից կամ գործողություններից (անգործությունից):

- ¹ St'u Zehr H., Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice. Scottsdale. P.A. Herald Press, 1990, էջ 87-88:
- ² St'u Правосудие в современном мире, М., 2012, էջ 13-14:
- ³ St'u Карпович В. Д., Организационно-правовые вопросы административной юстиции

- Франции, Автореферат дис., М., 1990.
- ⁴ St'u Chapus R., Droit du contentieux administratif, P. Monchrestien, 2004, էջ 197-198:
- ⁵ St'u Захарова М. В., Французская правовая система: теоретический анализ, М., 2016, էջ 106-107:

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE ADMINISTRATIVE JUSTICE PARADIGM IN THE MODERN JURISPRUDENCE

Rafik Khandanyan

*Judge of the Administrative Court of the Republic of Armenia,
Professor of the Chair of constitutional law, municipal law of Russian-Armenian
University, PhD in law,
Postdoctoral researcher at the Russian-Armenian University*

The present article thoroughly gives the analyses of the paradigm of administrative justice in the modern jurisprudence. The essence, contents and characteristics of the administrative justice, as well as the role and importance of the administrative justice within the field of management for the purpose of providing legitimacy and handling issues regarding the legal conformity of administrative acts are thoroughly illustrated in the article.

Keywords: *administrative justice, administration, administrative acts, legal conformity, judicial control, human rights, system of values, legal forecasting.*

ПАРАДИГМА АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВОСУДИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ЮРИСПРУДЕНЦИИ

Рафик Ханданян

*Судья административного суда РА,
Старший преподаватель кафедры конституционного и муниципального права
Российско-Армянского (Славянского) университета,
Кандидат юридических наук,
Докторант Российско-Армянского (Славянского) университета*

В настоящей статье обстоятельно проанализирована парадигма административного правосудия в современной юриспруденции. В статье обстоятельно освещены сущность, содержание и особенности административного правосудия, а также роль и значение административного правосудия для определения вопросов обеспечения законности и правомерности административных актов в сфере управления.

Ключевые слова: *административное правосудие, администрирование, административные акты, правомерность, судебный надзор, права человека, ценностная система, правовое прогнозирование.*

Բանալի բառեր - *վարչական արդարադատություն, վարչարարություն, վարչական ակտեր, իրավափորձություն, օրինականություն, դատական վերահսկողություն, մարդու իրավունքներ, արժեքային համակարգ, իրավական կանխարեւում:*

ՄԵՊՏԵՍԵՄԲԵՐ - ՀՈՄՍԵՍԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

Կարեն ՄԱՄԻԿՈՆՅԱՆ

Տնօրենագիտության քեկնածու,

ՀՀ ԳԱԱ «Փորձաքննությունների ազգային բյուրո» ՊՈԱԿ-ի գիտական խորհրդի քարտուղար, գիտական հեղափոխությունների և տեխ. փորձ. համակարգման բաժնի պետ, տնօրենագիտական և հաշվապահական փորձաքննությունների բաժնի փորձագետ

ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՇԱՀՈՒՔԱՔԱԺՆԱՅԻՆ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՇԱՀՈՒՅԹԻ ԲԱՇԽՄԱՆ ԱՈՒՆՁՆԱՏԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Շահութաբաժնային քաղաքականությունն իրենից ներկայացնում է ընկերության ֆինանսական ռազմավարության մի մասը, որն ուղղված է օգտագործվող և վերաներդրվող (կապիտալացվող) շահույթի մասնաբաժինների համամասնությունների օպտիմալացմանը՝ նպատակ հետապնդելով բարձրացնել և՛ ընկերության շուկայական արժեքը, և՛ բաժնետերերի բարեկեցությունը: Շահույթի նման կառավարումը, շահութաբաժինների (շահաբաժինների) չափերը որոշելիս պետք է հիմնված լինի ընկերության ֆինանսական կայունության, հետագա կապիտալացման կամ վերաներդրված կապիտալի շահութաբերության ապահովման վրա, միևնույն ժամանակ՝ հաստատելով բաժնետերերի շահերի, նրանց բարեկեցության բարձրացման, ինչպես նաև նրանց իրավունքների պաշտպանության հավասարակշռվածությունը:

Համաձայն «ՀՀ կորպորատիվ կառավարման կանոնագրի» 1-ին գլխի 6-րդ կետի՝ «*Ընկերությունները պետք է ընդունեն շահութաբաժինների վճարման քաղաքականություն, որը պետք է ներառի վճարվելիք շահութաբաժնի նվազագույն գործակիցը (payout ratio): Շահութաբաժինների վճարման քաղաքականությունը պետք է մշակի խորհուրդը և հասարակի բաժնետերերի ընդհանուր ժողովը*»: Կանոնագրի իմաստով ընկերություններ են համարվում ցուցակված ընկերությունները, պետական ընկերությունները, ինչպես

նաև բանկերը, ապահովագրական ընկերությունները և իրավաբանական անձ հանդիսացող ներդրումային ֆոնդերը¹:

Շահութաբաժինների վճարման մասին որոշման ընդունումն ընկերության մասնակիցների (բաժնետերերի, բաժնեմասի սեփականատերերի, փայտտերերի) ընդհանուր ժողովի իրավասությունն է: Շահութաբաժինների վճարման և դրանց չափերի մասին որոշում ընդունելու դեպքում հաշվի են առնվում ընկերության իրացվելիության ու վճարունակության ընթացիկ և կանխատեսվող մակարդակները, առնվազն առաջիկա մեկ տարվա ծրագրերը և դրանց իրականացման համար անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցները:

Կուտակված շահույթի օգտագործումն իրականացվում է կազմակերպության տնօրենների խորհրդի որոշմամբ՝ մասնակիցների ընդհանուր ժողովի ընդունած որոշման հիման վրա: Կուտակված շահույթն ուղղվում է պահուստային կապիտալի համալրմանը, մասնակիցներին շահութաբաժինների վճարմանը, ինչպես նաև կանոնադրական կապիտալի ավելացմանը:

Ֆինանսական վիճակի մասին հաշվետվությունում կուտակված շահույթը ներկայացվում է որպես «Հաշվետու տարվա գուտ շահույթ (չժածկված վնաս)» հաշիվների մնացորդների հանրահաշվական հանրագումար, որից հանվում է «Միջանկյալ շահութաբաժինների» մնացոր-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ըը (առկայության դեպքում): «Նախորդ տարիների չբաշխված շահույթ (չծածկված վնաս)» տողում արտացոլված վնասը կարող է ծածկվել հաշվետու տարվա շահույթի հաշվին: Շահութաբաժնի ձևով չվճարված կամ ներքին հիմնադրամների ձևավորման համար չօգտագործված շահույթը կոչվում է չբաշխված շահույթ և կարող է օգտագործվել ընկերության հայեցողությամբ՝ արտադրությունն ընդլայնելու և նորացնելու, ներդրումներ կատարելու, գույք ձեռք բերելու և այլ ծրագրերի օգտագործման նպատակով: Ընկերության կանոնադրությամբ շահույթի հաշվին կարող են ստեղծվել նաև սպառման, կուտակման, աշխատակիցների բաժնետիրացման, շահութաբաժինների վճարման և այլ հիմնադրամներ: Այդպիսի կտրվածքով շահույթի բաշխումը կատարվում է անալիտիկ հաշվառման մեջ²:

Ինչ վերաբերում է պահուստային կապիտալին, ապա դրա ստեղծման նպատակն արտակարգ իրավիճակներում որպես փոխհատուցման աղբյուր այն օգտագործելն է: Այն ձևավորվում է օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով:

«Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետ՝ Օրենք) 26-րդ հոդվածով նախատեսված է.

«Ընկերությունը կարող է ստեղծել պահուստային և այլ ֆոնդեր՝ իր կանոնադրությամբ նախատեսված կարգով և չափերով»³:

Շահույթի անբավարարության դեպքում շահութաբաժինները կարող են վճարվել պահուստային կապիտալի հաշվին:

Հարկ է նշել, որ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 43 հոդվածով պահուստային հիմնադրամի վերաբերյալ նաև նախատեսված է հետևյալը.

«1. Ընկերությունում սրեղծվում է պահուստային հիմնադրամ՝ կանոնադրությամբ սահմանված չափով, բայց ոչ

պակաս կանոնադրական կապիտալի 15 տոկոսից: Եթե պահուստային հիմնադրամը կազմում է կանոնադրությամբ սահմանված չափից ավելի փոքր մեծություն, ապա հարկացումներն այդ հիմնադրամին կարարվում են շահույթից՝ առնվազն հինգ տոկոսի չափով, ինչպես նաև Ընկերության նոր արժեթղթերի թողարկման արժեքի և դրանց անվանական արժեքի միջև եղած տարբերությունից սրացվող միջոցներից:

Պահուստային հիմնադրամն օգտագործվում է Ընկերության կորուստները ծածկելու, ինչպես նաև Ընկերության պարտավորումները մարելու և բաժնետիրուսները հեղ զնելու համար, եթե Ընկերության շահույթը և այլ միջոցները դրա համար չեն բավարարում:

Պահուստային հիմնադրամը չի կարող օգտագործվել այլ նպատակների համար»⁴:

Հայրենական և արտասահմանյան տնտեսագիտական տարբեր գրականությամբ շահութաբաժինների վճարումների վերաբերյալ ներկայացված դրույթները հիմնականում հետևյալ ձևակերպումը ունեն. «Բաժնետիրական ընկերությունն իրավասու է իր հայեցողությամբ որոշելու շահութաբաժինների վճարման հարցը, այսինքն՝ օրենսդրությունն ընկերությանը շահութաբաժինների վճարում չի պարտադրում, այլ ընդհակառակը՝ սահմանել է որոշակի սահմանափակումներ, որով արգելում է ընկերությանը հայտարարել (որոշում ընդունել) շահութաբաժինների վճարման մասին...»⁵:

Նույն սկզբունքը նաև գործում է սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների համար, քանի որ ընկերությանն Օրենքով շահութաբաժինների վճարում չի պարտադրվում:

Օրենքի 12-րդ հոդվածի առաջին մասով նախատեսված է. «Ընկերության մասնակիցներն իրավունք ունեն՝ ... բ) ստանալու տեղեկություններ ընկերության գործունեության վերաբերյալ. գ) ընկերության մասնակիցներն իրավունք

ունեն ստանալու ընկերության գործունեությունից ստացվող՝ օրենքով սահմանված շահույթի մասը»:

Իսկ ընկերության շահույթի բաշխման վերաբերյալ Օրենքում ներկայացված են մասնավորապես հետևյալ դրույթները.

ա) Օրենքի 24-րդ հոդվածով նախատեսված է՝

«1. Ընկերությունն իրավունք ունի տարեկան մեկ անգամ իրականացնել իր շահույթի բաշխում ընկերության մասնակիցների միջև: Շահույթի բաշխման մասին որոշումն ընդունվում է ընդհանուր ժողովի կողմից:

2. Բաշխման ենթակա շահույթը բաշխվում է ընկերության մասնակիցների միջև՝ ըստ ընկերության կանոնադրական կապիտալում նրանց բաժնեմասերի չափերի» (նշված կետերը 2005 թ.-ից փոփոխությունների չեն ենթարկվել):

բ) Օրենքի 25-րդ հոդվածով նախատեսված է՝

«Ընկերությունն իրավունք չունի որոշում ընդունել ընկերության մասնակիցների միջև իր շահույթի բաշխման մասին կամ վճարել ընկերության մասնակիցներին շահույթ, որի բաշխման մասին որոշումն արդեն ընդունված է՝

ա) մինչև ընկերության կանոնադրական կապիտալի լրիվ վճարումը,

բ) եթե որոշման ընդունման պահին ընկերության գուտ ակտիվների արժեքը փոքր է նրա կանոնադրական կապիտալից և պահուստային ֆոնդից կամ այդ չափից փոքր կդառնա մեծ որոշման ընդունման արդյունքում,

գ) օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում» (նշված կետերն Օրենքում փոփոխությունների չեն ենթարկվել):

զ) Օրենքի 36-րդ հոդվածով նախատեսված է՝

«2. Ընդհանուր ժողովի բացառիկ լիազորություններն են՝

ե) տարեկան հաշվետվությունների և տարեկան հաշվեկշռի հաստատումը,

զ) ընկերության շահույթն ընկերության մասնակիցների միջև բաշխելու

մասին որոշումն ընդունելը.» (նշված կետերն Օրենքում փոփոխությունների չեն ենթարկվել):

Այստեղ պետք է հավելել, որ ընդհանուր ժողովն, ընկերության հաշվետու տարում վնաս արձանագրելու պայմաններում, այնուամենայնիվ, ֆինանսական արդյունքներն ամփոփելուց հետո, կարող է որոշում կայացնել՝ կուտակված շահույթը բաշխելու (շահութաբաժիններ վճարելու) վերաբերյալ, եթե Օրենքի 25-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջները կամ սահմանափակումները որոշման ընդունման պահին պահպանվում են, և եթե բաշխման որոշման կայացման պահին կապիտալի բյուջետավորման հաշվետու ժամանակահատվածի ողջ ընթացքում, միաժամանակ չստեղծելով ֆինանսական անկայունություն, կազմակերպության դրամական միջոցների մնացորդը բավարարում է կուտակված շահույթի որոշակի մասի բաշխումն իրականացնելու համար: Շահույթի մնացած մասը կարող է օգտագործվել մասնավորապես՝ արտադրությունն ընդլայնելու և նորացնելու, արժեթղթերում ներդրելու, անշարժ գույք ձեռք բերելու, տարբեր սոցիալական ծրագրերին ուղղված ընկերության հիմնադրամներ ստեղծելու, դրանք համալրելու նպատակներով: Իսկ շահութաբաժինների ձևով չվճարված կամ հիմնադրամների համար չօգտագործված շահույթի չբաշխված մասը կարող է օգտագործվել ընկերության հայեցողությամբ: Կառավարչական հաշվառման և ֆինանսական հաշվառման տեսակետից, ընտրված քաղաքականության շրջանակներում, բյուջետավորվող եկամուտների և ծախսերի նախահաշիվը մեծ դեպքերում կարևորվում է կազմակերպության ընթացիկ գործունեության ֆինանսական կայունության վերահսկման առումով:

Օրենքի գործող խմբագրության 37-րդ հոդվածով նախատեսված է. «*«Հերթական ընդհանուր ժողովն անցկացվում է ոչ պակաս, քան փարին մեկ անգամ: Ընկերության կանոնադրությամբ կարող է սահ-*

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

մանվել հերթական ընդհանուր ժողովի անցկացման այլ պարբերականություն: Հերթական ընդհանուր ժողովը հրավիրում է գործադիր մարմինը:

Ընկերության կանոնադրությամբ կարող են սահմանվել ընկերության գործունեության փարեկան արդյունքները հաստատող ժողովի անցկացման ժամկետները: Նշված ժողովը պետք է անցկացվի ֆինանսական տարվա ավարտից ոչ շուրջ, քան 2 ամիս և ոչ ուշ, քան 6 ամիս անց»:

Օրենքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ պարբերությամբ ներկայացված է հետևյալ դրույթը. «*Ընկերության յուրաքանչյուր մասնակից ընդհանուր ժողովում ունի ընկերության կանոնադրական կապիտալում իր բաժնեմասին համապատասխան ձայների քանակ*»:

Ընկերության տարեկան հաշվետվությունների, հաշվապահական հաշվեկշիռների, շահույթների (վնասների) բաշխման որոշումներն ընդունվում են մասնակիցների ձայների թվի առնվազն մեծամասնությամբ, ինչը Օրենքի 36-րդ հոդվածով սահմանված ընդհանուր ժողովի բացառիկ լիազորությունների և 40-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված որոշումների ընդունման կարգի վերաբերյալ դրույթներով է կարգավորվում:

Շահութաբաժինները ճանաչվում են որպես պարտավորություն այն ժամանակաշրջանում, որի ընթացքում հայտարարվում են: Վերջինիս վերաբերյալ նաև հաշվապահական հաշվառման միջազգային ստանդարտներով է նախատեսված, մեջբերում. «*Եթե կազմակերպությունը բաժնային գործիքներ փիրապեկորողներին շահութաբաժիններ է հայտարարում (ինչպես սահմանված է «Ֆինանսական գործիքներ. ներկայացումը» ՀՀՄՍ 32-ում) հաշվեկրու ժամանակաշրջանից հետո, ապա կազմակերպությունը չպետք է ճանաչի այդ շահութաբաժինները որպես պարտավորություն հաշվեկրու ժամանակաշրջանի վերջի դրությամբ»:*

Վերը նշված դրույթների պահանջ-

ների չպահպանման և գործողություններում բացթողումների փաստացի արձանագրման դեպքում՝ միանշանակ կարող ենք խոսել այն մասին, որ այդպիսով չեն պահպանվել ներդրողների շահերի պաշտպանության օրենսդրական պահանջները, ինչպես նաև ՀՀ կառավարության «Հայաստանի Հանրապետության կորպորատիվ կառավարման կանոնագրքին հավանություն տալու մասին» 30.12.2010թ.-ի N 1769-Ա որոշմամբ նախատեսված կորպորատիվ կառավարման սկզբունքները: Թերևս կանոնագրքի դրույթները վերաբերում բաժնետիրական ընկերություններին, սակայն կարող են կորպորատիվ կառավարման և ներդրողների օրինական շահերի պաշտպանության սկզբունքների պահպանման տեսանկյունից ուղենշային համարվել նաև կազմակերպատիրավական տեսակետից այլ տնտեսական ընկերությունների և ընկերակցությունների համար:

Ընկերության ֆինանսական հաշվետվություններում ներկայացված ցուցանիշների անհամադրելիությունը ոչ արժանահավատ է դարձնում դրանք, այդպիսով ուղղակիորեն ազդելով այդ հաշվետվություններն օգտագործողներին, մասնավորապես՝ հիմնադիրներին (մասնակիցներին) ընկերության ձեռնարկատիրական գործունեության արդյունքների, ակտիվների, պարտավորությունների և սեփական կապիտալի հաշվեկշռային և ըստ հոդվածների մնացորդային արժեքների վերաբերյալ տրամադրվող ճշմարիտ տեղեկատվության վրա:

Ընկերություն-մասնակից փոխհարաբերություններում կարելի է առանձնացնել հետևյալ խնդիրը. ունենալով փոքր բաժնեմաս, սեփականատեր մասնակիցն իր ձայնի իրավունքով որևէ կերպ չի կարողանում ազդել ժողովի որոշումների վրա, արդյունքում բաշխման ենթակա գուտ շահույթից, խոշոր բաժնեմասերի սեփականատերերի՝ ձայների կեսից ավելիին ընդհանուր տիրապետողների որոշմամբ, կուտակման նպատակով կամ

պահուստային ֆոնդին է ուղղվում գուտ շահույթի մի մասը՝ նվազեցնելով բաշխման ենթակա գուտ շահույթը:

Նման իրադրությունը, սակայն, շուկայական տնտեսության պայմաններում՝ կորպորատիվ կառավարման սկզբունքներին դեմ չէ, և ավելին՝ օրենսդրորեն կարգավորման նպատակներ գրեթե չի կարող հետապնդել: Սակայն այդ գործառնությունների թափանցիկ շինելը՝ ընկերության մասնակիցներին ֆինանսական ապատեղեկատվություն տրամադրելը կորպորատիվ կառավարման սկզբունքների և հատկապես ներդրողների շահերի պաշտպանության տեսակետից անընդունելի է:

Ընկերությունների շահութաբաժնային քաղաքականությունները պետք է ունենան որոշակի յուրահատկություն, քանի որ դրանք պայմանավորող հիմ-

նական գործոնները տարբերվում են միմյանցից: Հետևաբար՝ շահութաբաժինների վճարումների վերաբերյալ այն տեսությունները, որոնք վիճակագրական տվյալների վերլուծության համատեքստում համընդհանուր ներկայացնում են շահութաբաժնային քաղաքականության այս կամ այն նախընտրելի տարբերակներ, մեղմ ասած, արժանահավատ չեն կարող դիտվել կոնկրետ ընկերությունների համար նախընտրելի տարբերակի ընտրության հարցում:

Այս համատեքստում, պարտադիր է, որ յուրաքանչյուր ընկերություն ունենա իր յուրատեսակ շահութաբաժնային քաղաքականությունը, որում հաշվի են առնված ներդրողների և ընկերության փոխհարաբերություններում հավասարակշռված հետաքրքրությունները:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

¹ «Հայաստանի Հանրապետության կորպորատիվ կառավարման կանոնագիրք»:

² Հաշվապահական հաշվառում: Ուսումնական ձեռնարկ/ Ա. Չ. Սարգսյան և ուրիշներ, -Եր., Տնտեսագետ, 2009, 524 էջ:

³ «Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենք:

⁴ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենք:

⁵ Արժեթղթերի շուկա, Ուս. ձեռնարկ, Խմբ.

Ա. Բ. Սալմազարյան, -Եր., «Չանգակ-97», 2009, 336 էջ:

⁶ «Ֆինանսական հաշվետվությունների միջազգային ստանդարտները և միջազգային ստանդարտների ուղեցույցները հրապարակելու մասին» (ՖՀՄՄ) ՀՀ կառավարության 2010 թվականի մարտի 11-ի N 235-Ն որոշմամբ հաստատված՝ «Հաշվապահական հաշվառման միջազգային ստանդարտներ»:

RESUME - РЕЗЮМЕ

DIVIDEND POLICY OF THE COMPANY AND FEATURES OF PROFIT DISTRIBUTION

Karen Mamikonyan

Candidate of Economic Sciences,

National Bureau of Expertise of NAS RA SNCO

Adviser to the Academic Council,

Head of the Division of Scientific Researches and technical expertise coordination,

Expert of the Division of Economic and Bookkeeping Expertise

The article deals with legislative issues relating to the principles of corporate governance and protection of investors' interests which are of particular importance in the proper management of the company's profits. As a consequence, the dividend policy chosen by the company is underlined, taking into consideration the balanced interest of investor-company relationship.

Keywords: *dividend policy, profit distribution, dividend payment, protecting the interests of investors, company market value, capitalization, dividend taxation, corporate governance, corporate finance, financial management.*

ДИВИДЕНДНАЯ ПОЛИТИКА КОМПАНИИ И ОСОБЕННОСТИ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ ПРИБЫЛИ

Карен Мамиконян

Кандидат экономических наук ГНКО «Национальное бюро экспертиз»

НАН РА Секретарь Ученого совета,

Начальник отдела научных исследований и технической экспертной систематизации, Эксперт отдела экономической и бухгалтерской экспертизы

В статье рассматриваются законодательные вопросы, касающиеся принципов корпоративного управления и защиты интересов инвесторов, которые имеют первостепенное значение в деле правильного управления прибылью компаний. В результате изучения этих вопросов была выбрана та особая дивидендная политика компании, в которой учитываются сбалансированные интересы инвесторов и компаний.

Ключевые слова: *дивидендная политика, распределение прибыли, выплата дивидендов, защита интересов инвесторов, рыночная стоимость компании, капитализация, налогообложение дивидендов, корпоративное управление, корпоративные финансы, финансовый менеджмент.*

Բանալի բառեր - *շահութաբաժնային քաղաքականություն, շահույթի բաշխում, ներդրողների շահերի պաշտպանություն, շահութաբաժնի վճարում, բնկերության շուկայական արժեք, կապիտալիզացում, բաժնեկառուցում, բաժնեկրոն, կորպորատիվ կառավարում, կորպորատիվ ֆինանսներ, ֆինանսական կառավարում:*

Արմինե ՄԵԼԻՔՍԵԹՅԱՆ

*ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի իրավագիտության
ֆակուլտետի քրեական իրավունքի և քրեաբանության ամբիոնի դոցենտ,
ոստիկանության փոխգնդապետ, ի. գ. ք.*

**ՀԱՆՅԱՆՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՂԵՊՔՈՒՄ
ՊԱՏԻԺ ՆՇԱՆԱԿԵԼՈՒ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ՝
ԸՍՏ ՀՏ ՊՈՐԾՈՂ ԶԲԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐԻԻ ԵՎ ՆՈՐ
ԶԲԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐԻԻ ՆԱԽԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ**

ՀՀ քրեական օրենսգրքի (այսուհետ՝ քր. օր.) 66-րդ հոդվածում սահմանված է հանցանքների համակցության դեպքում պատիժ նշանակելու կարգը: Համաձայն հոդվածի 1-ին մասի՝ հանցանքների համակցությամբ յուրաքանչյուր հանցագործության համար առանձին պատիժ (հիմնական և լրացուցիչ) նշանակելով՝ դատարանը վերջնական պատիժը որոշում է նշանակված պատիժները լրիվ կամ մասնակիորեն գումարելու միջոցով:

Համանման դրույթ է սահմանված նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի նախագծով՝ (այսուհետ՝ նախագիծ):

Յուրաքանչյուր հանցանքի համար առանձին պատիժ նշանակելն ունի կարևոր նշանակություն: Այդ դրույթը հնարավորություն է տալիս լուծելու ճիշտ գործի ելքը վերաքննիչ կամ վճռաբեկ ատյաններում կատարված հանցագործություններից որևէ մեկով դատավճիռը փոփոխելիս: Պատժի առանձին նշանակումը կարևոր է նաև այնպիսի դեպքերում համաներում կիրառելիս, երբ համակցության մեջ մտնող որոշ հանցանքներ «ընկնում են» համաներման տակ, իսկ մյուսների նկատմամբ այն չի կիրառվում, կամ որոշ հանցանքների համար համաներմամբ պատժից ազատվում են ամբողջությամբ, իսկ մյուսների համար ընդամենը կրճատվում են ժամկետները: Հնարավոր է նաև այնպիսի իրավիճակ, երբ հանցանքների համակցության մեջ

ընդգրկված երկու կամ ավելի հանցանքներից մեկով վաղեմության ժամկետն անցել է, սակայն այդ հիմքով քրեական հետապնդման դադարեցման դեմ ամբաստանյալն առարկում է կամ վաղեմության ժամկետն անցնում է դատարանի՝ խորհրդակցական սենյակում եղած ժամանակ: Տվյալ դեպքում, թեև առկա է փաստական համակցություն, սակայն բացակայում է քր. օր.-ի 66 հոդվածի կիրառման իրավական հիմքը: Հանցանքների համակցությամբ յուրաքանչյուր հանցանքի համար պատիժ նշանակելիս դատարանը ղեկավարվում է պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքներով, հաշվի է առնում հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանը և բնույթը, հանցավորի անձը բնութագրող տվյալները, այդ թվում պատասխանատվությունը ու պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները: Այս համատեքստում նպատակահարմար է անդրադառնալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի այն իրավական դիրքորոշմանը, որն արտահայտվել է Ա. Ավետիսյանի գործով որոշման մեջ: Համաձայն այդ դիրքորոշման՝ երկու կամ ավելի հանցանք կատարելու դեպքում անձը պատասխանատվություն պետք է կրի յուրաքանչյուր հանցագործության համար, անձի նկատմամբ դատավճիռ կայացնելիս դատարանը պարտավոր է յուրաքանչյուր հանցագործության վերաբերյալ առանձին պատիժ նշանակել, ապա քննարկել,

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

թե արդյոք ամբաստանյալը պետք է կրի այդ պատիժը: Նշանակված յուրաքանչյուր պատիժը կրելու անհրաժեշտության վերաբերյալ հետևության հանգեցրած հետո միայն դատարանը կարող է կիրառել հանցանքների համակցության կանոնները և որոշել անձի նկատմամբ նշանակվող վերջնական պատիժը՝ պահպանելով ՀՀ քր. օր.-ի 66-րդ հոդվածով սահմանված կանոնները: Իսկ եթե դատարանը որոշի, որ անձը չպետք է կրի առանձին հանցագործության համար նշանակված պատիժը, ապա դատարանն այլևս չի կարող կրման ոչ ենթակա պատիժը ՀՀ քր. օր.-ի 66-րդ հոդվածի կարգով լրիվ կամ մասնակիորեն գումարել-համակցել մյուս պատժի կամ պատիժների հետ, քանի որ այս պարագայում վերանում է հանցանքների համակցության կանոնները կիրառելու թե՛ փաստական և թե՛ իրավական հիմքը: Հակառակ դեպքում անձը ստիպված կլինի գումարման հետևանքով կրել այնպիսի պատիժ, որը ենթակա չէր կրման²:

Ի տարբերություն գործող քր. օր.-ի՝ նախագիծն առավել մանրամասնորեն է կարգավորում հանցանքների համակցության դեպքում պատիժ նշանակելու ընթացակարգը: Եթե գործող քր. օր.-ով սահմանված չեն պատժի մասնակի գումարման հարցերը, ապա նախագծով դրանք առավել կարգավորված են: Այսպես՝ նախագծի 76 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մասնակի գումարման դեպքում վերջնական պատիժը պետք է ավելի լինի, քան համակցության մեջ մտնող հանցագործությունների համար նշանակված առավել խիստ պատիժը: Հանցագործությունների համակցությամբ վերջնական պատիժը որոշելիս մասնակի գումարվող պատիժը չի կարող պակաս լինել տվյալ պատժատեսակի համար քրեական օրենսգրքով նախատեսված նվազագույն չափից կամ ժամկետից³: Կարծում ենք՝ նման կարգավորման անհրաժեշտությունն անվիճելի է, քանի որ դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ հանցանքների համակցության

դեպքում դատարանները, հաճախակի կիրառելով պատիժների մասնակի գումարման կանոնը, վերջնական սահմանում են մեղմ պատիժ, երբեմն նաև ավելի մեղմ, քան համակցությունը կազմող հանցանքներից մեկի համար նշանակված ամենախիստ պատիժն է: Մակայն, կարծում ենք, դատարանները պետք է հաշվի առնեն այն, որ օրենսդիրը 2011 թվականից «հրաժարվել է» պատիժների կլանման կանոնից, և դրանից կարելի է հետևություն անել, որ վերջնական պատիժը պետք է առավել խիստ լինի, քան հանցանքների համակցությունը կազմող հանցանքի համար նշանակված ամենախիստ պատիժն է, իսկ մասնակի գումարման կանոնը պետք է կիրառել, երբ լրիվ գումարման արդյունքում ստացվում է այնպիսի պատիժ, որը գերազանցում է օրենքով նախատեսված առավելագույն չափը: Թեև տեսության մեջ⁴ կարծիք է արտահայտվել, որ մասնակի գումարման կանոնը կիրառվում է գործի հանգամանքները, մասնավորապես՝ խմբի կազմում հանցավորի երկրորդական դերը հաշվի առնելիս, սակայն, կարծում ենք, որ գործի հանգամանքները հաշվի են առնվում հանցանքների համակցությունը կազմող հանցանքներից յուրաքանչյուրի համար առանձին պատիժ նշանակելիս և դրանք կրկին հաշվի առնելը վերջնական պատիժ սահմանելիս, իրավաչափ չէ: Ուստի, կարծում ենք, արդարացված են վերջնական պատժի սահմանման առնչությամբ նախագծային մոտեցումները:

Ինչպես գործող քր. օր.-ը, այնպես էլ նախագիծը նախատեսում են հանցանքների համակցության դեպքում պատժի նշանակման տարբերակված կարգ՝ կապված համակցությունը կազմող հանցանքների ծանրության աստիճանից: Այսպես՝ գործող քր. օր.-ի 66-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, եթե հանցանքների համակցությունն ընդգրկում է միայն ոչ մեծ ծանրության հանցանքներ, ապա վերջնական պատիժը նշանակվում է պատիժները լրիվ կամ մասնակիորեն

գումարելու միջոցով: Ընդ որում՝ վերջնական պատիժը գումարելիս չի կարող գերազանցել 5 տարին: Նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ եթե հանցանքների համակցությունն ընդգրկում է միայն միջին ծանրության կամ միջին ծանրության և ոչ մեծ ծանրության հանցանքներ, ապա վերջնական պատիժը նշանակվում է պատիժները լրիվ կամ մասնակիորեն գումարելու միջոցով: Ընդ որում՝ ազատազրկման ձևով վերջնական պատիժը չի կարող գերազանցել տասը տարին: Նույնաբովանդակ իրավական կարգավորում է տրված նաև նախագծով (76 հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասեր):

Հոդվածից բխում է, որ միայն ազատազրկման ձևով պատժի առավելագույն չափն է սահմանված, իսկ մյուս պատժատեսակների վերջնական չափն օրենսդրի կողմից սահմանված չէ: Նման իրավական բացը դատական պրակտիկայում հաղթահարվում է համակարգային մոտեցում ցուցաբերելով, և մյուս պատժատեսակների առավելույն չափը որոշվում է քրեական օրենսգրքով սահմանված կոնկրետ պատժատեսակների առավելագույն չափով:

Նախագծով կարգավորված է նաև նշված բացը, ըստ որի՝ հանցագործությունների համակցության դեպքում մյուս պատիժները լրիվ կամ մասնակիորեն գումարելու դեպքում նշանակվող վերջնական պատիժը չի կարող գերազանցել քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասով պատժի տվյալ տեսակի համար սահմանված առավելագույն ժամկետը կամ չափը:

Գործող քր. օր.-ի 66-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ եթե հանցանքների համակցությունն ընդգրկում է ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցանքներ, ապա վերջնական պատիժը նշանակվում է պատիժները լրիվ կամ մասնակիորեն գումարելու միջոցով: Ընդ որում՝ ազատազրկման ձևով վերջնական պատիժը չի կարող գերազանցել քսանհինգ տարին:

Հոդվածի այս մասի կանոնները տարածվում են նաև այն համակցությունների դեպքում, երբ դրանցում ընդգրկված են առնվազն մեկ ծանր կամ մեկ առանձնապես ծանր հանցագործություն, ինչպես նաև ցանկացած տեսակի այլ հանցագործություն:

Ի տարբերություն գործող քր. օր.-ի՝ նախագծով տարբերակված մոտեցում է ցուցաբերվում ծանր և առանձնապես ծանր հանցագործությունների, ինչպես նաև որոշակի բնույթի հանցագործությունների հարցում, մասնավորապես, նախագծի իրավական կարգավորման համաձայն՝ եթե հանցագործությունների համակցությունն ընդգրկում է դիտավորյալմբ կատարված ծանր հանցանք, ապա ազատազրկման ձևով վերջնական պատիժը նշանակվում է պատիժները լրիվ կամ մասնակիորեն գումարելու միջոցով: Ընդ որում՝ ազատազրկման ձևով վերջնական պատիժը չի կարող գերազանցել տասնհինգ տարին (նախագծի 76 հոդվածի 4-րդ մաս): Եթե հանցագործությունների համակցությունն ընդգրկում է առանձնապես ծանր հանցանք, ապա ազատազրկման ձևով վերջնական պատիժը նշանակվում է պատիժները լրիվ կամ մասնակիորեն գումարելու միջոցով: Ընդ որում՝ ազատազրկման ձևով վերջնական պատիժը չի կարող գերազանցել քսան տարին (նախագծի 76 հոդվածի 5-րդ մաս): Իսկ եթե հանցագործությունների համակցությունն ընդգրկում է առանձնապես ծանր այնպիսի հանցանք, որը կապված է դիտավորյալմբ կյանքից զրկելու հետ, ապա ազատազրկման ձևով վերջնական պատիժը նշանակվում է պատիժները լրիվ կամ մասնակիորեն գումարելու միջոցով: Ընդ որում՝ ազատազրկման ձևով վերջնական պատիժը չի կարող գերազանցել քսանհինգ տարին (նախագծի 76 հոդվածի 6-րդ մաս):

Նախագծային մնան մոտեցումը, կարծում ենք, դրական քայլ է, որը հնարավորություն կտա տարբերակված մոտեցում կիրառելու՝ կախված հանցանքի

ծանրության աստիճանից և բնույթից:

Թե՛ գործող քր. օր-ով, թե՛ նախագծով առանձին, նույնաբովանդակ իրավակարգավորումներ են տրված ցմահ ազատազրկման պատժատեսակի նշանակման դեպքում. եթե համակցության մեջ մտնող հանցանքներից մեկի համար դատարանը նշանակում է ցմահ ազատազրկում, ապա վերջնական հիմնական պատիժը որոշվում է կլանելու միջոցով:

Նախագծով նախատեսվում է նաև բացառիկ, մինչ այդ նաև քրեական իրավունքին անհայտ կարգավորում, երբ օրենքը դատարանին թույլ է տալիս նշանակելու ցմահ ազատազրկում պատժատեսակն այն դեպքում, երբ կոնկրետ հանցագործության համար պատիժ նախատեսող հոդվածի սանկցիայով նախատեսված չէ ցմահ ազատազրկում պատժատեսակը: Քրեական իրավունքի տեսության մեջ⁵ տեսակետ է արտահայտվել, որ դատարանները կարող են «խախտել» պատիժ նշանակելու օրինականության սկզբունքը (ըստ որի՝ պատիժ նշանակվում է կոնկրետ հանցագործության համար պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածի սանկցիայի շրջանակում) միայն օրենքով նախատեսվածից ավելի մեղմ պատիժ նշանակելիս: Չհամաձայնելով վերոնշված տեսակետին՝ կարծում ենք, որ եթե նույն օրենքի մեկ այլ հոդված նախատեսում է նման իրավակարգավորում, դա չի կարող հակասել պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքներից մեկին՝ օրինականության սկզբունքին: Նախագծի պայմաններում դատարանները նման բացառիկ լիազորություն կունենան, երբ հանցագործությունների համակցությունն ընդգրկում է դիտավորությամբ կյանքից զրկելու երկու կամ ավելի առանձնապես ծանր հանցանքներ: Կարծում ենք՝ նշված դրույթի առկայությունն այն է, որ նախագծում բացակայում է սպանության այնպիսի ծանրացնող հանգամանք, ինչպիսին է երկու կամ ավելի անձանց սպանությունը, իսկ հասարակ սպանության սանկցիան չի նախատես-

ում ցմահ ազատազրկում պատժատեսակը, և քանի որ մարդու կյանքը համարվում է բարձրագույն արժեք, ուստի նման բացառիկ դեպքը նախագծով նախատեսվել է՝ երկու կամ ավելի անձանց կյանքի դեմ ոտնձգություն կատարած անձի և նրա արարքի հանրային վտանգավորությանը համարժեք պատիժ նշանակելու անհրաժեշտությունից ելնելով: Տեսական գրականության մեջ կարծիք է արտահայտվել առ այն, որ մի քանի հանցագործություններ կատարելը վկայում է անձի ավելի բարձր հանրային վտանգավորության մասին, և հետևաբար նրա նկատմամբ՝ մեկ հանցագործություն կատարած սուբյեկտի համեմատ ավելի խիստ պատիժ նշանակելն անհրաժեշտություն է⁶:

Որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում գործող քր. օր.-ի 66-րդ հոդվածի 6-րդ մասը, համաձայն որի՝ պատիժ է նշանակվում հանցանքների համակցությամբ պատիժ նշանակելու կանոններով, եթե դատավճիռ կայացնելուց հետո պարզվի, որ դատապարտյալը մեղավոր է նաև մեկ այլ հանցանքի համար, որը նա կատարել է նախքան առաջին գործով դատավճիռ կայացնելը: Այս դեպքում վերջնական պատժի ժամկետին հաշվակցվում է առաջին դատավճռով նշանակված պատժի կրած մասը:

Այստեղ ևս գործող քր.օր.-ով հստակեցված չէ պատիժների հաշվակցման կարգը:

Օրենքի միատեսակ կիրառելիությունն ապահովելու նկատառումներից ելնելով՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն է. Ներսիսյանի գործով որոշման մեջ իրավական դիրքորոշում է հայտնել առ այն, որ նշված նորմով սահմանված կանոններով առաջին դատավճռով նշանակված պատժի կրած մասը վերջնական պատժի ժամկետին հաշվակցումը կարող է իրականացվել երկու եղանակով.

1. Դատարանը, վերջնական պատիժ նշանակելով, նշանակված պատժից հանում է առաջին դատավճռով նշանակ-

ված պատժի կրած մասը՝ պատժի սկիզբ հաշվելով այդ դատավճիռը կայացնելու օրվանից:

2. Դատարանը, վերջնական պատիժ նշանակելով, հաշվակցվում է առաջին դատավճռով նշանակված պատժի կրած մասը՝ պատժի սկիզբը հաշվելով առաջին դատավճռով սահմանված ժամկետից:

Թեև նշված եղանակներից ցանկացածի ընտրության դեպքում նշանակված պատժի ժամկետները լրանալու առումով հետևանքները նույնն են, և պատժի ժամկետը լրանալու օրերը համընկնում են, այնուհանդերձ, Վճռաբեկ դատարանը կարծում է, որ պատժի կրած մասը վերջնական պատժի ժամկետին հաշվակցելու եղանակի ընտրությունը կարևորվում է նաև նրանով, որ կախված եղանակի ընտրությունից՝ կարող են վրա հասնել դատապարտյալի համար անբարենպաստ և նրա վիճակը վատթարացնող այլ իրավական հետևանքներ: Մասնավորապես այն դեպքերում, երբ քր.օր.-ի 66-րդ հոդվածի 6-րդ մասի կանոնները կիրառվում են այնպիսի անձի նկատմամբ, ով առաջին գործով կայացված դատավճռից հետո անընդմեջ գտնվում է անազատության մեջ, ապա վերը նշված երկու եղանակներից առաջինի կիրառման դեպքում դատապարտյալի՝ պայմանական վաղաժամկետ ազատվելու իրավունքը ծագում է ավելի ուշ, քան այն դեպքում, երբ երկրորդ կանոնի կիրառմամբ նրա նկատմամբ նշանակված պատժի սկիզբը հաշվարկվում է առաջին դատավճռով սահմանված ժամկետից⁷:

Նախագծով Վճռաբեկ դատարանի վերոնշված դիրքորոշումը, կարելի է ասել, դարձել է իրավական նորմ: Ըստ նախագծային իրավակարգավորումների՝ պատիժը նշանակվում է հանցանքների համակցության դեպքում պատիժ նշանակելու կանոններով, եթե դատավճիռ կայացնելուց հետո պարզվի, որ դատապարտյալը մեղավոր է նաև մեկ այլ հանցանքի համար, որը նա կատարել է նախ-

քան առաջին գործով դատավճիռ կայացնելը: Այս դեպքում վերջնական պատժի ժամկետին հաշվակցվում է առաջին դատավճռով նշանակված պատժի կրած մասը, և պատժի կրման սկիզբ է համարվում առաջին դատավճռով նշանակված պատժի կրման սկիզբը:

Գործող քր.օր.-ը հստակ չի կարգավորում նաև այն իրավիճակը, երբ անձի նկատմամբ նշանակված պատիժը պայմանականորեն չի կիրառվում, և հետագայում պարզվում է, որ անձը մինչև դատապարտվելը կատարել է ևս մեկ հանցագործություն: Թեև գործող քր. օր.-ի 66-րդ հոդվածի 6-րդ մասի մեկնաբանությունից բխում է, որ նման դեպքերը որակվում են հանցանքների համակցությամբ պատիժ նշանակելու կանոնով, սակայն գործող քր. օր.-ի 70-րդ հոդվածում (պատիժը պայմանականորեն կիրառելը) նշված են այն սպառնիչ հիմքերը, որոնց դեպքում դատարանը կարող է (որոշ դեպքերում պարտավոր է) վերացնել պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը:

Այսպես, համաձայն այդ հոդվածի՝ դատարանը կարող է վերացնել պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը, եթե

- չարամտորեն խուսափում է պատիժը պայմանականորեն չկիրառելիս դատարանի կողմից նրա վրա դրված պարտականությունները կատարելուց,
- անզգույշ կամ ոչ մեծ ծանրության դիտավորյալ հանցանք է կատարում:

Դատարանը միանշանակ վերացնում է պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը, եթե դատապարտյալը կատարում է միջին ծանրության, ծանր կամ առանձնապես ծանր դիտավորյալ հանցանք:

Տվյալ դեպքում պատիժ է նշանակվում դատավճիռների համակցությամբ պատիժ նշանակելու կանոնին համաձայն:

Փաստորեն այս հիմքերի շարքում, որոնք հիմք են ծառայում պատիժը պայմանականորեն չկիրառելը վերացնելու համար, նշված չէ այնպիսի հիմք, երբ պարզվում է, որ պայմանական դատապարտվածը մինչև դատապարտվելը կա-

տարել է ևս մեկ հանցանք: Այսինքն՝ գործող քր. օր-ի պայմաններում ստացվում է մի իրավիճակ, որ երևույթը հանցանքների համակցություն է, սակայն պատիժ չի կարող նշանակվել հանցանքների համակցությամբ պատիժ նշանակելու կանոնով, քանի որ կա, այսպես ասած, իրավական արգելք:

Թերևս գործող քր.օր-ի նման իրավական բացից ելնելով՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն Ա. Համզոյանի վերաբերյալ գործով իրավական դիրքորոշում է հայտնել առ այն, որ եթե պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու ընթացքում պարզվում է, որ անձը մինչ այդ կատարել է նաև մեկ այլ հանցանք, որի համար քրեական պատասխանատվության չի ենթարկվել, ապա առաջին և երկրորդ հանցանքների համար նշանակված պատիժներն ի կատար է ածվում ինքնուրույն⁸:

Նախագծով կարգավորված է նաև այս հարցը, համաձայն որի՝ եթե պատիժը պայմանականորեն կիրառելիս փորձաշրջանի ընթացքում պարզվում է, որ մինչև դատապարտվելն անձը կատարել է մեկ այլ հանցանք, որի համար պատասխանատվության չի ենթարկվել կամ

օրենքով սահմանված կարգով քրեական պատասխանատվությունից չի ազատվել, ապա դատարանը պատիժ է նշանակում հանցագործությունների համակցության համար պատիժ նշանակելու համար նախատեսված կարգով: Ընդ որում՝ սահմանված է նաև անցած փորձաշրջանի հաշվակցման և գումարման կարգ. անցած փորձաշրջանի երկու օրը հաշվվում է ազատագրվման մեկ օրվա դիմաց: Պետք է փաստել, որ գումարման նման կարգավորումը բացակայում է գործող քր. օրում:

Այսպիսով, ուսումնասիրելով հանցանքների համակցության դեպքում պատիժ նշանակելու առանձնահատկությունները թե՛ գործող քր. օր.-ի և թե՛ նախագծի լույսի ներքո, կարելի է եզրակացնել, որ ի տարբերություն գործող իրավակարգավորումների, նախագծային մոտեցումներն առավել մանրամասն են, ինչն, անխոս, կվերացնի իրավական բացը, կհեշտացնի հանցանքների համակցության դեպքում պատիժ նշանակելու դատական պրակտիկան, որն էլ իր հերթին կնպաստի օրենքի միատեսակ կիրառմանը:

¹ Տե՛ս <https://www.e-draft.am/projects/496/about>, վերջին այցելությունը 06.06.2018թ.:
² Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2011թ. հուլիսի 13-ի ԵԱՆԳ/0091/01/09 որոշումը:
³ Նախագծով նախատեսված է նաև բացառություն այն դեպքերի համար, երբ մասնակի կանոնը պահպանելու դեպքում վերջնական պատիժը կարող է գերազանցել պատժի՝ նույն հոդվածով նախատեսված առավելագույն չափը կամ ժամկետը:
⁴ Տե՛ս Комментарий к Уголовному Кодексу Российской Федерации. 4-е издание, отв. ред. А. А. Чекалин, М., 2002, էջ 211:

⁵ Տե՛ս Комментарий к Уголовному Кодексу Российской Федерации. 4-е издание, отв. ред. А. А. Чекалин, М., 2002, էջ 173:
⁶ Տե՛ս Наумов А.В., Российское уголовное право, Общая часть, курс лекции, М., 1997, էջ 422:
⁷ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2010 թվականի օգոստոսի 27-ի թիվ ԵԷԳ/0124/01/09 որոշումը:
⁸ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 2013 թվականի նոյեմբերի 28-ի թիվ ՍԳ-3/0046/01/13 որոշումը:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE FEATURES OF ASSIGNMENT OF PUNISHMENT BY ACCUMULATION OF CRIMES ACCORDING TO RA AT TOTALITY OF CRIMES IN OBEDIENCE TO LEGAL ADJUSTING OF CRIMINAL CODE AND NEW CRIMINAL CODE PROJECT LEGAL PROCEDURE

Armine Meliksetyan

An associate professor of the Chair of Criminal Rights and Criminology, Academy of Educational Complex RA Police, police lieutenant colonel, PhD

In the article it is discussed the procedure for assignment of punishment by accumulation of crimes.

In parallel to the current Criminal Code, the author also presents the procedure for assignment of punishment envisaged by the criminal code project.

The author outlines the current legislative gaps and the regulations, which are given by the project, and considers positive.

The author finds that the assignment of the clear definition of the punishment is important from the viewpoint of the identical use of the law which is given by the project.

Keywords: *accumulation of crimes, a final punishment, legislative gaps, judicial practice, assignment of punishment.*

ОСОБЕННОСТИ НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ ПРИ СОВОКУПНОСТИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ СОГЛАСНО ПРАВОВОМУ РЕГУЛИРОВАНИЮ ДЕЙСТВУЮЩЕГО УГОЛОВНОГО КОДЕКСА РА И ПРОЕКТА НОВОГО УГОЛОВНОГО КОДЕКСА

Армине Меликсетян

Доцент кафедры уголовного права и криминологии Академии Образовательного комплекса Полиции РА, подполковник полиции, кандидат юридических наук

В статье изучается порядок назначения наказания при совокупности преступлений. Кроме действующего Уголовного кодекса, параллельно рассматривается порядок назначения наказания, предусмотренный Проектом нового Уголовного кодекса.

В статье рассматриваются существующие законодательные недочеты и предлагается новое правовое урегулирование, которое необходимо внести в проект.

Мы считаем, что с точки зрения однозначного применения закона, важен четкий порядок назначения наказания, который представлен в проекте.

Ключевые слова: *совокупность преступлений, окончательное наказание, законодательный пробел, судебная практика, назначение наказания.*

Բանալի բառեր - *հանցանքների համակցություն, վերջնական պարիզ, օրենսդրական բաց դարական պրակտիկա, պարիզ նշանակել:*

*ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրի ակադեմիայի իրավագիտության
ֆակուլտետի քրեական իրավունքի և քրեաբանության
ամբիոնի ավագ դասախոս, ոստիկանության մայր,
Երևանի պետական համալսարանի քրեական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ*

ԽՄՔԻ ԿԱԶՄՈՒՄ ՏԱՆՑԱՆՔ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՆՉԱՓԱՏԱՆՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻ ԱՌԱՆՁՆԱՏԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ (ԸՍՏ ԲԱՐՈՅԱՏՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱԿՏՆԵՐԻ ՏԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԻ)

Հանցանքի կատարումը կանխորոշող քրեածին համալիրի կարևոր տարր են համարվում անձի բացասական բարոյահոգեբանական հատկությունները¹, որոնց ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս ավելի խորը հասկանալու նրա ներքին բովանդակությունը²: Այն արտացոլում է հանցավորի վերաբերմունքը հասարակության, նրա հիմքերի և արժեքների, ինչպես նաև սոցիալական դրական դերերի հանդեպ, առհասարակ այն ամենին, ինչին էականորեն կարող են ազդել անչափահասների տարիքային հոգեբանական առանձնահատկությունները: Սակայն, այդ առանձնահատկություններն ինքնին հանցավորության դետերմինանտներ չեն:

Հանցագործի անձն իրենից ներկայացնում է սոցիալական և հոգեկան հատկանիշների համակարգ, որը ձևավորում է նրա հասարակական վտանգավորությունը՝ դետերմինացելով հանցագործության կատարումը³:

Հետազոտողների մեծամասնության կողմից անչափահասների բնութագրման համար առանձնացված անհատական բացասական հատկանիշները (օրինակ՝ համառությունը, հուզական անհավասարակշռությունը, դյուրագրգռությունը, ուրիշների ապրումների նկատմամբ անտարբեր վերաբերմունքը, փառասիրությունը, ագրեսիան) որպես անչափահաս հանցագործների առավել տարածված բնորոշ գծեր, առավել հաճախ պայմանավորված են ոչ միայն տարիքային

առանձնահատկություններով, այլև հանդիսանում են շրջապատի ազդեցության հետևանք⁴: Եվ այդ հատկանիշների ուսումնասիրության անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նրանով, որ դրանք կարևոր նշանակություն ունեն հակահասարակական վարքագծի մեխանիզմն ու պատճառները պարզելու, ինչպես նաև կանխարգելիչ աշխատանքների կազմակերպման համար⁵:

Խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասի քրեաբանական բնութագրի առանձնահատկությունների բացահայտման համար կարևոր նշանակություն ունի ընտանիքի ուսումնասիրումը, որտեղ ձևավորվում են անձնային հատկանիշները: Առհասարակ հետազոտողները մեծ նշանակություն են տալիս հանցանք կատարած անձանց ընտանեկան դաստիարակության առանձնահատկությունների ուսումնասիրությանը:

Այսպես՝ հետազոտության ենթարկված անչափահասների⁶ միայն 10.9%-ն է մեծացել միայն մեկ ծնողի խնամակալությամբ, ընդ որում՝ 3.8%-ը՝ հոր և 7.1%-ը՝ մոր: Երկկողմանի ծնողագուրկ են ընդամենը 2 հոգի, ևս 2-ին են դաստիարակել են տատիկներն ու պապիկները:

Կրիմինոլոգները միակարծիք են այն հարցում, որ անչափահասների դաստիարակումը մեկ ծնողի կողմից բավականին բարդ է և դժվար, քան երկու ծնողի համար: Դա հատկապես ակնհայտ է վերջին տարիներին, երբ երեխաների դաստիա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

րակումը դառնում է բավականին երկար և դժվար: Բացի դրանից՝ կրիմինոլոգները միակարծիք են, որ անչափահասի դաստիարակումը ոչ լիարժեք ընտանիքում հաճախ դեռահասի սոցիալականացման նորմալ գործընթացի վրա բացասաբար ազդող գործոն է դառնում: Քանի որ, որպես կանոն, ոչ լիարժեք ընտանիքը պայմանավորված է ընտանիքի քայքայմամբ, ծնողի կողմից ընտանիքը լքելու հետ, ինչը նպաստում է մեկ ծնողի հետ մնացող անչափահասի այնպիսի բնավորության գծերի ձևավորմանը, ինչպիսիք են մարդկանց չվստահելը, չկամեցողությունը, չարացումը, արհամարհական վերաբերմունքը և այլն: Ինչպես իրավագիտերն նշում է Ա. Բ. Սախարովը, «հոր կողմից ընտանիքը լքելը լուրջ հարված է անձի մոտ ձևավորված արդարության գգացողությանը: Այն առաջ է բերում խորը վիրավորվածություն, մարդկանց հանդեպ անվստահություն և այնպիսի համոզմունք, որ յուրաքանչյուրը մտածում է իր մասին»: Բացի դրանից՝ ոչ լիարժեք ընտանիքում անչափահասի դաստիարակումը դժվարանում է նաև օբյեկտիվ գործոններով պայմանավորված, որոնցից հետագոտողները նշում են և՛ անձի հասունացման գործընթացի տևականությունը, և՛ դաստիարակման գործընթացի բարդացումը, որոնք պայմանավորված են հասարակական կյանքի դժվարությունների հետ և այլն⁷:

Անչափահաս հանցագործները մեծամասամբ դաստիարակվում են ընտանիքներում: Հետագոտության ենթարկված անչափահասների ճնշող մեծամասնությունը մեծացել և մինչև հանցանքը կատարելը ապրել են լիարժեք ընտանիքում, որտեղ եղել են և՛ հայրը և՛ մայրը: Սակայն, այդ ընտանիքներում պատշաճ չի իրականացվում երեխաների դաստիարակության գործընթացը, չեն ապահովվում նրանց բնականոն զարգացման պայմանները: Դա կարող է դրսևորվել ոչ միայն երեխայի հանդեպ ծնողների կողմից անտարբեր վերաբերմունք դրսևորելով,

այլև ընդհակառակը՝ չափից շատ «երես տալով», դաստիարակությունն իրականացնելիս չափահասների կողմից միմյանց հակադրվելով, պատշաճ հետևողականություն չցուցաբերելով, թողտվության մթնոլորտ ձևավորելով⁸: Սակայն նման անչափահասների ծնողները զբաղված են ընտանեկան հոգսերով, հաճախ ներընտանեկան կոնֆլիկտներով, որի արդյունքում ստեղծված մթնոլորտի արդյունքում է դառնում անչափահասների անվերահսկելիությանը: Ծնողների բացասական օրինակն այսպես, թե այնպես բերում է ծնողի հեղինակագրկմանը, որն էլ հոգեբանական արգելք է առաջացնում ծնողների և երեխաների միջև, ինչն էլ խթան է դառնում կողմնորոշումները դեպի «փողոց» ուղղելու համար⁹, այսինքն՝ դեպի անկառավարելի ոլորտ՝ շրջապատ, հաճախ հակահասարակական ուղղվածությամբ խումբ: Քանի որ նման պրոբլեմները լուրջ ազդեցություն են ունենում անչափահասի անձնային հատկանիշների ձևավորման՝ նրա բարոյահոգեբանական որակների (հետաքրքրությունների, սովորությունների, պահանջումների, բնավորության առանձնահատկությունների), սոցիալական արժեքների նկատմամբ նրա վերաբերմունքի, և առհասարակ նրա սոցիալական միջավայրում նրա հարմարվողականության վրա, հետևաբար շատ կարևոր են դառնում հասարակական և պետական միջոցառումները, որոնք ուղղված են լինում ընտանիքի ամրապնդմանը, այսինքն՝ ընտանիքի համար բարենպաստ պայմանների ստեղծումը հասարակության զարգացման կարևորագույն գործոններից մեկն է:

Խումբն ընդհանրապես անչափահասի կյանքում կարևոր դեր է խաղում, հատկապես, երբ նա կտրված է ընտանիքից, ծնողների հետ հուզական կապերից, դրա հետ մեկտեղ դպրոցում ունի ցածր առաջադիմություն, ապա հասակակիցների փոքր ոչ ֆորմալ խումբը նրա համար դառնում է կյանքի միակ նշանակու-

թյունը: Միայն այստեղ է, որ նրան հասկանում են և ընդունում, երբեմն նույնիսկ գնահատում, և այդ խումբը դառնում է անչափահասի համար ընտանիք կամ ընտանիքին փոխարինող:

Խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասի համար կարևոր նշանակություն ունի ազատ ժամանակի անցկացման ոլորտը, որտեղ էլ տեղի է ունենում անչափահասի անձնային հակահասարակական հատկանիշների առավել ինտենսիվ ձևավորումը¹⁰: Մեր կողմից ուսումնասիրված¹¹ այս կատեգորիայի անձանց մեծամասնությանը բնութագրական է եղել ազատ ժամանակի անցկացումը փողոցում՝ բակային ընկերների հետ, որպես կանոն, չափահասների կողմից սոցիալական վերահսկողության բացակայության պայմաններում: Հարցման ենթարկված՝ խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների 58.3%-ը պատասխանել են, որ ազատ ժամանակ զբոսնում են ընկերների հետ, 16.7%-ը գնում են ժամանցի կենտրոններ, 8.3%-ը զբաղվում չունեն, իսկ 16.7%-ը՝ ազատ ժամանակ չունեն: Ընդ որում՝ ըստ հարցման արդյունքների՝ նրանց հանցավոր խմբերի 49.7%-ը ձևավորվել է բնակավայրում, 28.3%-ը ուսման վայրում և 22%-ը ժամանցի վայրում:

Կարևոր ենք համարում անչափահասների ազատ ժամանակի և ժամանցի կազմակերպումը: Հանցանք կատարած անչափահասները, որպես կանոն, ունեն ավելի շատ ազատ ժամանակ, քան նրանց օրինապահ հասակակիցները, որի արդյունքում անչափահասների հետաքրքրությունները ձևավորվում են և ձեռք բերում բացասական երանգներ: Եվ որքան շատ է անչափահասի ազատ ժամանակը, այնքան մեծ է նրա կողմից իրավախախտում և հանցագործություն կատարելու հավանականությունը:

Խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասի համար կարևոր նշանակություն ունի նրա կամային հատկանիշների վերլուծությունը, քանի որ հենց

խմբում գտնվող անձինք ավելի հեշտ են ընկնում ուրիշի ազդեցության տակ, նրանք տպավորվող են և թեթև ներշնչվող, ինչն էլ նրանց դարձնում է իրենց հասակակիցներին շրջապատող կրիմինոգեն միջավայրի գերին¹²: Եվ քրեական գործերի ուսումնասիրությունից, և՛ հարցումների արդյունքների վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ անչափահասների մասնակցությամբ հանցավոր խմբերը հիմնականում ստեղծվում են կամ չափահասների, կամ հանցավոր փորձ ունեցող անչափահասների կողմից:

Կրիմինոլոգների մեծամասնությունն եկել է այն եզրահանգմանը, որ նշված կատեգորիայի անձանց համար առավել կարևոր է նյութական բարեկեցության ձգտումը: Ներքին թույլատրելիությունը՝ «վերցնել ուրիշինը» դառնում է ավելի թույլատրելի անչափահասների հանցավոր խմբերի համար: Հաշվի առնելով անչափահասների շրջանում աշխատանքի հանդեպ մոտիվացիայի իջեցումը՝ արժեքային կողմնորոշումների փոփոխությունը, «հայթայթելու»¹³ գերակայությունը արտադրության նկատմամբ, կարելի է փաստել, որ խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափահասի մոտ ձևավորվում է ուրիշի գույքը հանցավոր ճանապարհով ձեռքբերելու կարծրատիպ: Եվ այստեղ մենք համաձայն ենք Օ. Ն. Տերեխովայի հետ, որ հենց «Միասին մենք ուժ ենք» հնչեղ կարգախոսով և աջակցության ներքին համոզմամբ հանցագործության կատարման գնում է այն անձը, որ չէր կարող այն կատարել միայնակ¹⁴:

Հանցանք կատարած անչափահասների շրջանում նկատվում է բարոյական և իրավական գիտակցության վառ արտահայտված դեֆորմացիա, որը կարող է ունենալ արտահայտման տարբեր աստիճան՝ չիմացությունից մինչև բարոյական և իրավական նիհիլիզմ¹⁵:

Իրավագիտակցությունը վարքագծի իրավական իմաստով կարևոր կարգավորիչ է և օգնում է տարանջատել իրավաչափ և հակաիրավական արարքները:

Դրա հետ մեկտեղ, իրավագիտակցության ցածր մակարդակը հաճախ նպաստում է անչափահասի կողմից դեպի «հանցավոր» միկրոմիջավայրի նորմեր կողմնորոշվելուն:

Ի. Ի. Կարպեցի և Ա. Ռ. Ռատինովի կարծիքով, դեռահասների հանցագործություններն առաջին հերթին պայմանավորված է իրավագիտակցության թերություններով և դրա խնդիրներով կամ դեռահասների ինֆանտիլությամբ¹⁶: Դրան հակառակ՝ Ա. Ի. Դոլգովան գտնում է, որ «չի կարելի բացարձակաճանաչել իրավագիտակցության դերը հանցավոր վարքագծի գենեզիսում և ենթադրել, որ բոլոր հանցագործությունները կապված են իրավագիտակցության թերությունների հետ»¹⁷: Կիսելով Դոլգովայի կարծիքը և ուսումնասիրելով պրակտիկան՝ գտնում ենք, որ իրավագիտակցության թերությունները ազդում են անչափահասի հանցավոր վարքագծի վրա, բայց ոչ միանշանակ: Հանդիպում են դեպքեր, երբ անչափահասը գիտակցում է, որ գործությունը քրեորեն պատժելի արարք է, բայց միևնույն է՝ այն կատարում է «խիզախության» կամ «ընկերության» զգացումից նվելով: Եվ հակառակը, անչափահասը չիմանալով քրեաիրավական նորմերը՝ ընդունում է մի շարք արարքների կատարման անթույլատրելիությունը, քանի որ դրանք հակասում են բարոյականության նորմերին: Հետևաբար, այստեղ չենք կարող թերագնահատել բարոյական գիտակցության դերը: Եվ այդ տեսանկյունից, որպես կանոն, անչափահաս հանցանք կատարած անձանց համար ամենակարևորն իրենց շրջապատի հետաքրքրություններն են, ձգտելով հեղինակության հասնել ցանկացած գնով: Դրա հետ մեկտեղ կյանքի համար կարևոր նպատակները փոխարինվում են իրենց խմբում թույլեական հաճույքի և հարմարավետության հասնելու հետ:

Այսպիսով՝ խմբի կազմում հանցանք

կատարած անչափահասների իրավագիտակցության մակարդակը ցածր է: Հանցագործություններ կատարելիս նրանք անպատժելիության հույս ունեն, քանի որ թեթևամտորեն են վերաբերվում ձերբակալվելու հավանականությանը: Այդ է վկայում խմբի կազմում հանցանք կատարած և դատապարտված անչափահասների շրջանում մեր կողմից անցկացված հարցման արդյունքների վերլուծությունը: Այսպես՝ հարցվածների միայն 7.3%-ն է նախքան հանցանք կատարելը մտածել հնարավոր պատժի մասին, սակայն մտածել են հնարավոր կլինի խուսափելու պատասխանատվությունից, իսկ 92.7%-ը նույնիսկ չի էլ մտածել հնարավոր պատասխանատվության և պատժի մասին: Այս անձանց մոտ իրավական կուլտուրան գտնվում է ցածր մակարդակում, ինչը պայմանավորված է ինչպես ոչ լիարժեք կրթությամբ, որն արտահայտվում է իրենց գործողությունների հետևանքների վերլուծության, այնպես էլ արդարացի պատիժ կրած անձանց ակնառու օրինակների բացակայությամբ, ինչն էլ իր հերթին հանգեցնում է անպատժելիության պատրանքի ստեղծմանը:

Ամփոփելով ուսումնասիրման արդյունքները, պետք է նշենք, որ անձի բարոյաև գեղարվեստական հատկանիշների ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս հասկանալու կոնկրետ արարքների (այդ թվում և հակաիրավական բնույթի) մոլիչ ուժը: Իսկ անչափահասների խմբային հանցավորության կանխարգելման խնդիրների լուծման համար կարևոր է աճող սերնդի զարգացման օրինաչափությունների և միտումների բազմակողմանի ուսումնասիրությունները, որոնց արդյունքների հիման վրա մշակված ծրագրերը և միջոցառումները միայն կարող են հայտնաբերել և չեզոքացնել անչափահասների հակաիրավական վարքագիծը պայմանավորող քրեածին գործոնները:

- ¹ Տե՛ս Տրուչկով Ն.Ա., Криминология и проблема личности преступника // Теоретические проблемы учения о личности преступника, М., 1979, էջ 7:
- ² Տե՛ս Чеченов Амур Муаедович, Характеристика личности членов организованных преступных групп// Теория и практика общественного развития, 2015, № 19, էջ 101-103:
- ³ Տե՛ս Криминология: учебник для вузов /под ред. В.Д. Малкова. 2-е изд., перер. и доп. М., 2006, էջ 82:
- ⁴ Տե՛ս Терентьева В.А. Нравственно-психологическая характеристика личности несовершеннолетнего преступника как основание освобождения от уголовного наказания // Вестник Кемеровского государственного университета 2015 N 4 (64) Т.2, էջ 245-248:
- ⁵ Տե՛ս Казакова М.В., Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, совершаемых в сфере оказания автотранспортных услуг : дис. ... канд. юрид. наук, М., 2007, էջ 73:
- ⁶ Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ ոստիկանության կրթահամալիրում ստացված ՀՀ դատական դեպարտամենտի 24.06.2016 թ.-ի Ե-4102 գրությամբ տրամադրված 2010-2015 թվականների քրեական գործերի ցանկի հիման վրա՝ www.datalex.am կայքից վերցրած փորձառնական նյութերի տվյալների ուսումնասիրությամբ:
- ⁷ Տե՛ս Харчев А. Г., Брак и семья в СССР, М., 1979, էջ 294:
- ⁸ Տե՛ս Самиулина Я.В., Семейное неблагополучие как причина преступности несовершеннолетних //Юридический аналитический журнал, 2005, № 4, էջ 39:
- ⁹ Տե՛ս Стаменов С.К., Нравственно-психологический облик несовершеннолетних правонарушителей и их социально-психологический статус в микросреде : автореф. дис. ... канд. психолог, наук, -М., 1979, էջ 16:
- ¹⁰ Տե՛ս Прокументов Л. М., Групповая преступность несовершеннолетних и основные направления ее предупреждения / Л. М. Прокументов.– Томск: Изд-во ТГПУ, 2001, էջ 113:
- ¹¹ ՀՀ ոստիկանության ԱԳԲ-ում հարցում ենք անցկացրել պրոֆիլակտիկ հաշվառման մեջ գտնվող խմբերի կազմում հանցանք կատարած անչափահասների շրջանում:
- ¹² Տե՛ս Игошев К.Е., Опыт социально-психологического анализа личности несовершеннолетних правонарушителей, М, 1967, էջ 75:
- ¹³ Տե՛ս Короленко И.И., Криминологическая характеристика и профилактика преступлений, совершаемых несовершеннолетними, оставшимися без попечения родителей: дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.08, Ростов-на-Дону, 1999, էջ 57:
- ¹⁴ Տե՛ս Терехова О.Н., Групповая преступность несовершеннолетних и ее предупреждение подразделениями по делам несовершеннолетних органов внутренних дел: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08, Красноярск, 2005, էջ 50:
- ¹⁵ Տե՛ս Курганов С.И., Теоретические вопросы изучения личности преступника // Личность преступника и предупреждение преступлений: Сборник научных трудов, М.: ВНИИ МВД СССР, 1987, էջ 26-34:
- ¹⁶ Տե՛ս Карпец И. И., Рагинов А.Р., Правосознание и причины преступности // Сов. гос-во и право, 1969, N 1-2, էջ 50:
- ¹⁷ Տե՛ս Долгова А.И., Социально-психологические аспекты преступности несовершеннолетних, М., 1981, էջ 74:

RESUME - РЕЗЮМЕ

THE SPECIFICS OF CHARACTERISTICS OF JUVENILES WHO COMMITTED A CRIME IN A GROUP (BY MORAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES)

Hripsime Khachatryan

Senior lecturer at Police Academy of Police Educational Complex of RA,
Department of Law, Chair of Criminal
Law and Criminology, Police Major

The article is devoted to the study of moral and psychological features of criminological characteristics of juvenile who committed a crime in a group. The results of study of criminal cases from 2010 to 2015, as well as the analysis of interview among juveniles who committed a crime in a group and are being registered in a preventive accounting have been presented in the article. The study of person's moral and psychological features has provided opportunity to find out the motivation of his/her behavior, including unlawful one.

Keywords: juvenile who committed a crime in a group, moral and psychological characteristics, inferior family, socialization process, an informal group.

ОСОБЕННОСТИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ, СОВЕРШИВШИХ ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СОСТАВЕ ГРУППЫ (МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ)

Рипсима Хачатрян

Старший преподаватель кафедры уголовного права и криминологии юридического факультета, Образовательного комплекса полиции РА, майор полиции, Соискатель кафедры уголовного права ЕГУ

Статья посвящена изучению морально-психологической характеристики несовершеннолетних, совершивших преступления в составе группы. В статье представлены результаты анализа уголовных дел за 2010-2015 гг., а также результаты опроса несовершеннолетних, находящихся на профилактическом учёте в подразделениях по делам несовершеннолетних. Изучение морально-психологической характеристики личности даёт возможность понять причины совершения несовершеннолетними конкретных действий, в том числе противоправного характера.

Ключевые слова: совершивший преступление в составе группы несовершеннолетних, морально психологический характер, неполноценная семья, процесс социализации, неформальная группа.

Բանալի բառեր - խմբի կազմում հանցանք կատարած անչափախուս, բարոյաև հոգեբանական ընտրազիր, ոչ լիարժեք ընդհանր, սոցիալականացման գործընթաց, ոչ ֆորմալ խումբ:

ՄԵՊՏԵՍԵՐԲԵՐ - ՀՈՄՍԵՏԵՐԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎՈՐ
Իշխանություն

*ՀՀ վճռաքել դատարանի քրեական պալատի նախագահի օգնական,
ՀՈՀ իրավունքի և քաղաքականության ինստիտուտի քրեական իրավունքի և
քրեական դատավարության իրավունքի ամբիոնի հայցորդ*

ՊԱՏԻԺ ԵՐԱՆԱԿԵԼՈՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԿՉՔՈՒՆՔՆԵՐԻՆ ԱՐԳԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԿՉՔՈՒՆՔԻ ԻՐԱԳՈՐԾՄԱՆ ՆԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ

Պատիժ նշանակելը քրեական գործերով արդարադատության իրականացման վճռական պահն է: Դատարանի կողմից ընտրվող պատժի տեսակը և չափը պետք է դառնա կատարված հանցագործության հասարակական վտանգավորության լիարժեք չափանիշ, պատժի ենթարկվող անձին ուղղելու ամենակարճ ճանապարհ, ինչպես դատապարտյալի, այնպես էլ այլ անձանց կողմից նոր հանցագործությունները կանխելու գործուն միջոց: Պատիժը հանցագործության անխուսափելի հետևանքն է և պայմանավորված է նրա գոյությամբ: Այս մասին դիպուկ է արտահայտվել Չ. Լոմբրոզոն. «Կա հանցագործություն՝ կա պատիժ, չկա հանցագործություն՝ չկա պատիժ»:

Պատիժը լայն առումով՝ որպես հարկադրանք, ծագել և զարգացել է հասարակության հետ միաժամանակ: Հասարակությունն առանց պատժի երբեք գոյություն չի ունեցել. «Եվ մինչ մարդու մեջ փայլեց բանականության առաջին կայծը՝ ինչու և ինչի համար գոյություն ունի պատիժը, այն արդեն իսկ վաղուց գոյություն ուներ և գործում էր»: Իսկ պատժի՝ որպես սոցիալ-իրավական ինստիտուտի ծագումը պայմանավորված է առաջին քաղաքակրթությունների և պետական կազմավորումների ծագմամբ՝ մ.թ.ա. IV-III հազարամյակներում:

Վերոգրյալից հետևում է, որ կատարված հանցագործության համար արդարացի և համարժեք պատժի նշանակման, հանցավորության կանխարգելման հա-

մար դրա արդյունավետության խնդիրը մարդկության պատմության ամենանագույն հիմնախնդիրներից է: Հայտնի է, որ քաղաքակրթության վաղ շրջանում պատիժը կրել է կատարած արարքի համար վրեժխնդրության բնույթ («ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման»): Քաղաքակրթության զարգացմանը զուգընթաց փոխվել են պատժի էության և նպատակների մասին պատկերացումները, հաստատվել է հանցագործներին ուղղելու և հանցագործությունները կանխարգելելու խնդրում պատժի ուղղվածությունը:

Պատիժն անմիջականորեն ներգործում է ոչ թե արտաքին օբյեկտիվ պայմանների վրա, որոնք նպաստում են հանցավորության աճին, այլ մարդկանց հոգեբանության վրա. այն նպաստում է մարդկանց իրավաչափ վարքագծի դրսևորմանը՝ զսպելով նրանց կողմից հանցագործությունների կատարումը: Եվ քանի որ կոնկրետ պատիժը միշտ ուղղված է կոնկրետ հանցագործի նկատմամբ, այն պետք է անհատականացվի՝ հաշվի առնելով տվյալ գործին և հանցագործի անձին առնչվող բոլոր հանգամանքները²:

Արդարացի պատիժ նշանակելու համար կարևոր նախապայման է հանցագործությունների որակումը, որը սպառնիչ պատկերացում է տալիս տվյալ տեսակի հանցագործության բնույթի և հասարակական վտանգավորության աստիճանի մասին, միաժամանակ որոշում է այն սահմանները, որոնց շրջանակում կոնկրետ հանցագործության համար դատարանի կողմից կնշանակվի այնպիսի պա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

տիժ, որն ամբողջությամբ կհամապատասխանի պատժի անհատականացման սկզբունքին³:

Քրեական պատասխանատվության և պատժի անհատականացումը հանդիսանում է քրեաիրավական հիմնարար սկզբունքներից մեկն, որը հիմնված է պատժի նպատակների վրա: Չեն կարող լինել բացարձակապես կրկնվող հանցագործություններ և հանցագործներ: Լայն իմաստով անհատականացման սկզբունքը տարածվում է իրավակիրառ գործունեության մի շարք փուլերի՝ պատժի նշանակման, կատարման, պատժի կրումից լրիվ կամ մասնակի ազատման վրա:

Ինչպես նշում է Ա. Գորելիկը, բեն «անհատականացում» բառի արմատն «անհատն» է, այն չի կարող հանգեցվել միայն հանցագործի անձը հաշվի առնելուն և իր մեջ ներառում է արարքի հատկանիշները հաշվի առնելը, քանի որ արարքի մեջ պարտադիր կերպով արտահայտվում են այն կատարող անձի առանձնահատկությունները: Միաժամանակ, պատժի անհատականացումը նշանակում է որոշակի անձի նկատմամբ պատժաչափի ընտրման գործընթաց⁴:

Պատժի անհատականացման սկզբունքի էությունը, մեր կարծիքով, բավականին սեղմ և դիպուկ է արտահայտվել նաև Կ. Մարքսի կողմից. «*Եթե հանցագործության հասկացությունը ենթադրում է պարիժ, ապա իրական հանցագործությունը ենթադրում է պարժի որոշակի չափ*»⁵:

Հանցագործություն կատարած անձի նկատմամբ սանկցիայի շրջանակում կոնկրետ պատժաչափի սահմանումը դատարանի համար բավականին կարևոր և պատասխանատու խնդիր է: Պատիժ սահմանելիս դատարանը յուրաքանչյուր դեպքում պետք է հաշվի առնի հանցագործության բնույթը և ծանրության աստիճանը, հանցագործի անձը, անձի պատասխանատվությունը ծանրացնող և մեղմացնող հանգամանքները (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդված):

Որոշելով կատարված հանցագործության բնույթը և ծանրության աստիճանը՝ դատարանը հաշվի է առնում այն, թե ինչ եղանակով է կատարվել հանցագործությունը, ինչ աստիճանի է այն զարգացել և հանցավոր մտադրության իրականացման ո՞ր փուլում է ընդհատվել (հանցագործության նախապատրաստության, հանցավորձի՞, թե՞ ավարտված հանցագործության), հաշվի է առնվում անձի սուբյեկտիվ վերաբերմունքը կատարված արարքին և դրա հանրորեն վտանգավոր հետևանքներին, այսինքն մեղքի ձևը, հանցագործության շարժառիթները և նպատակը: Անձի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս դատարանը հաշվի է առնում վերը թվարկված հանգամանքների ինչպես իրավաբանական, այնպես էլ հոգեբանական բովանդակությունը⁶: Այսպիսով՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի վերլուծությունը թույլ է տալիս առանձնացնելու պատժի նշանակման հետևյալ ընդհանուր սկզբունքային պահանջները. ա) պատժի նշանակումը հատուկ մասի համապատասխան հոդվածի սահմաններում՝ քրեական օրենսգրքի ընդհանուր մասի դրույթների հաշվառմամբ, բ) կատարված հանցագործության հանրային վտանգավորության բնույթի և աստիճանի գնահատում, գ) հանցավորի անձը բնութագրող տվյալների հաշվառում, դ) պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքների գնահատում: Ի տարբերություն գործող օրենսգրքի՝ ՀՀ քրեական նոր օրենսգրքի նախագծի (այսուհետ՝ Նախագիծ) «Պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքները» վերտառությամբ 70-րդ հոդվածը սահմանում է, որ պատժի տեսակը և չափը որոշվում են հանցագործությամբ պատճառված վնասի բնույթով և չափով, հանցագործության եղանակով, տեղով, ժամանակով, հանցագործության շարժառիթներով և նպատակներով, դիտավորության կամ անգոյշության տեսակով, պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող ու ծանրացնող հան-

գամանքներով, ինչպես նաև նշանակվող պատժի՝ հանցավորի վերացողիակա-նացման և իրավահպատակ վարքագծի ձևավորման գործընթացի ու նրա ընտանիքի կենսապայմանների վրա ազդեցությամբ: Կարծում ենք, որ Նախագծով առավել հստակեցվել է դատարանի կողմից պատիժ սահմանելիս պատժի տեսակի և չափի որոշման ընթացքում հաշվի առնվող հանգամանքները, ուստի այն առավել ընդունելի է:

Վերը նշվածի առնչությամբ, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը դեռևս 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ին Սեյրան Ադախանյանի գործով կայացրած որոշմամբ, դիրքորոշում էր արտահայտել առ այն, որ հանցավորի պատասխանատվությունն ու պատիժն անհատականացնելիս և նշանակված պատիժը փաստացի կրելու նպատակահարմարության հարցը քննարկելիս դատարանը պետք է ուսումնասիրի հանցավորի ընտանեկան դրության, նրա խնամքին այլ անձանց առկայության, սոցիալական միջավայրում նրա գրադեցրած տեղի ու դիրքի, սոցիալական միջավայրում նրա ունեցած բնութագրի և մի շարք այլ հանգամանքների վերաբերյալ փաստական տվյալները: Այսպիսով՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը արձանագրել էր, որ հանցանք կատարած անձի կյանքի և անձնական առանձնահատկությունները վեր հանելու (ընտանեկան դրություն, տարիք, առողջական վիճակ և այլն), ինչպես նաև նախկինում դրսևորած վարքագիծը բազմակողմանի գնահատման ենթարկելու կարևորությունը, որոնք կարող են վերջինիս բնութագրել ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական առումներով⁷:

Այսինքն՝ պետության պատժողական քաղաքականության սկզբունքները պետք է ածանցվեն արարքների հանրության համար վտանգավորության, ծանրության աստիճանից, պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքներից, հանցագործների անձի բնութագրություններից և, ինչու չէ, այդ արարքների տարածվածու-

թյունից ու կոնկրետ հանցատեսակների միտումներից⁸: Յուրաքանչյուր դեպքում դատարանը պետք է համապատասխանեցնի պատժի խստությունը կատարված արարքի ծանրության հետ՝ հաշվի առնելով այն կատարած անձի առանձնահատկությունները⁹:

Միաժամանակ, պատիժ նշանակելու գործընթացը դատաբանության կարևորագույն փուլերից է, որում տեսանելի է դառնում արդարադատության իրակա-նացումը, և դրա վերաբերյալ ձևավորում որոշակի պատկերացում հասարակու-թյան շրջանում: Հետևաբար, դատարանները պետք է պատշաճ ջանասիրություն և ուշադրություն ցուցաբերեն՝ հատկապես ապահովելով արդարության սկզբունքի հետևողական կենսագործումը: Միայն հանցանքի ծանրությանն ու հանցավորի անձին համարժեք պատժի նշանակումն է ընդունակ վերականգնել հանցագործության արդյունքում խախտված սոցիալա-կան արդարությունը, ապահովել պատժի մյուս նպատակների իրավացիությունը, ձևավորել վստահություն դատարանների գործունեության և արդարադատության նկատմամբ¹⁰:

Սոցիալական արդարությունը «արդարություն» կատեգորիայի մակարդակներից մեկն է¹¹, և դրա վերականգնում հնարավոր է, եթե դատարանը, հաշվի առնելով ՀՀ քրեական օրենսգրքում սահմանված պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքները, հանցանք կատարած անձի նկատմամբ նշանակի արդարա-ցի պատիժ: ՀՀ քրեական օրենսգրքը սահմանում է այն հիմնական կանոնները, որոնք դատարանը պարտավոր է հաշվի առնել յուրաքանչյուր գործով: Դրանք պատիժ նշանակելու հիմնարար սկզբունքներն են՝ ղեկավար դրույթներ, որոնցով դատարանն առաջնորդվում է պատիժ նշանակելու բարդ և պատասխա-նատու գործընթացում: Նշված սկզբունք-ներն ուրվագծում են դատարանի հայե-ցողության շրջանակները և կոչված են հնարավորինս բացառելու պատիժ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

նշանակելիս կամայականությունների դրսևորման հնարավորությունը: Պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքները բխում են քրեական օրենսդրության հիմնական սկզբունքներից և ապահովում են պատժը՝ ա) օրինականությունը, բ) արդարությունը, գ) անհատականացումը, դ) մարդասիրությունը¹²:

Այժմ դիտարկենք պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքներն արդարության սկզբունքի իրագործման համատեքստում: Պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքները կոնկրետ ձևակերպում են ստացել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ «1. Հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ նշանակվում է արդարացի պատիժ (...) 2. Պատժի տեսակը և չափը որոշվում են հանցագործության՝ հանրության համար վտանգավորության աստիճանով և բնույթով, հանցավորի անձը բնութագրող տվյալներով, այդ թվում՝ պատասխանատվությունը և պատիժը մեղմացնող կամ ծանրացնող հանգամանքներով»:

Ինչպես տեսնում ենք, օրենքի առաջնային պահանջը պատժի արդարացիությունն է, որը, որպես քրեական իրավունքի սկզբունք, ձևակերպված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 10-րդ հոդվածում, համաձայն որի՝ հանցանք կատարած անձի նկատմամբ պատիժը պետք է լինի արդարացի, անհրաժեշտ և բավարար նրան ուղղելու և նոր հանցագործությունները կանխելու համար: Արդարության սկզբունքը պատիժ նշանակելիս դրսևորվում է օրենքով նախատեսված մի շարք պահանջներով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի առաջին մասն ուղղակիորեն պահանջում է, որ հանցագործության համար մեղավոր ճանաչված անձի նկատմամբ նշանակվի արդարացի պատիժ: Չնայած օրենքը չի բացահայտում արդարացի պատժի էությունը, սակայն պատժի նշանակումը կարգավորող մյուս դրույթները ծառայում են այդ գաղափարին:

Արդարությունը, որպես կոնկրետ

պատմական բնութագիր ունեցող արժեք, գաղափար, էտալոն, ձևավորվել է հասարակության զարգացմանը համընթաց և իր արտացոլումն է գտել նաև քրեաիրավական հարաբերություններում: Քրեական իրավունքում պատժի արդարությունն առաջին հերթին դրսևորվում է հանցագործությանը քրեաիրավական արձագանք տալու պարտադիրությամբ, սպա՝ հանցագործության և քրեաիրավական ներգործության միջոցների (պատժի) համաչափությամբ: Պատիժն արդարացի է, եթե համաչափ է կատարված հանցագործությանը. այս կանոնի խախտում է հանցանք կատարած անձի նկատմամբ ինչպես չափազանց մեղմ, այնպես էլ խիստ պատժի նշանակումը:

Արդարության սկզբունքը քրեական օրենսդրության հիմնարար սկզբունքներից մեկն է, որը որպես ղեկավար, ելակետային դրույթ ընկած է ամբողջ քրեական իրավունքի հիմքում: Արդարացի պատժի վերաբերյալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում ընդգծել է, որ պատիժը համարվում է արդարացի, եթե դատարանը ճիշտ է գնահատում գործի բոլոր հանգամանքները, անձին բնութագրող բոլոր տվյալները և քրեական օրենքով նախատեսված պահանջներից ելնելով՝ հանցագործության մեջ մեղավոր անձի նկատմամբ նշանակում է այնպիսի պատիժ, որն անհրաժեշտ և բավարար է այդ անձին ուղղելու և նրա կողմից նոր հանցանքի կատարումը կանխելու համար¹³: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը տարիների ընթացքում ձևավորած իր նախադեպային իրավունքի շրջանակում կայուն դիրքորոշում է ձևավորել այն մասին, որ հանցանք կատարած անձի նկատմամբ նշանակվող պատիժն արդարացի է, եթե գործի բոլոր հանգամանքների՝ հանցագործության բնույթի և վտանգավորության աստիճանի (կատարման եղանակ, տեղ, ժամանակ, իրադրություն, գործիքներ և միջոցներ, նպատակ, շարժառիթներ, մեղքի ձև և տեսակ և այլն), մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքների, ինչպես նաև անձը

բնութագրող տվյալների համակողմանի և ամբողջական վերլուծության արդյունք է:

Այսպիսով, դատարանը յուրաքանչյուր քրեական գործով պատիժ նշանակելիս պարտավոր է ղեկավարվել այնպիսի հիմնադրույթներով, որոնք թույլ են տալիս հանցանք կատարած անձանց նկատմամբ նշանակել արդարացի պատիժ: Այս համատեքստում հարկ է նշել, որ առանձնակի բարդություն է ներկայացնում դատարանի կողմից անչափահասների նկատմամբ պատիժ նշանակելու գործընթացը:

Անչափահասների գործերով արդարադատություն իրականացնելիս ամենաբարդ և պատասխանատու որոշումներից մեկն անչափահասի կողմից կատարված հանցագործությանն արձագանքելու արդյունավետ միջոցի ընտրությունն է, քանի որ մի կողմից առկա է հանցանք կատարած անչափահաս, ում վարքագիծը մեծապես պայմանավորված է եղել տարիքային առանձնահատկություններից բխող իրողությամբ, և առկա է մտահոգություն, որ քրեաիրավական ներգործության միջոցների կիրառումը կարող է անդառնալիորեն և բացասաբար անդրադառնալ նրա հետագա կյանքի վրա, մյուս կողմից՝ կատարված հանցագործությամբ խախտվել են այլ անձի իրավունքները և դրան չարձագանքելն անչափահասի մոտ կարող է ձևավորել անպատժելիության գոյացում՝ դրանից բխող բոլոր բացասական հետևանքներով: Ուստի, իրավասու մարմնի առաջնային խնդիրը պետք է լինի կատարված արարքին տալ համաչափ պատասխան, ընտրել պատժի կամ քրեաիրավական ներգործության այնպիսի տեսակ, որը հանցանք կատարած անչափահասի համար կլինի իմաստավորված, կապահովի հասարակությունում նրա վերախնդրումը, վերաստցիալականացումը և նոր հանցագործությունների կանխարգելումը:

Նշված խնդրի լուծման համար առանցքային կարևորություն ունեն այն սկզբունքները և մոտեցումները, որոնք

պետք է կիրառվեն անչափահասների գործերով արդարադատություն իրականացնելիս: Դատարանները, պատիժ կամ քրեաիրավական ներգործության այլ միջոց նշանակելիս, ղեկավարվում են երկու սկզբունքով՝ պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքներ, որոնք հավասարապես կիրառելի են թե՛ չափահասների, թե՛ անչափահասների նկատմամբ, և անչափահասների նկատմամբ կիրառվող առանձնահատուկ սկզբունքներ, որոնց ձևավորումը պայմանավորված է անչափահասների տարիքային, սոցիալական, ֆիզիոլոգիական ու հոգեբանական առանձնահատկություններով:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 61-րդ հոդվածի 3-րդ կետը սահմանում է, որ հանցագործության համար նախատեսված պատիժներից առավել խիստը նշանակվում է, եթե նվազ խիստ տեսակը չի կարող սպառնալ պատժի նպատակները: Վերը նշված ձևակերպումը «քրեական ռեպրեսիայի տնտեսման» սկզբունքի դրսևորում է, որի էությունն է, որ դատարանը պետք է միշտ նախապատվություն տա առավել մեղմ պատժատեսակին, եթե այն բավարար է սոցիալական արդարությունը վերականգնելու, անձի հետագա հանցավոր վարքագիծը կանխելու, նրա վերասոցիալականացման համար: Այս սկզբունքն առանձին կարևորություն ունի անչափահասների նկատմամբ պատիժ նշանակելիս:

Վերլուծելով քննարկվող նորմի և դրա կիրառումը անչափահասների նկատմամբ՝ Վճռաբեկ դատարանն Ա. Նունուշյանի գործով որոշմամբ նշել է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ անչափահասին մեղսագրվող արարքի համար ՀՀ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասի համապատասխան հոդվածով նախատեսվում է միայն ազատազրկում պատժատեսակը, դատարանը պետք է քննարկի ՀՀ քրեական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի կիրառմամբ ավելի մեղմ պատժամիջոց ընտրելու կամ ավելի ցածր պատժաչափ նշանակելու հնարավորությունը՝ հաշվի առնե-

լով առկա մեղմացնող հանգամանքների համակցությունը, անչափահասի կյանքի և դաստիարակության պայմանները, հոգեկանի զարգացման աստիճանը, առողջության վիճակը, նրա վրա այլոց ազդեցությունը, անձը բնութագրող այլ տվյալները, ինչպես նաև հանցագործության՝ հանրային վտանգավորության բնույթն ու աստիճանը¹⁴:

Պատժի նշանակման ընդհանուր սկզբունքներից գատ՝ անչափահասների նկատմամբ կիրառվում են առանձնահատուկ սկզբունքներ և մոտեցումներ: Մասնավորապես, Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ CM/Rec (2008) 11 հանձնարարականում սահմանված՝ «Պատիժների կամ այլ միջոցների ենթարկված անչափահաս իրավախախտների վերաբերյալ եվրոպական կանոնների» 2-րդ կետի վերլուծությունից հետևում է, որ անչափահասների նկատմամբ պատիժներ կամ նրանց հանցավոր վարքագծին արձագանքելու այլ եղանակներ նշանակելիս, առաջնահերթություն պետք է տրվի դաստիարակչական բնույթի, կանխարգելիչ և վերականգնողական միջոցներին: Օրինակ, եթե հնարավոր է պատժի նպատակներին հասնել անչափահասի նկատմամբ ոչ թե պատիժ, այլ դաստիարակչական բնույթի հարկադրանքի միջոց կիրառելով, ապա պետք է ընտրվի այդ տարբերակը¹⁵: Նույն փաստաթղթում նշված են նաև «Երեխայի իրավունքների մասին» կոնվենցիայով սահմանված սկզբունքները՝ ազատությունից զրկելու հետ կապված ներգործության միջոցները որպես ծայրահեղ միջոց դիտարկելը և դրանց այլընտրանք հանդիսացող միջոցների լայն կիրառությունը¹⁶: Այս սկզբունքների խախտման անթույլատրելիությունը նշել է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը՝ Տ-ն և Վ-ն ընդդեմ Մեծ Բրիտանիայի գործերով¹⁷:

Պեկինյան կանոնների 17.1-րդ կետում առավել մանրամասն սահմանված են երեխայի նկատմամբ պատիժ կամ

քրեաիրավական ներգործության այլ միջոց նշանակելու սկզբունքները, դրանք են՝ ա) ներգործության միջոցները պետք է միշտ համարժեք լինեն ոչ միայն իրավախախտման հանգամանքներին և ծանրությանը, այլև անչափահասի դրությանը և կարիքներին, ինչպես նաև հասարակության պահանջներին, բ) անչափահասի անձնական ազատության սահմանափակման մասին որոշումը պետք է ընդունվի միայն հարցի մանրագին քննարկումից հետո, և սահմանափակումը պետք է հասցնել հնարավոր նվազագույնի, գ) անչափահաս իրավախախտին պետք չէ զրկել ազատությունից, եթե միայն նա մեղավոր չի ճանաչվում այլ անձի դեմ բռնությամբ լուրջ արարք գործելու կամ լուրջ իրավախախտումներ բազմիցս կատարելու մեջ, և եթե առկա չէ արձագանքման այլ համապատասխան միջոց¹⁸:

Պեկինյան կանոնների համաձայն՝ անչափահասների գործերով արդարադատության համակարգը պետք է հստակապես կարևորի անչափահասի բարեկեցությունը և ապահովի, որ անչափահաս իրավախախտների նկատմամբ կիրառվող ցանկացած միջոց միշտ համարժեք լինի թե՛ իրավախախտի առանձնահատկություններին, թե՛ իրավախախտման հանգամանքներին¹⁹: Ներկայացված դրույթից հետևում է, որ անչափահասների գործերով արդարադատություն իրականացնելիս պետք է ապահովվի «Համաչափության սկզբունքը», ինչը ենթադրում է կատարվածին՝ իրավախախտման ծանրությանը, բնույթին, հանցանք կատարած անձի առանձնահատկություններին (առողջական, սոցիալական վիճակին, մտավոր զարգացման, հասունության աստիճանին, ընտանեկան հանգամանքներին, կյանքի պայմաններին և այլն), հանցագործությունից հետո դրսևորած վարքագծին (օրինակ՝ պատճառված վնասը հարթելը կամ հատուցելը) համաչափ արձագանքի երաշխավորում:

Վերը նշված դրույթն իր ամրագրում է գտել նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի 90-րդ

հողվածի 1-ին մասում, համաձայն որի՝ անչափահասի նկատմամբ պատիժ նշանակելիս հաշվի են առնվում նրա կյանքի և դատախարարության պայմանները, հոգեկանի զարգացման աստիճանը, առողջության վիճակը, անձի այլ առանձնահատկությունները, ինչպես նաև նրանց վրա այլ անձանց ազդեցությունը: ՀՀ քրեական օրենսգրքի այս դրույթից հետևում է, որ դատարանները, անչափահասների նկատմամբ պատիժ նշանակելիս, պետք է ուշադրություն դարձնեն՝ ա) անչափահասի կյանքի և դատախարարության պայմաններին՝ որոշելու, թե որքանով են այդ պայմանները դերակատարություն ունեցել անչափահասի հանցավոր վարքագծի ձևավորման առումով, բ) հոգեկանի զարգացման աստիճանին, ինչը ենթադրում է անձի մտավոր, կամային և հուզական ոլորտների զնահատում, գ) առողջական վիճակին (ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ՝ հոգեկան), քանի որ հանցավոր վարքագծի որսևորումը կարող է պայմանավորված լինել ինչպես անձի ֆիզիկական արատներով, քրոնիկ հիվանդություններով պայմանավորված հոգեկան վիճակով, այնպես էլ տարաբնույթ հոգեկան

խանգարումներով, որոնք ոչ միշտ են հանգեցնում անմեղսունակության կամ սահմանափակ մեղսունակության, դ) անձի այլ առանձնահատկություններին (օրինակ՝ անձի վարքագծին, արժեքային համակարգին, սոցիալական կարգավիճակին և այլն), ե) անչափահասի վրա այլ անձանց ազդեցությանը:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ գտնում ենք, որ հասարակության զարգացման ներկա փուլում քրեական պատիժը հանդիսանում է այն անհրաժեշտ և միևնույն ժամանակ արդյունավետ միջոցը, որով պետությունն արձագանքում է կատարված հանցագործությանը: Այդ իսկ պատճառով պատժի ինստիտուտը, ինչպես նաև դրա նշանակման սկզբունքները, մշտապես կարիք ունեն մանրակրկիտ օրենսդրական կանոնակարգման, ինչպես նաև գիտական հիմնավորումների, որպեսզի քրեախրավական ներգործության միջոցները կիրառվեն միայն այն սահմաններում, որոնք անհրաժեշտ և բավարար են պատժի առջև դրված խնդիրների և նպատակների իրագործմանը հասնելու համար:

¹ Տե՛ս Шервуд Е.А., Законы лангобардов, Обычное право древнегерманского племени: К раннему этногенезу италийцев, М., Наука, 1992, էջ 55:
² Տե՛ս Թաղևոսյան Լ. Չ., Չավարտված հանցավոր գործունեության համար քրեական պատասխանատվության հիմնահարցերը, «Ֆենոմեն» հրատ., Երևան, 2007, էջ 239:
³ Տե՛ս Велиев С.А., Принципы назначения наказания, Санкт-Петербург, «Юридический центр Пресс», 2004, էջ 153:
⁴ Տե՛ս Горелик А.С., Назначение наказания по совокупности преступлений и приговоров, Красноярск, 1991, էջ 22:
⁵ Տե՛ս Марк К.Г., Энгельс Ф.Ф., Сочинения, Том 1, էջ 124:
⁶ Տե՛ս Թաղևոսյան Լ. Չ., Չավարտված հանցավոր գործունեության համար քրեական պատասխանատվության հիմնահարցերը, «Ֆենոմեն» հրատ., Երևան, 2007, էջ 240:
⁷ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Սեյրան

Աղախանյանի գործով 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի թիվ ԱՎԳ-0082/01/12 որոշումը:
⁸ Տե՛ս Ջհանգիրյան Գ. Վ., Մեղադրանքի պաշտպանության և պատժողական քաղաքականության ուղենիշներն ու սկզբունքները, «Օրինականություն», 2007, № 40, էջ 5:
⁹ Տե՛ս Антонян Ю.М., Еникеев М.И., Эминов В.Е. Психология преступления и наказания, «Пенатес-пенатль», Москва, 2000, էջ 298-399:
¹⁰ Տե՛ս Аветисян С.С., «Проблемы совершенствования принципов уголовного права в контексте нового уголовного кодекса Республики Армения», «Դատական իշխանություն», Եր., 2014, 1-2/175-176, հունվար-փետրվար, էջեր 7-15:
¹¹ Տե՛ս Велиев С.А., «Принципы назначения наказания», Санкт-Петербург, 2004, էջ 304:
¹² Տե՛ս ՀՀ քրեական իրավունք, Ընդհանուր մաս, ԵՊՀ հրատ., Երևան, 2012, էջ 427:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
 Իշխանություն

Քրեական իրավունք

- ¹³ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Կարեն Հարությունյանի գործով 2007 թվականի նոյեմբերի 30-ի թիվ ՎԲ-201/07 որոշումը:
- ¹⁴ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Արամայիս Նունուշյանի գործով 2015 թվականի օգոստոսի 28-ի թիվ ԵԱՆԳ/0094/01/13 որոշումը:
- ¹⁵ Տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի թիվ CM/Rec (2008) 11 հանձնարարականի «Պատիժների կամ այլ միջոցների ենթարկված անչափահաս իրավախախտների վերաբերյալ եվրոպական կանոնների» 2-րդ կետը:
- ¹⁶ Տե՛ս նույն տեղում:
- ¹⁷ Տե՛ս *T. v. the United Kingdom* գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝

1999 թվականի դեկտեմբերի 16-ի վճիռը, գանգատ թիվ 24724/94, և *V. v. the United Kingdom* գործով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ 1999 թվականի դեկտեմբերի 16-ի վճիռը, գանգատ թիվ 24888/94:

- ¹⁸ Տե՛ս Անչափահասների նկատմամբ արդարադատություն իրականացնելու վերաբերյալ ՄԱԿ-ի նվազագույն ստանդարտ կանոնները («Պեկինյան կանոններ»), կանոն 17.1:
- ¹⁹ Տե՛ս Անչափահասների նկատմամբ արդարադատություն իրականացնելու վերաբերյալ ՄԱԿ-ի նվազագույն ստանդարտ կանոնները («Պեկինյան կանոններ»), կանոն 5.1:

RESUME - РЕЗЮМЕ

GENERAL PRINCIPLES OF SENTENCING IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF FAIRNESS

Emilya Abrahamyan

*Assistant to the Chairman of the Criminal chamber of the RA Cassation court,
PhD student of the Chair of Criminal Law and Criminal Procedure Law
of RAU Institute of Law and Politics*

This article examines the institute of criminal punishment from the point of view of the implementation of the principle of fairness in the judgement. The article discloses and analyses in detail the conditions, under which the punishment is recognized as complying with the principle of fairness. In particular, punishment is considered fair if it is appropriate to the degree and nature of public danger, to the circumstances of committing crime, to the personality of the perpetrator and it is necessary to take into account the circumstances mitigating and aggravating the punishment. Each of the conditions of fair punishment is given a characteristic, with examples from judicial practice.

In our opinion, the principle of fairness as one of the core principles of criminal law plays a coordinating role in the system of principles of criminal law. Through it principles of criminal law form a certain system of the lawful functioning of the norms of law that meets the interests of all subjects of law. In the criminal law, the principle of fairness most clearly appears during the sentencing and is expressed in the principle of individualization of the punishment.

Keywords: *punishment, purpose of punishment, principles, fairness, legality, humanity, responsibility, judgement, personality of the perpetrator, degree and nature of public danger.*

ОБЩИЕ НАЧАЛА НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПА СПРАВЕДЛИВОСТИ

Эмиля Абраамян

Помощник Председателя Уголовной палаты Кассационного суда РА, соискатель кафедры уголовного права и уголовно-процессуального права Института права и политики РАУ

В статье исследуется институт назначения уголовного наказания с точки зрения реализации в судебном приговоре принципа справедливости. Подробно раскрываются и анализируются условия, при соблюдении которых наказание признается соответствующим принципу справедливости. В частности, справедливым считается наказание, если оно соответствует степени и характеру общественной опасности, обстоятельствам совершения преступления, личности виновного, а также необходимо учитывать обстоятельства, смягчающие и отягчающие наказание. Каждому из условий справедливого наказания дана характеристика, с приведением примеров из судебной практики.

На наш взгляд, принципу справедливости как одному из стержневых принципов уголовного права принадлежит координирующая роль в системе принципов уголовного права. Именно благодаря ему принципы уголовного права образуют определенную систему правомерного функционирования норм закона, отвечающего интересам всех субъектов права. В уголовном праве принцип справедливости наиболее ярко проявляется при назначении наказания и находит свое выражение в принципе индивидуализации назначения наказания.

Ключевые слова: *наказание, назначение наказания, принципы, справедливость, законность, гуманизм, ответственность, приговор, личность виновного, степень и характер общественной опасности.*

Բանալի բառեր - *պարիժ, պարիժի նշանակում, սկզբունքներ, արդարություն, օրինականություն, մարդասիրություն, պարասիականություն, դատավճիռ, հանցավորի անձ, հանրային վրանգավորության աստիճանի և բնույթ:*

Մելիք ՍԵԼԻՔՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի

5-րդ կուրսի (հեռակա ուսուցում) ուսանող

ԻՆՔՆԻՐԱՎՉՈՒԹՅԱՆ ՀԱՆՑԱԿԱԶՄԻՆ ԱՈՆՉՎՈՂ ՈՐՈՇ ՏԵՍԱԿԱՆ ԵՎ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԽՆԳԻՐՆԵՐ

Ինչպես քրեական իրավունքի տեսությունում, այնպես էլ իրավակիրառ պրակտիկայում հաճախ բարդություններ են առաջանում ինքնիրավչության որակման, ինքնիրավչության հետ որոշակի ընդհանրություններ ունեցող տարբեր հանցագործություններն իրարից սահմանազատելու և այլ իրավական հարցերով, ինչն այս հանցակազմի որոշ հարցերի խորը վերլուծության անհրաժեշտություն է առաջացնում:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի (այսուհետև նաև ՔՕ) 322-րդ հոդվածի համաձայն՝

«1. Ինքնիրավչությունը՝ օրենքով կամ այլ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված կարգի խախտմամբ իր իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն ինքնական (ինքնագաղութ) իրականացնելը, որն էական վնաս է պատճառել անձանց իրավունքներին կամ օրինական շահերին կամ խոշոր վնաս՝ պետական կամ հասարակական շահերին՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երեքհարյուրապատիկից հինգհարյուրապատիկի չափով, կամ կալանքով՝ մեկից երեք ամիս ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի չորսհարյուրապատիկից ութհարյուրապատիկի չափով, կամ կալանքով՝ երկուսից երեք ամիս ժամկետով, կամ ազատագրկմամբ՝ առավելագույնը հինգ տարի ժամկետով»:

Սույն հոդվածի իմաստով իրական իրավունք ասելով պետք է հասկանալ բավարար իրավական հիմք ունեցող փաստե-

րի համակցությամբ անձին վերապահված իրավունքը, իսկ ենթադրյալ իրավունք՝ անձի սուբյեկտիվ ենթադրության վրա հիմնված, առանց իրավական հիմքի ձևավորված իրավունքը, որն իրականում օբյեկտիվորեն վերջինիս շնորհված չէ:

Առաջին հերթին կցանկանանք անդրադառնալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածում տեղ գտած «իր իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն ինքնական (ինքնագաղութ) իրականացնելը» սահմանմանը: Նշված ձևակերպումից, կարող է հարց առաջանալ, թե հանցավորի կողմից հանրորեն վտանգավոր արարքի կատարման հիմքը պետք է լինի միայն վերջինի՞ս իրական կամ ենթադրյալ իրավունքների իրականացումը, թե հնարավոր են նաև այլ անձանց իրական կամ ենթադրյալ իրավունքների ինքնական (ինքնագաղութ) իրականացման դեպքեր:

Կարծում ենք, հարցի ճիշտ պատասխանը երկրորդ տարբերակն է, սակայն այդ համոզմունքը ձևավորվում է իրավանորմի տարածական մեկնաբանության արդյունքում, իսկ քրեաիրավական իմաստով տարածական մեկնաբանությունը պետք է դիտվի ծայրահեղ միջոց՝ օրենքի բուն էությունը և նպատակները չխաթարելու համար, մինչդեռ քրեաիրավական նորմերին բնութագրական է տառացի մեկնաբանությունը:

Չարգացնելով նախորդ պարբերությունում արծարծված իրավանորմի մեկնաբանման գաղափարը, ցանկանում ենք հղում կատարել «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 41-րդ հոդվածին, այն է՝ «Նորմատիվ իրավական

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ակտի նորմը մեկնաբանվում է՝ հաշվի առնելով նորմատիվ իրավական ակտն ընդունելիս այն ընդունող մարմնի նպատակը՝ ելնելով դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությունից, ամբողջ հողվածի, գլխի, բաժնի կարգավորման համատեքստից, այն նորմատիվ իրավական ակտի դրույթներից, ի կատարումն որի ընդունվել է այդ ակտը, տվյալ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված սկզբունքներից, իսկ այդպիսի սկզբունքներ սահմանված չլինելու դեպքում՝ տվյալ իրավահարաբերությունը կարգավորող իրավունքի ճյուղի սկզբունքներից»: Այսինքն, ըստ գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի 322-րդ հոդվածի տառացի մեկնաբանության, ինքնիրավչությունը կարող է ուղեկցվել միայն հանցավորի իրական կամ ենթադրյալ իրավունքների ինքնակամ (ինքնագլուխ) իրականացմամբ, մինչդեռ այն դեպքերում, երբ հանցագործությունը ուղեկցվի՝ այլ անձի իրական կամ ենթադրյալ իրավունքների ինքնակամ (ինքնագլուխ) իրականացմամբ, ապա այդ դեպքում կատարված հանրորեն վտանգավոր, հակաիրավական և քրեորեն պատժելի արարքին քրեաիրավական պատշաճ գնահատական տալու և որակելու համար կստեղծվեն խոչընդոտներ:

Այնուամենայնիվ, նշված իրավական անհատականությանը որոշակիորեն լույս է սփռում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 2017 թվականի նախագծի¹ (այսուհետև նաև Նախագիծ) 423-րդ հոդվածի 1-ին մասը, համաձայն որի՝ իրական կամ ենթադրյալ իրավունքներն (ինքնագլուխ) իրականացնելը կարող է դրսևորվել ոչ միայն հանրորեն վտանգավոր արարք գործողի, այլև այլ անձի իրական կամ ենթադրյալ իրավունքների ինքնակամ (ինքնագլուխ) իրականացմամբ:

Մյուս հիմնախնդիրը վերաբերվում է ինքնիրավչության հարաբերակցությանը ՀՀ ՔՕ-ով նախատեսված այլ ինքնիրավչության հետ որոշակի աղերսներ ունեցող

հանցագործությունների հետ:

Մասնավորապես՝ որակման տեսանկյունից բարդություններ են առաջանում ինքնիրավչության և անձի, առողջության, արժանապատվության սեփականության և օրենքով պահպանվող այլ իրավահարաբերությունների պահպանման դեմ ուղղված հանցագործությունների հետ, ինչի կապակցությամբ անհրաժեշտ է նախևառաջ դիտարկել դրանց հանցակազմերի առանձնահատկությունները:

Սրա հետ կապված անհրաժեշտ է բացահայտել ինքնիրավչության հանցակազմի էությունը: Ինքնիրավչության հանցակազմի էությունը բացահայտելու նպատակով որպես ուղեցույց կարող է հանդիսանալ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Վ. Պետրոսյանի վերաբերյալ կայացրած 2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ի թիվ ԱՎԳ-1/0063/01/09 նախադեպային որոշմամբ արտահայտած հետևյալ դիրքորոշումը².

«(...) Նշված հանցագործության օբյեկտիվ կողմը դրսևորվում է միայն ակտիվ վարքագծով՝ գործողությամբ: Ընդ որում՝ անհրաժեշտ է, որ այդ գործողության իրավաչափությունը վիճարկվի անձի (կազմակերպության) կողմից: Տվյալ դեպքում որպես վիճարկում հարկ է հասկանալ շահագրգիռ անձի կողմից իրավապահ մարմիններին համապատասխան հայտարարություն (դիմում, բողոք) ներկայացնելը՝ ինքնիրավ գործողությունների արդյունքում իրավունքների և օրինական շահերի խախտման վերաբերյալ: Ինքնիրավչության օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ է գործողության կատարման եղանակը. հանցավորը գործում է ինքնակամ, ինքնագլուխ կերպով, իրավունքի իրականացման՝ օրենքով կամ այլ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված կարգի խախտմամբ: Ընդ որում՝ արարքը որպես ինքնիրավչություն որակելու համար որևէ նշանակություն չունի, թե՛ հանցավորի գործողություններն ուղղված են եղել իրական, թե՛ ենթադրյալ իրավունքի իրականացմանը (...):»

(...) Հանցագործության սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է դիտավորությամբ. հանցավորը կարծում է , որ ինքն ունի որոշակի իրավունք, գիտակցում է, որ այդ իրավունքը վիճարկվում է այլ անձի կամ կազմակերպության կողմից, և ինքն իրականացնում է այդ իրավունքը օրենքով կամ այլ նորմատիվ իրավական ակտով սահմանված կարգի խախտմամբ: Հանրորեն վտանգավոր հետևանքների նկատմամբ հանցավորի վերաբերմունքը կարող է դրսևորվել ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի դիտավորությամբ: Ինքնիրավչության սուբյեկտ կարող է լինել 16 տարին լրացած մեղսունակ ֆիզիկական անձը: (...)

Շարունակելով ինքնիրավչության հանցակազմի հետազոտումը՝ անորադառնաք ինքնիրավչության՝ որպես հանրորեն վտանգավոր, հակաիրավական արարքի օբյեկտիվ կողմին:

Մասնավորապես, տեսական գրականությունում կան տեսակետեր առ այն, որ ինքնիրավչությունը դրսևորվում է միայն գործողությամբ, սակայն իրավակիրառ պրակտիկայում չեն բացառվում նաև ինքնարավչության դրսևորումներն անգործությամբ, ինչի կապակցությամբ Ա. Վ. Կլադկովը³ արտահայտել է հետևյալ տեսակետը. «Ինքնիրավչությունը կարող է դրսևորվել ինչպես գործողությամբ, այնպես էլ անգործությամբ, օրինակ՝ երբ անձը պահում և չի հանձնում, այդ թվում նաև պետական մարմիններին, վիճարկվող գույքը, ինչի արդյունքում սեփականատերը նյութական վնաս է կրում»:

Այսպիսի գնահատականը, կարծում ենք, լիովին արդարացված է, քանի որ չկատարելով օրինական պահանջը հանցավորն ակամայից իրավական ակտով սահմանված կարգի խախտմամբ, ինքնուրույն (ինքնագլուխ) իրականացնում է ենթադրյալ կամ իրական իրավունք:

Ինքնիրավչության հանցակազմը նյութական է, այն համարվում է ավարտված, երբ հանրորեն վտանգավոր, հակաիրավական արարքի արդյունքում հասցվել

է էական վնաս: Այդ կապակցությամբ անհրաժեշտ է դիտարկել սույն հոդվածի իմաստով հասցված վնասն էական համարելու չափանիշները, ինչի շուրջ կարծիքներն իրար կարող են հակասել և տարանկնարանությունների առաջացման առիթ հանդիսանալ: Այդպիսիք շրջանցելու տեսանկյունից արժանահավատ է Լ. Վ. Դարոշի կողմից առաջ քաշած այն տեսակետը, համաձայն որի՝ ինքնիրավչությամբ հասցված վնասն էական համարելը պայմանավորված է յուրաքանչյուր գործի առանձնահատկություններից ելնելով, այսինքն՝ փաստական տվյալների ամբողջությամբ, որպիսիք ի թիվս այլ հիմքերի (inter alia) կարող են լինել անձի առողջության, սեփականության և սահմանադրությամբ ամրագրված այլ արժեքների նկատմամբ ուղեկցվող ոտնձգությունը:

ՌԴ Գերագույն դատարանի Պլենումն իր 2008 թվականի փետրվարի 27-ի որոշմամբ⁵ արտահայտած դիրքորոշմամբ նշել է, որ առերևույթ կատարված հանցագործությունն ինքնիրավչություն որակելու համար անհրաժեշտ է, որ հասցված վնասը համարվի բացառապես էական, որի ապացուցման ընթացակարգը ենթակա է իրականացման ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի կարգով՝ տվյալ քրեական գործի քննության շրջանակներում ապացուցման ենթակա այլ հանգամանքների հետ միասին:

Իմի բերելով էական վնասի վերաբերյալ հիմնական մոտեցումները՝ անհրաժեշտ է նշել, որ վնասի էական լինելու չափանիշը թեև գնահատողական բնույթի ունի, այնուամենայնիվ այն պետք է լինի փաստարկված գործի հանգամանքների ամբողջությամբ և կասկած չհարուցի անկախ և անաչառ դիտորդի մոտ, որպիսի իմպերատիվ պահանջը սահմանված է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված արդար դատաքննության իրավունքի պահանջով:

Հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի քննարկման կապակցությամբ կարևոր է անդրադառնալ նաև Նախագծի 423-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հետևյալ դրույթին.

«(...) կատարվել է բռնություն գործադրելու, գույք ոչնչացնելու, վնասելու կամ վերցնելու, անձի կամ նրա մերձավորի կամ անձի դաստիարակության, խնամքի կամ հսկողության տակ գտնվողի մասին արատավորող կամ նշված անձանց իրավունքներին ու օրինական շահերին այլ վնաս պատճառող տեղեկություններ հրապարակելու սպառնալիքով կամ հարկադրանքի այլ եղանակներով(...)»:

Այսինքն, ըստ նախագծի վերոշարադրված դրույթի, հանցագործության առանձին էպիզոդիկ դրսևորումներն ամբողջացվել են մեկ ընդհանուր հասկացության մեջ, այն է՝ «հարկադրանք»:

Խոսելով ինքնիրավչության և դրա հետ նմանություններ ունեցող այլ հանցագործությունների մասին, առաջին հերթին հարկ ենք համարում քննարկել ինքնիրավչության և շորթման միջև եղած մի շարք ընդհանրություններ և տարբերություններ, որոնք առաջ են գալիս քրեական գործի քննության շրջանակում:

Ինքնիրավչության և շորթման հանցակազմերի ընդհանրություններն ակներև են հատկապես, երբ հետազոտում ենք դրանց օբյեկտիվ կողմերը: Դրանց տարբերակման առումով հաճախ են առաջանում խոչընդոտներ, որոնք ի թիվս այլ հանգամանքների՝ արտահայտվում են նաև հանցավորի կողմից դրսևորված հարկադրանքով: Այս առումով անհրաժեշտ է նշել, որ ինքնիրավչությամբ դրսևորված հարկադրանքը պետք է բացառապես ուղեկցվի իրական կամ ենթադրյալ իրավունքների խախտման հետևանքով, օրենքով սահմանված կարգի խախտմամբ իրավունքների (ինքնագլուխ) իրականացմամբ, մինչդեռ շորթման պարագայում ուղեկցված հարկադրանքը պայմանավորված է նյութական շահ ստանալու հետ:

Հաճախ են դեպքերը, երբ հանցանք կատարող սուբյեկտի կողմից իրականացված ոտնձգության պատճառ է դառնում վերջինիս նկատմամբ հետագայում տուժող ճանաչված անձի հակաիրավական կամ հակաբարոյական վարքագիծը, սակայն ոչ բոլոր դեպքերում է խախտված իրավունքների համար հասցվող «պատասխանը» որակվում որպես ինքնիրավչություն:

Վերոշարադրյալն առարկայական և հասկանալի դարձնելու նպատակով ներկայացնենք օրինակ: Ընդունենք, թե անձը մարմնական վնասվածք է հասցրել մեկ այլ անձի, իսկ դրան հաջորդում է ծանր մարմնական վնաս ստացած անձի կողմից ծանր մարմնական վնաս հասցնողի վրա ավագակային հարձակում կատարելը: Նշված դեպքում այն չի կարող դիտվել ինքնիրավչության դրսևորում քանի որ հստակ է, որ ոտնձգողի կողմից կատարվող գործողությունը վրեժից բխող և շահադիտական դրդումներով կատարված հանրորեն վտանգավոր, հակաիրավական, քրեորեն պատժելի արարք է, այսինքն՝ այլ հանցագործություն, պայմանավորված նաև վիճարկվող իրավունքի և հասցված վնասի ակնհայտ անհամաչափ և որակապես լիովին տարբեր երևույթների հետ:

Իրավիճակն այլ կլինի, երբ օրինակ երկու անձանց միջև կնքված լինի փոխառության պայմանագիր, և պարտապան կողմը չարամտորեն խուսափի իր վրա դրված՝ գումարը վերադարձնելու պարտավորությունից, այսինքն՝ պարտատերը կրի նյութական վնաս և կրած վնասը վերականգնելու նպատակով՝ որոշի պարտապանին ենթարկել ավագակային հարձակման, ինչի արդյունքում ուղեկցված բռնությունը պարտապանի կյանքի և առողջության համար վտանգավոր է: Մինչ նշված օրինակի վերաբերյալ եզրահանգման գալը՝ անհրաժեշտ է մանրամասն քննության առարկա դարձնել մի շարք իրավական հարցեր:

Նախևառաջ, կատարված հանցա-

գործություններին պատշաճ իրավական գնահատական տալու և դրանք ճշգրիտ որակելու համատեքստում անհրաժեշտ է դիտարկել որպես «բռնություն», ինչի կապակցությամբ կողմնորոշիչ նշանակություն ունի ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Արևիկ և Ծովհնար Մահակյանների գործով⁶ կայացված որոշման մեջ արտահայտած իրավական դիրքորոշումն առ այն, որ «(...) բռնությունը՝ որպես քրեորեն հետապնդելի արարք, դիտավորությամբ, անձի կամքին հակառակ կամ առանց նրա կամքը հաշվի առնելու կատարված ցանկացած արարք է, որի արդյունքում անձը գրկվել է կյանքից, կամ սահմանափակվել է նրա ազատությունը, կամ նրա առողջությանը վնաս է պատճառվել, կամ նրան պատճառվել է ֆիզիկական ցավ, ֆիզիկական կամ հոգեկան տառապանք: (...)»:

Վճռաբեկ դատարանի կողմից արտահայտված վերոգրյալ դիրքորոշման լույսի ներքո պարզ է դառնում, որ թե՛ գործող օրենսգրքի, թե՛ Նախագծի 423-րդ հոդվածում կա օրենքի բաց, այնքանով, որ քանով օրենսդիրը չի հստակեցնում, թե ինչ բնույթի բռնության մասին է խոսքը, մինչդեռ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 175-րդ հոդվածում հստակ նշվում է, որ ավագակությամբ ուղեկցված բռնության բնույթը պետք է լինի կյանքի կամ առողջության համար վտանգավոր:

Այս տեսանկյունից Մոլդովիայի Հանրապետության օրենսդիրը դրսևորել է արդարացված մոտեցում՝ Մոլդովիայի քրեական օրենսգրքի 352-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերում ամրագրելով, թե բռնության կոնկրետ ինչ ձևերով կարող է դրսևորվել ինքնիրավչությունը:⁷

Կարծում ենք, որ իրավակիրառ պրակտիկայում կատարված առերևույթ ինքնիրավչության և դրա հետ զուգահեռ կատարված այլ հանցագործությունների դեպքում անհրաժեշտ է առաջնորդվել հանցագործությունների համակցության կամ կլանման կանոններով: Ինքնիրավչությամբ ուղեկցված բռնությունը են-

թադրում է, որ այն չի կարող դրսևորվել առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու, ծանրացուցիչ հանգամանքներում խոշտանգման, ծանրացուցիչ հանգամանքներում միջին ծանրության վնաս պատճառելու ձևերով⁸, ուստի վերևում բերված փոխառության պայմանագրի խախտման հիմքով պարտատիրոջ կողմից կատարված հանցավոր արարքների օրինակում, եզրահանգում ենք, որ նմանօրինակ դեպքերում պետք է առաջնորդվել հանցագործությունների համակցության կանոններով, քանի որ պարտատիրոջ կողմից կատարված հանրորեն վտանգավոր արարքների եղանակները, ինչպես նաև դրանց նպատակները, այսինքն՝ համապատասխանաբար օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ կողմերն էլ պետք է տարբեր են և չեն կարող կլանել մեկը մյուսին:

Շարունակելով ինքնիրավչության հիմնախնդիրների հետազոտումը՝ անհրաժեշտ է նշել, որ ինքնիրավչության հանցակազմի օբյեկտն համապարփակ է: Հանցավոր արարքի կատարմամբ կարող են վնասվել անձի առողջության, սեփականության, արժանապատվության և այլ հիմնարար իրավունքները, սակայն հանցագործության օբյեկտի գլխավոր տարբերակիչ առանձնահատկությունը պայմանավորված է նրանով, որ դրա օբյեկտ են համարվում անձանց՝ օրենքով սահմանված կարգով իրավունքների և ազատությունների իրականացման սահմանված կարգը ապահովող հարաբերությունները, ինչպես նաև կազմակերպությունների և քաղաքացիների իրավունքներն ու օրինական շահերը:

Անդրադառնալով ինքնիրավչության սուբյեկտին, անհրաժեշտ է նշել, որ ինքնիրավչության սուբյեկտ է 16 տարին լրացած մեղսունակ ֆիզիկական անձը, ինչը կրկին տարբերակիչ հանգամանք է կյանքի և առողջության, սեփականության և այլ իրավահարաբերությունների դեմ ուղղված մի շարք հանցագործությունների դեպքում՝ տարիքային շեմի մասով:

Գործող քրեական օրենսգրքի 322-րդ

հողվածում և Նախագծի 423-րդ հողվածում չի անհատականացվում հանցագործության հատուկ սուբյեկտը: Գործնականում բազմաթիվ են սուբյեկտը, երբ ինքնիրավչության հետ հարաբերվող գործողությունները կատարվում են պետական ծառայողների կողմից և այդ արարքները որակելու տեսանկյունից պետք է դիտարկել տվյալ հանցագործության օբյեկտը:

Մասնավորապես «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հողվածի 2-րդ մասով սահմանվում է. «(...) Պետական ծառայությունը մասնագիտական գործունեություն է, որն ուղղված է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ պետական մարմիններին վերապահված խնդիրների և գործառույթների իրականացմանը (...):»:

Այսինքն՝ պետական ծառայությունը և հետևաբար պետական ծառայողների լիազորությունների պատշաճ իրականացումը միտված են պետական մարմիններին վերապահված խնդիրների և գործառույթների պատշաճ իրականացմանը, ուստի դրանց խաթարման ցանկացած դրսևորում, որն առերևույթ կապարտնակի հանցագործության հատկանիշներ, ուղղված է պետական ծառայության դեմ, իսկ պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործություններն ամրագրված են ՀՀ քրեական օրենսգրքի 29-րդ գլխում:

Այսինքն՝ պետական ծառայողների կողմից կատարված՝ ինքնիրավչյանը նմանվող արարքները պետք է որակվեն որպես պետական ծառայության դեմ ուղղված հանցագործություն:

Այսպիսով, հիմք ընդունելով վերոգրյալ իրավակարգավորումները, ներպետական և միջպետական իրավանորմերը, գիտական դոկտրինները, դատական պրակտիկայում ձևավորված պրակտիկան՝ գալիս ենք եզրահանգման, որ ինքնիրավչության հիմնահարցերի բազմակողմանի ուսումնասիրությունն ինքնին հիմնարար նշանակություն ունի ինչպես տեսական, այնպես էլ իրավակիրառ պրակտիկայում հանցագործությունները տարբերակելու, դրանք ճշգրիտ որակելու և վերջապես իրավական որոշակիության համար, ինչի կարևորության և հիմնարար նշանակության վերաբերյալ ինչպես արդեն նշել ենք, անդրադարձ է կատարվել նաև Սարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից արտահայտված դիրքորոշմամբ⁹, առ այն, որ «(...) որոշակիության և հստակության սկզբունքի երաշխավորումը, ի թիվս այլնի, կոչված է նաև կանխելու, բացառելու «կամայականության վտանգը» (Hilda hafsteinsdóttir v. Iceland» application no. 40905/98, 08.06.2004, p.56) » (...):

¹ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 2017 թվականի նախագիծ:
² ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Վ. Պետրոսյանի վերաբերյալ կայացրած 2010 թվականի դեկտեմբերի 23-ի թիվ ԱՎԴ-1/0063/01/09 նախադեպային որոշման 13-14-րդ կետեր:
³ Кладков А.В., Характеристика и уголовно-правовая оценка физического и психического насилия при соприкосновении представителю власти или общественности // Учен. зап. Пермск.гос.ун-та.1970.№247.
⁴ Л.В. Дорош, Ответственность за самоуправство по Уголовном кодексу Украины, уголовным кодексам государств-участников стран СНГ и стран Балтии.

⁵ Определение Судебной коллегии по уголовным делам Верховного Суда РФ от 27 февраля 2008 г. N49-ДП08-25К.
⁶ Արևիկ և Ծովինար Սահակյանների գործով Վճռաբեկ դատարանի 2012 թվականի նոյեմբերի 1-ի թիվ ԱԲԴ /0176/01/11 որոշման 18-րդ կետը:
⁷ Уголовный кодекс Республики Молдова, Статья 352.
⁸ ՀՀ քրեական իրավունք, Հատուկ մաս, Դասագիրք ԲՈՒՀ-երի համար, ԵՊՀ Իրատարակչություն, 2012, էջ 871:
⁹ Hilda hafsteinsdóttir v. Iceland» application no. 40905/98, 08.06.2004, p.56

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ Իշխանություն

RESUME - РЕЗЮМЕ

SOME THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS RELATED TO THE BODY OF THE CRIME (CORPUS DELCITI) OF THE ARBITRARINESS

Melik Melikyan

5th year student at YSU Faculty of Law (part-time education)

The article discusses the issues of separating the body of the crime of arbitrariness from other similar bodies of the crimes (corpus delciti), the essence of the concept of "essential damage", the possibility of doing arbitrariness with idleness, the possibility of voluntarily implementing legal or alleged rights of other person.

Keywords: *arbitrariness, extortion, robbery, offence, body of the crime (corpus delicti), considerable damage, violence, law.*

НЕКОТОРЫЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ, КАСАЮЩИЕСЯ СОСТАВА ПРЕСТУПЛЕНИЯ САМОУПРАВСТВА

Мелик Меликян

*Студент 5-ого курса (заочное отделение)
юридического факультета ЕГУ*

В статье рассматриваются вопросы отличия понятия «самоуправство» как состава преступления от других подобных составов преступлений, а также изучается сущность понятия «существенный ущерб», возможность самоуправства недееспособного человека, возможность добровольного осуществления реальных или предполагаемых прав другого человека.

Ключевые слова: *самоуправство, вымогательство, разбой, преступление, состав преступления, существенный ущерб, насилие, право.*

Բանալի բառեր - *ինքնիրավչություն, շորթում, ավազակություն, հանցագործություն, հանցակազմ, էական վնաս, բռնություն, իրավունք:*

ՄԵՊՏԵՍԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
ԻՉԻՐԱՅԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՐԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2018 թվականի ապրիլի 07-ին
դռնբաց դատական նիստում, քննելով <<Ալեքոֆլոտ-Ռուսական ավիատոլիներ>>
Հայաստանյան ներկայացուցչության (այսուհետ՝ Կազմակերպություն) ներկայացուցիչ Էմիլ Ամիրխանյանի վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 03.08.2016 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Արթուր Հայրապետյանի ընդդեմ Կազմակերպության՝ որոշակի գործողություն կատարելուն պարտադրելու պահանջի մասին,

Պ Ա Ր Չ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը

Դիմելով դատարան՝ Արթուր Հայրապետյանը պահանջել է Կազմակերպությանը պարտադրել իրեն հանձնել <<LED 40 Samsung UE40H6233>> հեռուստացույցի տեսակին և որակին համարժեք հեռուստացույց:

Երևանի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Ռ. Ներսիսյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 16.05.2016 թվականի վճռով հայցը բավարարվել է:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 03.08.2016 թվականի որոշմամբ Կազմակերպության ներկայացուցիչ Էռնեստ Հարությունյանի վերաքննիչ բողոքը մերժվել է, ու Դատարանի 16.05.2016 թվականի վճիռը բողոքվել է օրինական ուժի մեջ:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Կազմակերպության ներկայացուցիչը: Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ և 53-րդ հոդվածները:

Բողոք քերած անչը նշված պնդումը պարճառաբանել է հետևյալ փաստարկներով.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է, որ «Միջազգային օդային փոխադրումներին վերաբերող որոշակի կանոնների միասնականացման մասին» կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 18-րդ հոդվածի մեկնաբանությունից բխում է, որ փոխադրողն ուղեբեռը վնասելու համար կարող է պատասխանատվության ենթարկվել միայն հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում՝ օդային փոխադրման ընթացքում պետք է տեղի ունեցած լինի պատահար, ուղեբեռը վնասվի այդ պատահարի ընթացքում և այդ պատահարի ու ուղեբեռի վնասման միջև առկա լինի պատճառահետևանքային կապ:

Կոնվենցիայի 18-րդ հոդվածը որևէ դրույթ չի նախատեսում ուղեբեռի՝ օդային փոխադրման ժամանակ վնասված լինելու կանխավարկածի վերաբերյալ, եթե հակառակը չի ապացուցվում:

Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ պատահարի տեղի ունենալու փաստի, վնասի և պատահարի միջև պատճառահետևանքային կապի առկայության ապացուցման բեռը պետք է դրվեր բացառապես Արթուր Հայրապետյանի վրա, իսկ Կազմակերպությունը պետք է ապացուցեր, որ վնասը պատճառելիս բացակայել է իր մեղքը:

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է նաև, որ գործում առկա որևէ ապացույց չի կարող հաստատել այն փաստերը, որ իրականում պատահարը տեղի է ունեցել օդային փոխադրման ժամանակ, և ուղեբեռի վնասման պատճառը հենց այդ պատահարն է:

Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է նաև, որ Դատարանն առհասարակ ապացուցման բեռի բաշխում չի կատարել: Կազմակերպությունը Դատարանում գործի քննության ժամանակ նույնիսկ տեղյակ չի եղել, որ իր վրա դրվել է վնասը՝ ոչ օդային փոխադրման ընթացքում տեղի ունեցած պատահարի արդյունքում առաջացած լինելու փաստն ապացուցելու պարտականություն, որպեսզի իր հերթին նախ առարկեր նման փաստի՝ գործի լուծման համար նշանակություն ունենալու առումով, և զուգահեռաբար փորձեր ձեռք բերել փաստը հաստատող որոշակի ապացույցներ: Վերաքննիչ դատարանն իր նախաձեռնությամբ գործի համար նշանակություն ունեցող նոր փաստ է մատնանշում՝ ավելացնելով, որ քանի որ այդ փաստը Կազմակերպության կողմից չի ապացուցվել, ուստի մեխանիկորեն ապացուցված է համարվում այն փաստը, որ վնասը տեղի է ունեցել օդային փոխադրման ընթացքում տեղի ունեցած պատահարի ընթացքում:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 03.08.2016 թվականի որոշումը և փոփոխել այն՝ հայրը մերժել:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը՝

1) «Ալբոֆլուտ-Ռուսական ավիատոլիներ» հանրային բաժնետիրական ընկերության կողմից իրականացված Պերմ-Երևան օդային չվերթով Արթուր Հայրապետյանը 20.11.2014 թվականին ժամանել է Երևան՝ ունենալով գրանցված ուղեբեռ «Samsung» հեռուստացույց (հատոր 1-ին, գ.թ. 95, 97):

2) Կազմակերպության կողմից կազմվել է «Վնասի վերաբերյալ զեկույց», որում «Վնասի վերաբերյալ մանրամասները» տողում նշվել է «01-կողմը՝ վնասված», իսկ «Ուղեբեռի վերաբերյալ մանրամասները» տողում՝ «01-էկրանը՝ վնասված»:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱԿ
Իշխանություն

(հատոր 1-ին, գ.թ. 95).

3) Կազմակերպությունը 24.12.2014 թվականին մերժել է Արթուր Հայրապետյանի դիմումը՝ վնասը հատուցելու պահանջի մասին (**հատոր 1-ին, գ.թ. 97**).

4) գործի քննությունն իրականացվել է առանց դատաքննության մախապատրաստական փուլի, մախանական դատական նիստ չի հրավիրվել, ինչպես նաև նշանակված դատական նիստում կողմերի հետ չի քննարկվել ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակը, և նրանց միջև չի բաշխվել ապացուցման պարտականությունը: Կազմակերպությունը չի վկայակոչել փաստ այն մասին, որ վնասն առաջացել է ոչ օդային փոխադրման ընթացքում պատահարի հետևանքով, իսկ Դատարանն իր հերթին մնան փաստի ապացուցման պարտականություն Կազմակերպության վրա չի դրել (**հատոր 1-ին, գ.թ. 50-103**):

4.Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 234-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով մախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝ Վերաքննիչ դատարանի կողմից ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ և 53-րդ հոդվածները խախտելու հետևանքով առկա է առերևույթ դատական սխալ, որը կարող էր ազդել գործի ելքի վրա, և որի առկայությունը հիմնավորվում է ստորև ներկայացված պատճառաբանություններով:

Սույն բողոքի քննության շրջանակներում Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ գրանցված բեռը կամ ուղեբեռը վնասվելու դեպքում փոխադրողին պարասխանավորության ենթարկելու նախապայմաններին և դրանցից բխող՝ նախնական դարական նիստում ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակը կողմերի հետ քննարկելու ու համապարասխան փաստն ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակում չներառելու և այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կողմի վրա չդնելու պայմաններում բացասական հետևանքները կողմի վրա թողնելու հարցերին:

<<Ավիացիայի մասին>> ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածի համաձայն՝ նույն օրենքը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության օդային տարածքի օգտագործման և ավիացիայի բնագավառի գործունեության իրավական հիմքերը, ծառայություններին և ծառայություններ մատուցողներին ներկայացվող պահանջները, վերահսկողության մեխանիզմները և բնագավառի իրավական կարգավորման սկզբունքների հետ կապված հարաբերությունները:

<<Ավիացիայի մասին>> ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ավիացիոն գործունեությունը Հայաստանի Հանրապետության տարածքում, որը ներառում է Հայաստանի Հանրապետության ցամաքային ու ջրային տարածքները, ինչպես նաև դրանց վրայի օդային տարածությունը, իրականացվում է նույն օրենքին, Հայաստանի Հանրապետության օրենքներին, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին և այլ իրավական ակտերին համապատասխան:

<<Ավիացիայի մասին>> ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն՝ եթե Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով սահմանված են այլ նորմեր, քան մախատեսված են նույն օրենքով, ապա կիրառվում են միջազգային պայմանագրերի նորմերը:

ՍԵՄՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

Կոնվենցիայի 18-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ փոխադրողը պատասխանատվություն է կրում այն վնասների համար, որոնք առաջացել են գրանցված ուղեբեռի կամ ապրանքների ոչնչացման, կորուստի կամ վնասվելու պատճառով, եթե պատահարը, որի հետևանքով առաջացել է վնասը, տեղի է ունեցել օդային փոխադրման ընթացքում:

Վկայակոչված նորմերի վերլուծությունից նաև հետևում է, որ տվյալ դեպքում միջազգային պայմանագրով սահմանված է գրանցված ուղեբեռի վնասվելու դեպքում փոխադրողին պատասխանատվության ենթարկելու որոշակի նախապայման, որի համաձայն՝ փոխադրողը կարող է պատասխանատվություն կրել վնասված ուղեբեռի համար միայն այն պարտադիր պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում, երբ՝

1. ուղեբեռը գրանցված է.
2. ուղեբեռը վնասվել է.
3. վնասումը տեղի է ունեցել պատահարի հետևանքով.
4. պատահարը տեղի է ունեցել օդային փոխադրման ընթացքում:

Նշված պայմաններից որևէ մեկի բացակայությունը բացառում է վնասված ուղեբեռի համար փոխադրողին պատասխանատվության ենթարկելը:

Ավելին՝ «Ավիացիայի մասին» ՀՀ օրենքի 57-րդ հոդվածի 1-ին մասի բովանդակությունից բխում է, որ նույն օրենքի 11-րդ գլխի դրույթները, որը ներառում է նաև այդ օրենքի 63-րդ հոդվածը, կիրառվում են օդային տրանսպորտով ինչպես վճարովի, այնպես էլ անվճար իրականացվող ուղևորների, ուղեբեռների և բեռների փոխադրման ժամանակ:

«Ավիացիայի մասին» ՀՀ օրենքի 63-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ փոխադրողը պատասխանատվություն է կրում գրանցված ուղեբեռի կամ բեռի կորստի, ոչնչացման կամ վնասման համար, եթե պատճառ հանդիսացող իրադարձությունը տեղի է ունեցել ուղեբեռի կամ բեռի՝ փոխադրողի հսկողության տակ գտնվելու ժամանակահատվածում օդանավակայանում կամ օդանավում կամ, եթե օդանավը վայրէջք է կատարում օդանավակայանից դուրս, բեռի գտնվելու վայրում, բացառությամբ նույն հոդվածի 6-րդ և 7-րդ մասերով նախատեսված դեպքերի:

Վկայակոչված նորմերի վերլուծությունից նաև հետևում է, որ ավիացիոն գործունեությունը կարգավորող մեկ այլ իրավական ակտով օրենսդիրն իր հերթին ուղեբեռի կամ բեռի վնասման դեպքում փոխադրողին պատասխանատվության ենթարկելու ամհրաժեշտ պայմաններ է նախատեսել՝

1. ուղեբեռի կամ բեռի գրանցված լինելը.
2. ուղեբեռի կամ բեռի վնասված լինելը.
3. իրադարձության տեղի ունենալը.
4. ուղեբեռը կամ բեռն իրադարձության հետևանքով վնասված լինելը.
5. այդ իրադարձությունն ուղեբեռի կամ բեռի՝ փոխադրողի հսկողության տակ գտնվելու ժամանակահատվածում տեղի ունենալը:

Այսինքն՝ այս դեպքում ևս նշված պայմաններից որևէ մեկի բացակայությունը բացառում է վնասված ուղեբեռի կամ բեռի համար փոխադրողին պատասխանատվության ենթարկելը:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 854-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ բեռների, ուղևորների և ուղեբեռների փոխադրումն իրականացվում է փոխադրման պայմանա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

գրի հիման վրա:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 863-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխադրման պարտավորությունները չկատարելու կամ անպատշաճ կատարելու դեպքում կողմերը կրում են նույն օրենսգրքով, այլ օրենքներով, ինչպես նաև կողմերի համաձայնությամբ սահմանված պատասխանատվություն:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 866-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ փոխադրողը պատասխանատվություն է կրում բեռի կամ ուղեբեռի կորստի, պակասորդի, վնասվածքի համար, որը տեղի է ունեցել այն փոխադրման համար ընդունելուց հետո մինչև բեռն ստացողին, նրա լիազորած անձին կամ ուղեբեռն ստանալու համար լիազորված անձին հանձնելը, եթե չի ապացուցում, որ բեռի կամ ուղեբեռի կորուստը, պակասորդը, վնասվածքը տեղի են ունեցել այնպիսի հանգամանքներում, որոնք փոխադրողը չէր կարող կանխել, և որոնց վերացնելը իրենից կախված չէր:

Նշված նորմերի վերլուծությունից նաև բխում է, որ բեռի կամ ուղեբեռի վնասվածքի համար փոխադրողը կարող է պատասխանատվության ենթարկվել միայն այն դեպքում, երբ վնասվածքը տեղի է ունեցել բեռը կամ ուղեբեռը փոխադրման համար ընդունելուց հետո մինչև այն ստացողին, նրա լիազորած անձին կամ այն ստանալու համար լիազորված անձին հանձնելը: Ընդ որում, այդ վնասվածքը պետք է տեղի ունեցած լինի այնպիսի հանգամանքներում, որոնք փոխադրողը կարող էր կանխել, և այդ վնասվածքի վերացումը կախված է եղել իրենից:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը: Նույն հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերը որոշում է դատարանը՝ գործին մասնակցող անձանց պահանջների և առարկությունների հիման վրա, իսկ նույն հոդվածի 6-րդ կետի համաձայն՝ եթե բոլոր ապացույցների հետազոտումից հետո վիճելի է մնում փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը, ապա դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշմամբ արձանագրել է, որ յուրաքանչյուր գործով կողմերի միջև ապացուցման պարտականությունը ճիշտ բաշխելու համար դատարանն առաջին հերթին պետք է պարզի յուրաքանչյուր գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը՝ ելնելով գործին մասնակցող անձանց պահանջներից և առարկություններից: Ընդ որում, գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստի առկայությունը կամ բացակայությունը վիճելի լինելու դեպքում դրա բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող կողմը (*տե՛ս, Էդգար Մարկոսյանը և Ջարուհի Գևորգյանն ընդդեմ Սեդա Սարգսյանի թիվ ԵԱՆԿ/0479/02/08 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 13.02.2009 թվականի որոշումը*):

Վերահաստատելով նշված իրավական դիրքորոշումը՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը մեկ այլ որոշմամբ նշել է, որ քաղաքացիական դատավարությունում ապացուցման պարտականությունը գործի քննության և լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների ապացուցման ուղղությամբ որոշակի դատավարական գործողությունների կատարման անհրաժեշտությունն է, որն ապահովված է որոշակի անբարենպաստ հետևանքների առաջացման սպառնալիքով:

Ապացուցման պարտականությունը՝ որպես սուբյեկտիվ պարտականություն, բո-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վանդակային առումով ներառում է հետևյալ երկու տարրերը.

1) պահանջների կամ առարկությունների հիմքում որոշակի փաստական հանգամանքներ դնելու պարտականություն (հաստատման ծանրություն), որը դիտարկվում է որպես պահանջները և առարկությունները փաստերով հիմնավորելու՝ պահանջների և առարկությունների հիմքում որոշակի փաստական հանգամանքներ դնելու և օրենքով սահմանված ձևով դատարանին ներկայացնելու անհրաժեշտություն,

2) ապացույցներ ներկայացնելու պարտականություն (բացահայտման ծանրություն), որը գործին մասնակցող անձի կողմից պահանջների և առարկությունների հիմքում դրված փաստական հանգամանքները հաստատող ապացույցները դատարանին և գործին մասնակցող մյուս անձանց ներկայացնելու անհրաժեշտություն է:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ քաղաքացիական դատավարությունում ապացուցման գործընթացի ճիշտ կազմակերպման, ապացուցողական նյութի լրիվության, վարույթի բնականոն ընթացքի ապահովման և արդյունքում գործի ճիշտ լուծման համար կարևոր նշանակություն ունի այն հարցը, թե դատավարության կոնկրետ որ մասնակցի վրա է ընկնում գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքների ապացուցման ծանրությունը կամ ապացուցման բեռը: Հետևաբար օրենքով սահմանված որոշակի կանոնների պահպանմամբ գործին մասնակցող անձանց միջև ապացուցման պարտականությունը բաշխելը, որը տեղի է ունենում գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլում, դատարանի կարևորագույն խնդիրներից մեկն է: Գործին մասնակցող անձանց միջև ապացուցման պարտականությունը բաշխելու հարցը կարգավորող օրենսդրական նորմերը՝ ապացուցման բեռի բաշխման կանոնները, վճռորոշ նշանակություն են ստանում այն դեպքում, երբ կողմերի իրավահավասարության և մրցակցության սկզբունքների իրագործման պայմաններում ներկայացված ապացույցները բավարար չեն գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքների առկայության կամ բացակայության մասին օբյեկտիվ և հիմնավորված եզրահանգում կատարելու համար, քանի որ քաղաքացիական դատավարությունում դատարանը չի կարող հրաժարվել վճիռ կայացնելուց ապացույցների անբավարարության պատճառաբանությամբ և ապացուցման ամենաբարդ իրավիճակում անգամ պարտավոր է գործն ըստ էության լուծող վերջնական դատական ակտ կայացնել: Ըստ այդմ՝ ապացուցման բեռի բաշխման կանոնները հանդես են գալիս այն կառուցակարգի դերում, որը թույլ է տալիս գործով ձեռք բերված ապացույցների ոչ բավարար լինելու, դրանց հակասականության կամ բացակայության պայմաններում որոշելու այն սուբյեկտին, ով պարտավոր է ներկայացնել գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքները հաստատող ապացույցները և պետք է կրի այդ պարտականությունը չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու բոլոր անբարենպաստ հետևանքները: Ըստ այդմ՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ ապացույցներ ներկայացնելու (բացահայտելու) պարտականությունը գործին մասնակցող անձանց միջև ճիշտ բաշխելու համար դատարանը պետք է ճշգրիտ որոշի գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող այն փաստերի շրջանակը, որոնք պետք է ապացուցվեն գործին մասնակցող տվյալ սուբյեկտի կողմից (*տե՛ս, ՀՀ գլխավոր դատախազությունն ընդդեմ Արամ Ավետիսյանի, երրորդ անհ* «Սևան ազգային պարկ» պեղական ոչ առևտրային կազմակերպության թիվ ԵԱԲԳ/1096/02/13 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 22.04.2016 քվակալանի որոշումը):

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 149⁵-րդ հոդվածի համաձայն՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

հայցադիմումը վարույթ ընդունելուց հետո գործի արդյունավետ քննությունն ապահովելու նպատակով դատարանը ձեռնամուխ է լինում գործը դատաքննության նախապատրաստելուն:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 149⁸-րդ հոդվածի 2-րդ կետի 5-րդ և 6-րդ ենթակետերի համաձայն՝ դատարանը նախնական դատական նիստում կողմերի հետ քննարկում է ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակը և ապացուցման պարտականության բաշխման կանոններին համապատասխան՝ կողմերի միջև բաշխում է ապացուցման պարտականությունը, ինչպես նաև սահմանում է ապացույցներ ներկայացնելու ժամկետները, կողմերի միջնորդությամբ, իսկ նույն օրենսգրքով նախատեսված դեպքում՝ իր նախաձեռնությամբ, պահանջում է անհրաժեշտ ապացույցներ, լուծում է փորձաքննություն նշանակելու, դատական նիստին փորձագետներ, վկաներ կանչելու, թարգմանիչ ներգրավելու, տեղում իրեղեն և գրավոր ապացույցներն ուսումնասիրելու հարցերը:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, նախկինում կայացրած որոշմամբ անդրադառնալով վերոնշյալ իրավական նորմերի վերլուծությանը, նշել է, որ գործի քննությունը դատաքննության նախապատրաստական փուլով իրականացնելիս դատարանը պարտավոր է կողմերի հետ քննարկել ապացուցում պահանջող փաստերի շրջանակը և ապացուցման պարտականությունը կողմերի միջև բաշխել ապացուցման պարտականության բաշխման կանոններին համապատասխան: Ընդ որում, գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերի շրջանակը որոշելն անմիջական կախվածության մեջ է գտնվում գործին մասնակցող անձանց վկայակոչած փաստերի վերաբերյալ մյուս կողմի ներկայացրած առարկություններից: Գործը դատաքննության նախապատրաստելու ինստիտուտը նպատակատուղված է ապահովելու գործի արդյունավետ քննությունը: Այդ նպատակով օրենսդիրը գործը դատաքննության նախապատրաստելու ժամանակ սահմանում է ոչ միայն կողմերի, այլև դատարանի գործողությունները: ՀՀ քաղաքացիական դատավարությունն իրականացվում է կողմերի մրցակցության սկզբունքի հիման վրա: Սակայն գործը դատաքննության նախապատրաստելու վերաբերյալ նորմերը սահմանում են մրցակցային դատավարությունում դատարանի պարտականությունները: Միաժամանակ դատարանը, ղեկավարելով գործը դատաքննության նախապատրաստելու գործընթացը, պահպանում է անկախություն, օբյեկտիվություն և անաչառություն, իսկ գործը դատաքննության նախապատրաստելու ժամանակ դատարանի գործողություններն ուղղված են ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածով նախատեսված ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության համար համապատասխան պայմանների ապահովմանը, գործի համար նշանակություն ունեցող ապացուցման ենթակա փաստերի որոշմանը և գործը լուծելու համար ճիշտ իրավաբանական կիրառմանը: Ապացույցներ ներկայացնում են գործին մասնակցող անձինք, սակայն դատարանը գործի նախապատրաստական փուլում ապացուցման առարկան և բեռը բաշխելուց հետո կողմերին հնարավորություն է ընձեռում ներկայացնելու այն ապացույցները, որոնցով վերջիններս կարող են հիմնավորել իրենց պահանջները և առարկությունները: Հետևաբար գործը դատաքննության նախապատրաստելու դատավարական ինստիտուտի ամրագրումն օրենսդրի կողմից ինքնանպատակ չէ, և դատարանն այդ փուլով դատավարությունը պետք է անցկացնի իր առջև դրված խնդիրներն իրականացնելու համար (տե՛ս, *Երևանի քաղաքապետարանի << Երևանի Էլեկտրապրահապոստ >>*)

ԱՊՏԵՍԲԵՐ - ՀՈՎՏԵՍԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ՓԲԸ-ն ընդդեմ Դավիթ Մարտիրոսյանի ու ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության Էրեբունի անձնագրային բաժնի թիվ ԵԷՂ/1637/02/09 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.05.2011 թվականի որոշումը):

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատարանը յուրաքանչյուր ապացույց գնահատում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտության վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

Վերը նշված իրավանդորմի վերլուծությունից հետևում է, որ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող յուրաքանչյուր փաստի հաստատված լինելու հարցը դատարանը պարզում է գործում եղած բոլոր ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման վրա հիմնված ներքին համոզմամբ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը նախկինում կայացրած որոշմամբ փաստել է, որ այս կամ այն հանգամանքի առկայության կամ բացակայության մասին դատարանի եզրակացությունը պետք է լինի գործով ձեռք բերված ապացույցների բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտման տրամաբանական հետևությունը՝ հաշվի առնելով դրանց համակցությունը և փոխադարձ կապը, կիրառման ենթակա իրավունքը և ներքին համոզմունքը (տես, *Ռուզաննա Թորոսյանն ընդդեմ Նվեր Մկրտչյանի թիվ ԵԱԸԴ/1688/02/08 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 01.07.2011 թվականի որոշումը):*

Սույն գործի փաստերի համաձայն՝ գործի քննությունն իրականացվել է առանց դատաքննության նախապատրաստական փուլի, նախնական դատական միտ չի հրավիրվել, իսկ նշանակված դատական միտում կողմերի հետ չի քննարկվել սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող՝ ապացուցում պահանջող վերը նշված փաստերի շրջանակը, կողմերի միջև չի բաշխվել ապացուցման պարտականությունը: Կազմակերպությունը չի վկայակոչել փաստ այն մասին, որ վնասն առաջացել է ոչ օդային փոխադրման ընթացքում պատահարի հետևանքով, իսկ Դատարանն իր հերթին նման փաստի ապացուցման պարտականություն Կազմակերպության վրա չի դրել:

Դատարանը, պատճառաբանելով, որ <<Հայցվոր կողմը ներկայացրել է բավարար ապացույցներ, որոնք հաստատում են ուղեբեռը պատասխանող ընկերության տիրապետությանը հանձնելու փաստի մասին: Մինևույն ժամանակ Պատասխանողի կողմից չեն ներկայացվել կազմված ակտերը, որոնք կվկայեն տեղափոխվող LED 40 Samsung UE40H6233 տեսակի հեռուստացույցը վնասվածքով պատասխանողի տիրապետությանը հանձնելու մասին>>, <<վնասվածքի առկայությամբ ուղեբեռը հանձնելու մասին ակտի բացակայության պայմաններում գործում է հայցվորի կողմից այն անվնաս հանձնած լինելու կանխավարկածը, քանի որ ակտերը կազմելը հենց պատասխանողի պարտականությունն է>>, <<բեռները պետք է ունենան համապատասխան փաթեթավորում, որով վերջիններս փոխադրման և առաքման ժամանակ ապահովվելու են վնասումից, փչանալուց և կորստից, իսկ համապատասխան փաթեթավորման բացակայության պայմաններում կրկին պետք է կազմվի ակտ, փաթեթավորման թերությունների վերաբերյալ>>, <<պատասխանող ընկերությունը չի ներկայացրել որևէ ապացույց առ այն, որ ուղեբեռը չի ունեցել այնպիսի փաթեթավորում, որը բնականոն պայմաններում չէր ապահովի ուղեբեռի անվնաս փոխադրումը>>, <<սույն գործի քննության ընթացքում փոխադրողի կողմից չեն ներկայացվել որևէ ապացույցներ այն մասին, որ իր կողմից ձեռնարկվել են քայլեր, որոնք ուղղված են եղել վնասներից խուսափելուն>>.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

<<ուղեբեռն ընդունելուց հետո ուղեբեռի նկատմամբ եղած պատասխանատվությունը կրում է փոխադրողը>>, գտել է, որ հայրը ենթակա է բավարարման:

Վերաքննիչ դատարանը Կազմակերպության վերաքննիչ բողոքը մերժել է՝ պատճառաբանելով, որ <<գործում առկա ապացույցներով հիմնավորվել և Դատարանում հաստատված է համարվել այն փաստը, որ սույն գործով հայցվոր Արթուր Հայրապետյանը որպես ուղեբեռ փոխադրողին է հանձնել LED 40 Samsung UE40H6233 հեռուստացույց>>, <<վնասը ոչ օղային փոխադրման ընթացքում տեղի ունեցած պատահարի հետևանքով առաջացած լինելու փաստն ապացուցելու պարտականությունը Կոնվենցիայի համաձայն պետք է կրի փոխադրողը, սակայն վերջինս չի ներկայացրել որևէ վերաբերելի, թույլատրելի և արժանահավատ ապացույց ի հիմնավորում տվյալ փաստի>>:

Վերը շարադրված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի եզրահանգումների հիմնավորվածությանը՝ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ այն անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

Ինչպես արդեն իսկ վերը նշվեց, գործի քննությունն իրականացվել է առանց դատաքննության նախապատրաստական փուլի, նախնական դատական միստ չի հրավիրվել, իսկ նշանակված դատական միստում կողմերի հետ չի քննարկվել սույն գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող՝ ապացուցում պահանջող վերը նշված փաստերի շրջանակը, կողմերի միջև չի բաշխվել ապացուցման պարտականությունը:

Ինչ վերաբերում է Վերաքննիչ դատարանի այն դիրքորոշմանը, որ Կոնվենցիայի համաձայն՝ վնասը ոչ օղային փոխադրման ընթացքում տեղի ունեցած պատահարի հետևանքով առաջացած լինելու փաստն ապացուցելու պարտականությունը դրված է փոխադրողի վրա, ապա այն ևս անհիմն է հետևյալ պատճառաբանությամբ.

<<Իրավական ակտերի մասին>> ՀՀ օրենքի 21-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագիրը նորմատիվ իրավական ակտ է, որը կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետության ու օտարերկրյա պետությունների, միջազգային կազմակերպության և միջազգային իրավունքի այլ սուբյեկտների միջև հարաբերությունները:

<<Իրավական ակտերի մասին>> ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի և արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները: Իրավական ակտի մեկնաբանությամբ չպետք է փոփոխվի դրա իմաստը:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Վերաքննիչ դատարանը Կոնվենցիան, մասնավորապես դրա 18-րդ հոդվածը, մեկնաբանել է <<Իրավական ակտերի մասին>> ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի պահանջների խախտմամբ՝ փոփոխելով դրանով սահմանված նորմերի իմաստը, քանի որ ինչպես Կոնվենցիան, այնպես էլ դրա 18-րդ հոդվածը մնան փաստի ապացուցման պարտականություն փոխադրողի վրա չեն դնում: Տվյալ դեպքում գործում է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 48-րդ հոդվածի 1-ին կետով սահմանված իրավակարգավորումը, որի համաձայն՝ գործին մասնակցող յուրաքանչյուր անձ պետք է ապացուցի իր վկայակոչած փաստերը, իսկ ինչպես արդեն վերը նշվեց, Կազմակերպությունը մնան փաստ չի վկայակոչել:

Վերոնշյալի հաշվառմամբ Վճռաբեկ դատարանը հիմնավոր է համարում վճռաբեկ բողոքի հիմքը՝ Վերաքննիչ դատարանի կողմից ՀՀ քաղաքացիական դատավարու-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

թյան օրենսգրքի 48-րդ և 53-րդ հոդվածները խախտելու վերաբերյալ:

Այսպիսով, վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը դիտում է բավարար՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու համար՝ փոխադրողին պատասխանատվության ենթարկելու նախապայմանների կապակցությամբ գործի փաստերը և դրանց վերաբերյալ ապացույցները վերոնշյալ մեկնաբանությունների լույսի ներքո պարզելու և գնահատելու համար:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանը, նկատի ունենալով, որ <<ՀՀ դատական օրենսգրքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին>> 12.12.2017 թվականի ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի հիմքով 25.01.2018 թվականից Երևան քաղաքում գործում է Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության դատարանը, գտնում է, որ գործը պետք է նոր քննության ուղարկել Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության դատարան:

5. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները դատական ծախսերի բաշխման վերաբերյալ

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 68-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատական ծախսերը կազմված են պետական տուրքից և փորձագետին, վկային կանչելու, ապացույցները դրանց գտնվելու վայրում զննելու, փաստաբանի խելամիտ վարձատրության և գործի քննության հետ կապված այլ գործողությունների համար վճարման ենթակա գումարներից:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին և 7-րդ ենթակետերի համաձայն՝ պետական տուրքը վճարվում է՝ հայցադիմումների, դատարանի վճիռների և որոշումների դեմ վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոքների համար:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 73-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ դատական ծախսերը գործին մասնակցող անձանց միջև բաշխվում են բավարարված հայցապահանջների չափին համամասնորեն, իսկ 3-րդ կետի համաձայն՝ վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոք բերելու հետ կապված դատական ծախսերը գործին մասնակցող անձանց միջև բաշխվում են նույն հոդվածի կանոններին համապատասխան:

Վճռաբեկ դատարանը, նկատի ունենալով այն, որ վճռաբեկ բողոքը ենթակա է բավարարման մասնակիորեն, իսկ գործն ուղարկվում է նոր քննության, որպիսի պարագայում դատական ծախսերի բաշխման հարցին հնարավոր չէ անդրադառնալ գործի քննության ներկա փուլում, գտնում է, որ այդ հարցը ենթակա է լուծման գործի նոր քննության ընթացքում:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 240-241.2-րդ հոդվածներով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռարեկ բողոքը բավարարել մասնակիորեն: Բեկանել ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի 03.08.2016 թվականի որոշումը և գործն ուղարկել Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ նոր քննության:

2. Դատական ծախսերի բաշխման հարցին անդրադառնալ գործի նոր քննության ընթացքում:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՎճՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ

Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎճՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ

(ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎճՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2018 թվականի ապրիլի 07-ին

դռնբաց դատական նիստում, քննելով ՀՀ ոստիկանության «Ճանապարհային ոստիկանություն» ծառայության (այսուհետ՝ Ծառայություն) վճռաբեկ բողոքը ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 20.05.2017 թվականի որոշման դեմ՝ ըստ հայցի Նարեկ Հովակիմյանի ընդդեմ Ծառայության՝ Ծառայության 17.11.2015 թվականի «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» թիվ 1503867855 որոշումն անվավեր ճանաչելու պահանջի մասին,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

1. Գործի դատավարական նախապատմությունը.

Դիմելով դատարան՝ Նարեկ Հովակիմյանը պահանջել է անվավեր ճանաչել Ծառայության 17.11.2015 թվականի «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» թիվ 1503867855 որոշումը:

ՀՀ վարչական դատարանի (դատավոր՝ Ա. Դարբինյան) (այսուհետ՝ Դատարան) 14.07.2016 թվականի վճռով հայցը մերժվել է:

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի (այսուհետ՝ Վերաքննիչ դատարան) 20.05.2017 թվականի որոշմամբ Նարեկ Հովակիմյանի վերաքննիչ բողոքը բավարարվել է՝ Դատարանի 14.07.2016 թվականի վճիռը բեկանվել է և փոփոխվել՝ հայցը բավարարվել է:

Սույն գործով վճռաբեկ բողոք է ներկայացրել Ծառայությունը:

Վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

2. Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Սույն վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

Վերաքննիչ դատարանը խախտել է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ իրավախարարության ծագման պահին գործող խմբագրությանը 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասը:

Բողոքը բերած անչը նշված պնդումը պարզապես անհիմն է հետևյալ փաստարկներով.

Տվյալ դեպքում Վերաքննիչ դատարանը վիճարկվող վարչական ակտերն անվա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

վեր ճանաչելու հիմքում դրել է այն պատճառաբանությունը, որ Նարեկ Հովակիմյանն իրավախախտման կատարման պահին գտնվել է Հայաստանի Հանրապետության տարածքից դուրս: Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանը հաշվի չի առել, որ Նարեկ Հովակիմյանը պարտավոր է ապացուցել ոչ միայն վիճարկվող վարչական ակտով իրեն վերագրվող արարքն իր կողմից կատարված չլինելու փաստը, այլ նաև այն փաստը, որ արարքը կատարվել է մեկ այլ անձի կողմից՝ նշելով կոնկրետ ֆիզիկական անձի տվյալները:

Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը պահանջել է բեկանել Վերաքննիչ դատարանի 20.05.2017 թվականի որոշումը և օրինական ուժ տալ Դատարանի 14.07.2016 թվականի վճռին կամ գործն ուղարկել նոր քննության:

3. Վճռաբեկ բողոքի քննության համար նշանակություն ունեցող փաստերը.

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեն հետևյալ փաստերը.

1) Ծառայության 17.11.2015 թվականի «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» թիվ 1503867855 որոշմամբ Նարեկ Հովակիմյանը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 124.4-րդ հոդվածի 1-ին մասով և նրա նկատմամբ նշանակվել է տուգանք՝ 3.000 ՀՀ դրամի չափով այն բանի համար, որ վերջինիս սեփականության իրավունքով պատկանող «BMW» մակնիշի «01 AN 202» համարանիշի տրանսպորտային միջոցի վարորդը 08.11.2015 թվականին՝ ժամը 13:26-ին, Երևան քաղաքում երթևեկել է 73կմ/ժ արագությամբ՝ գերազանցելով երթևեկության սահմանված արագությունը 3կմ/ժ-ով (զ.թ. 7).

2) ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության պետի 04.03.2016 թվականի թիվ 2/7/1-185 գրության պատճենի համաձայն՝ Նարեկ Հովակիմյանը ՀՀ սահմանը հատել է հետևյալ օրերին՝ (...) ելք՝ 06.09.2015 թվական, մուտք՝ 30.12.2015 թվական (...): (զ.թ. 39):

4. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝ բողոքում բարձրացված հարցի վերաբերյալ վճռաբեկ դատարանի որոշումը կարող է էական նշանակություն ունենալ օրենքի միատեսակ կիրառության համար, և գտնում է, որ տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումները՝ տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձի ապացուցման պարտականության կատարման միջոցով տեսանկարահանմամբ կամ լուսանկարահանմամբ հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման կառուցակարգի վերաբերյալ, կարևոր նշանակություն կունենան մանատիպ գործերով միասնական և կանխատեսելի դատական պրակտիկա ձևավորելու համար: Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելը պայմանավորված է նաև ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 161-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով նախատեսված հիմքի առկայությամբ, այն է՝ ստորադաս դատարանի կողմից Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ իրավահարաբերության ծագման պահին

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

գործող խմբագրությանը 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտման հետևանքով առկա է առերևույթ դատական սխալ, որը կարող էր ազդել գործի ելքի վրա, և որի առկայությունը հիմնավորվում է ստորև ներկայացված պատճառաբանություններով:

Վերոգրյալով պայմանավորված՝ Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ այն իրավական հարցադրմանը, թե տեսանկարահանմամբ կամ լուսանկարահանմամբ հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ վարչական ակտը կարող է արդյո՞ք անվավեր ճանաչվել այն հիմքով, որ իրավախախտումը կատարել է տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջից տարբերվող այլ անձ, եթե տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը դատարանին չի հայտնել իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարած անձի ինքնությունը և չի ապացուցել, որ իրավախախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը (տրանսպորտային միջոցը սեփականատիրոջ կամքից անկախ հանգամանքներում վերջինիս տիրապետությունից դուրս եկած շլինելու դեպքում):

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 9-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական իրավախախտում (զանցանք) է համարվում պետական կամ հասարակական կարգի, (...) քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, կառավարման սահմանված կարգի դեմ ոտնձգվող հակաիրավական, մեղավոր (դիտավորյալ կամ անգոյշ) այնպիսի գործողությունը կամ անգործությունը, որի համար օրենսդրությամբ նախատեսված է վարչական պատասխանատվություն:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ տույժ նշանակելիս հաշվի են առնվում կատարված իրավախախտման բնույթը, խախտողի անձը, նրա մեղքի աստիճանը, գույքային դրությունը, պատասխանատվությունը մեղմացնող և ծանրացնող հանգամանքները:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 279-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական իրավախախտման վերաբերյալ գործը քննելիս մարմինը (պաշտոնատար անձը) պարտավոր է պարզել՝ կատարվել է, արդյոք, վարչական իրավախախտում. արդյոք, տվյալ անձը մեղավոր է այն կատարելու մեջ. արդյոք, նա ենթակա է վարչական պատասխանատվության (...):

Վկայակոչված իրավական նորմերի բովանդակությունից հետևում է, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում վարչական պատասխանատվության ոլորտում գործում են «անձնական պատասխանատվության» և «ըստ մեղքի պատասխանատվության» կարևորագույն սկզբունքները: Անձնական պատասխանատվության սկզբունքը նշանակում է, որ անձը կարող է ենթարկվել վարչական պատասխանատվության միայն անձամբ իր կողմից կատարված զանցանքի համար: Իսկ ըստ մեղքի պատասխանատվության սկզբունքի էությունն այն է, որ անձը ենթակա է վարչական պատասխանատվության միայն այն դեպքում, երբ զանցանքի կատարման մեջ վերջինիս մեղավորությունը (դիտավորություն կամ անգոյշություն) հաստատված է իրավասու մարմնի կողմից, քանի որ անձի արարքում մեղքի բացակայությունը վկայում է վարչական իրավախախտման բացակայության մասին:

Նմանատիպ իրավական դիրքորոշում արտահայտել է նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանը՝ 12.10.2010 թվականի թիվ ՍԴՈ-920 որոշմամբ նշելով, որ վարչական պատասխանատվության սկզբունքներից է «պատասխանատվությունը մեղքի համար»

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

սկզբունքը, ինչը նշանակում է, որ վարչական տույժը (պատասխանատվությունը) կարող է կիրառվել միայն վարչական իրավախախտում կատարելու մեջ մեղավոր անձի նկատմամբ: Հետևաբար մեղքը, որպես վարչական զանցակազմի սուբյեկտիվ կողմի պարտադիր տարր, հանդիսանում է վարչական պատասխանատվության իրավական միակ նախապայմանն ու նախադրյալը: Ըստ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ նշված սկզբունքը սերտորեն առնչվում է նաև վարչական պատասխանատվության մեկ այլ սկզբունքի՝ անձնական պատասխանատվության սկզբունքին, որի համաձայն՝ անձը ենթակա է պատասխանատվության միայն անձամբ կատարած իրավախախտման համար:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրը վարչական պատասխանատվության վերոնշյալ սկզբունքներից կատարել է բացառություն, որը վերաբերում է տեսանկարահանող և լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների համար վարչական պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտին:

Այսպես, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտումն ամրագրվել է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով, ապա Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքով նախատեսված վարչական պատասխանատվությունը կրում է տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը, իսկ եթե տրանսպորտային միջոցը հանդիսանում է իրավաբանական անձի սեփականություն, ապա այն անձը, որին ամրացված է տրանսպորտային միջոցը կամ տրանսպորտային միջոցն ամրացնելու իրավասություն ունեցող անձը, եթե չեն ապացուցում, որ խախտումը կատարել է այլ անձ:

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ 01.03.2016 թվականից ուժի մեջ մտած և ներկայումս գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ այն դեպքերում, երբ ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտումն ամրագրվել է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով, ապա նույն օրենսգրքով նախատեսված վարչական պատասխանատվությունը կրում է տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը, իսկ եթե տրանսպորտային միջոցը հանդիսանում է իրավաբանական անձի կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ սեփականություն, ապա՝ համապատասխանաբար իրավաբանական անձի ղեկավարը կամ անհատ ձեռնարկատերը, եթե չեն ապացուցում, որ խախտումը կատարել է այլ անձ:

Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում նշել, որ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի վկայակոչված խմբագրությունները, ըստ էության, նախատեսում են միևնույն իրավակարգավորումները, իսկ դրանց միջև առկա տարբերությունը վերաբերում է այն դեպքին, երբ տրանսպորտային միջոցը սեփականության իրավունքով պատկանում է ոչ թե ֆիզիկական, այլ իրավաբանական անձի: Զանի որ սույն վճռաբեկ բողոքով Վճռաբեկ դատարանի առջև բարձրացված հարցը վերաբերում է այն դեպքին, երբ տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը ֆիզիկական անձ է, Վճռաբեկ դատարանը սույն որոշմամբ անհրաժեշտ չի համարում անդրադառնալ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ 01.03.2016 թվականից առաջ և դրանից հետո գործող խմբագրությունների համեմատական վերլուծությանը: Փոխարենը, Վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարում սույն որոշմամբ իրավական դիրքորոշումներ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

ձևավորել այն իրավիճակի վերաբերյալ, երբ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկված՝ տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը վարչական կամ դատական կարգով վիճարկում է իրեն վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ վարչական ակտը՝ իր վարչական բողոքի կամ հայցի հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ: Ընդ որում, սույն որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները վերաբերում են միայն այն դեպքին, երբ տրանսպորտային միջոցը դուրս չի եկել սեփականատիրոջ տիրապետությունից վերջինիս կամքից անկախ հանգամանքներում:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ օրենսդիրը Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում տրանսպորտային միջոցի վարորդի կողմից թույլ տրված ճանապարհային երթևեկության կանոնի՝ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով բացահայտված խախտման համար պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտի հարցում որոշակիորեն շեղվել է «անձնական պատասխանատվության» և «ըստ մեղքի պատասխանատվության» սկզբունքներից և ամրագրել է այն կանխավարկածը, որ քննարկվող դեպքում, ընդհանուր կանոնի համաձայն, վարչական պատասխանատվության ենթակա սուբյեկտը տրանսպորտային միջոցի սեփականատերն է, եթե վերջինս հանդիսանում է ֆիզիկական անձ:

Անդրադառնալով տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածին՝ Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ առհասարակ իրավաբանական կանխավարկածն իրավական նորմերով հաստատված այն կանոնն է, որի համաձայն՝ որոշակի հանգամանք համարվում է հաստատված, քանի դեռ օրենքով սահմանված կարգով չի ապացուցվել հակառակը: Ըստ այդմ, վկայակոչված իրավական դրույթով նախատեսված՝ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի էությունը հանգում է հետևյալին. տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթակա է տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը, քանի դեռ չի ապացուցվել, որ տվյալ իրավախախտումը կատարել է այլ անձ:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը, 21.06.2016 թվականի թիվ ՄԳՈ-1282 որոշմամբ անդրադառնալով Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավական նորմի սահմանադրականության հարցին, արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ օրենսդիրը վարչական պատասխանատվության ենթարկելու ընդհանուր կանոնները սահմանելիս քննարկվող դեպքում վարչական պատասխանատվության սուբյեկտ է դիտարկել տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջը՝ հաշվի առնելով վերջինիս սեփականության իրավունքի իրացումից ծագող պարտականությունը, այն է՝ հանձնելու տրանսպորտային միջոցն այն անձի փաստացի օգտագործմանը, ով այն պետք է շահագործի ճանապարհային երթևեկության կանոններին համապատասխան՝ դրանով իսկ չխախտելով այլ անձանց իրավունքներն ու օրենքով պահպանվող շահերը: Ըստ ՀՀ սահմանադրական

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

դատարանի՝ նշված իրավակարգավորումը նպատակաուղղված է անձանց իրավունքների պաշտպանությանը և պայմանավորված է տրանսպորտային միջոցի վարորդի պարտականությունների կատարման, ինչպես նաև վարչական իրավախախտում կատարած անձի առավել արագ բացահայտման և պատասխանատվության ենթարկման անհրաժեշտությամբ, ինչը ևս ուղղված է այլ անձանց իրավունքների ու օրենքով պահպանվող շահերի պահպանմանը:

Վկայակոչված որոշմամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանը նշել է, որ տվյալ իրավահարաբերություններում տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը և իրավաչափ ձևով իր սեփականության օգտագործողը գտնվում են որոշակի իրավապայմանագրային հարաբերությունների մեջ, որը ենթադրում է նաև տրանսպորտային միջոցի օրինաչափ օգտագործման պարտավորություն և իրավախախտման համար պատասխանատվության անխուսափելիություն: Միևնույն ժամանակ, ելնելով մեղքի առկայությամբ պատասխանատվության, պատժի անհատականացման ընդհանուր սկզբունքներից՝ օրենսդիրը քննարկվող դեպքում տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջը վարչական պատասխանատվության սուբյեկտ է դիտարկում, եթե տրանսպորտային միջոցի սեփականատերը չի ապացուցում, որ խախտումը կատարել է այլ անձ: Նման իրավակարգավորում սահմանելու նպատակը ոչ միայն մեղքի առկայությամբ պատասխանատվության ընդհանուր սկզբունքի պահպանումն է, այլև տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ՝ սեփականության իրավունքի իրացումից ծագող պարտականության չկատարման դեպքերը կանխելը, ինչպես նաև վարչական իրավախախտում կատարած անձի պատասխանատվության անխուսափելիության երաշխավորումը:

Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ելնելով «անձնական պատասխանատվության» և «ըստ մեղքի պատասխանատվության» վերոհիշյալ սկզբունքներից՝ օրենսդիրը Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով այդ կանխավարկածը հատթահարելի է համարել այն դեպքում, երբ ապացուցվում է, որ իրավախախտումը կատարել է այլ անձ: Ընդ որում, տվյալ դեպքում մեղսագրվող իրավախախտումն այլ անձի կողմից կատարված լինելու փաստի ապացուցման բեռը կրում է տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը, որն իրավասու մարմնի կողմից ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության տեսանկարահանող և լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ՝ Եվրոպական դատարան), անդրադառնալով տրանսպորտային միջոցով տեղի ունեցած իրավախախտումների դեպքում այն վարած անձի վերաբերյալ տեղեկություններ հայտնելու տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ վրա դրված պարտականության իրավաչափության հարցին, արտահայտել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ ավտոմեքենայի յուրաքանչյուր սեփականատեր պետք է գիտակցի, որ ինքը պարտավոր է ենթարկվել որոշակի իրավական կարգավորման ռեժիմի, որի առկայությունը պայմանավորված է տրանսպորտային միջոցների շահագործումից այլոց կյանքին և առողջությանը սպառնացող հնարավոր վտանգով: Հետևաբար այն անձինք, ովքեր ցանկանում են որպես սեփականություն ունենալ և շահագործել ավտոմեքենա, պետք է ստանձնեն որոշակի պատասխանատվություն և պարտականություններ, որոնք հանդիսանում են մեխանիկական տրանսպորտային միջոցներին վերաբերող իրավական կարգավորման ռեժիմի բաղկացուցիչ տարրերը: Ըստ Եվրոպական դատարանի՝ տրանսպորտային միջոցի

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

սեփականատերը որոշ չափով պետք է համաձայնի ստանձնել ցուցմունք տալու պարտականություն՝ կապված իր մեքենայի ներգրավմամբ ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների հետ: Ընդ որում, փոխադրամիջոցների սեփականատերերի վրա տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման սարքերով հայտնաբերված իրավախախտման կատարման պահին մեքենան վարող անձի մասին տվյալները բացահայտելու պարտականությունը պետք է համարել իրավաչափ՝ հաշվի առնելով իրավախախտման և պատասխանատվության միջոցի ոչ խիստ բնույթը, ճանապարհային երթևեկության անվտանգությունն ապահովելու նկատմամբ հանրային հետաքրքրությունը, ինչպես նաև այդպիսի պարտականություն ունենալու կանխատեսելիությունը փոխադրամիջոցի սեփականատիրոջ համար (*Կե'ս, O'Halloran and Francis v. The United Kingdom (15809/02, 25624/02) գործով Եվրոպական դատարանի 29.06.2007 թվականի վճիռը, 52-63-րդ կետեր*):

Հաշվի առնելով քննարկվող հարցի շուրջ ՀՀ սահմանադրական դատարանի և Եվրոպական դատարանի վերոգրյալ իրավական դիրքորոշումները՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր նախկինում կայացրած որոշումներից մեկով իրավաչափ է համարել այն մոտեցումը, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման համար անհրաժեշտ իրավաբանական փաստի ապացուցման պարտականությունը կրում է տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը: Ըստ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավական նորմը պետք է մեկնաբանվի և կիրառվի հետևյալ կերպ. եթե (1) տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության՝ տվյալ տրանսպորտային միջոցի վարորդի կողմից թույլ տրված ու տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար և (2) վարչական կամ դատական կարգով վիճարկում է իրեն վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ վարչական ակտն այն հիմքով, որ իրավախախտման կատարման պահին տվյալ տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ, ապա այդ վարչական ակտը կարող է վերացվել միայն այն դեպքում, երբ տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձն ապացուցի, որ տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ:

Մինևույն ժամանակ ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման համար ապացուցման ենթակա փաստական հանգամանքների բովանդակությունն օրենսդիրը սահմանել է Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում, մասնավորապես՝ հետևյալ դրույթի միջոցով. «(...) եթե չեն ապացուցում, որ խախտումը կատարել է այլ անձ (...)»: Նշված իրավական նորմի բովանդակությունից հետևում է, որ տվյալ դեպքում օրենսդրի կողմից կանխորոշված ապացուցման ենթակա փաստական հանգամանքը տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցն այլ անձի կողմից վարելն է: Փաստորեն, քննարկվող իրավիճակում անհրաժեշտ է ապացուցել ոչ թե այն հանգամանքը, որ իրավախախտման կատարման պա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

հին տրանսպորտային միջոցը չի վարել տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը, այլ այն հանգամանքը, որ իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ:

Վերոգրյալից ուղղակիորեն հետևում է, որ խնդրո առարկա հասարակական հարաբերությունների կարգավորման հարցում օրենսդրի կամքը հանգում է հետևյալին. ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման համար անհրաժեշտ է ոչ թե ապացուցել այն փաստը, որ իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը չի վարել տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը, այլ բացահայտել այն հանգամանքը, թե կոնկրետ ով է վարել տրանսպորտային միջոցը, այսինքն՝ թե կոնկրետ որ ֆիզիկական անձն է կատարել տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված իրավախախտումը, և ապացուցել այդ հանգամանքի առկայությունը: Հետևաբար Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված ապացուցման բեռը կրող սուբյեկտը՝ տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը, չի կարող բավարարվել միայն այն փաստի վկայակոչմամբ, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված իրավախախտման կատարման պահին ինքը չի վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը, և պարտավոր է հայտնել, թե իրավախախտման կատարման պահին ով է վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը՝ նշելով այդ անձին նույնականացնելու համար անհրաժեշտ և բավարար տվյալներ (առնվազն վերջինիս անունը և հասցեն): Ընդ որում, տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը, մատնացույց անելով որևէ մեկին՝ որպես իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարած անձի, պարտավոր է ապացուցել, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձի կողմից վկայակոչված կոնկրետ անձի կողմից իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարելու փաստը վարչական կամ դատական ընթացակարգերի շրջանակներում չհաստատվելու (ապացուցված չհամարվելու) դեպքում տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձի վրա օրենքով դրված ապացուցման պարտականությունը համարվում է չկատարված, ինչն էլ հանգեցնում է տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վերջինիս պատասխանատվության իրավաչափության հաստատմանը:

Այսպիսով, ՀՀ վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման մասին Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված իրավակարգավորման բովանդակությունը հանգում է հետևյալին. տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը պարտավոր է իրավասու մարմնին (վարչական մարմն կամ դատարան) հայտնել իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարած անձի ինքնությունը և ապացուցել, որ իրավախախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տրանսպորտային միջոցը: Հակառակ պարագայում տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածը համարվում է չհաղթահարված, Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասի ուժով վարչական պատասխանատվության ենթակա պատշաճ սուբյեկտ է դիտարկվում տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը, և վերջինիս վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասին վարչական ակտը չի կարող վերացվել այն հիմքով, որ իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանն անհրաժեշտ է համարել հավելել, որ Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգում մեխանիկական տրանսպորտային միջոցներով կատարված և տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունները կարգավորվում են «Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին» ՀՀ օրենքով: Նշված օրենսդրական ակտում 21.12.2015 թվականին ընդունված և 11.01.2016 թվականից ուժի մեջ մտած թիվ ՀՕ-179-Ն օրենքով կատարվել են մի շարք փոփոխություններ և լրացումներ, որոնք ևս վկայում են այն մասին, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը պարտավոր է իրավասու մարմնին (վարչական մարմին կամ դատարան) հայտնել իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային միջոցը վարած անձի ինքնությունը և ապացուցել, որ իրավախախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տրանսպորտային միջոցը:

Այսպես, «Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին» ՀՀ օրենքի՝ 11.01.2016 թվականից գործող խմբագրությամբ 7-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված՝ խախտումն այլ անձի կողմից կատարված լինելու փաստը կարող է ապացուցվել օրենքով սահմանված ժամկետում և կարգով գանգատ (բողոք կամ հայցադիմում) ներկայացնելու (...) միջոցով:

Նույն օրենքի՝ 11.01.2016 թվականից գործող խմբագրությամբ 7-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ նույն հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված գանգատը (բողոքը կամ հայցադիմումը) կարող է ներկայացվել վարչական ակտի հասցեատիրոջ կամ խախտում կատարած անձի կողմից և պետք է պարունակի խախտումը կատարած անձի անունը, ազգանունը, վարորդական վկայականի սերիան և համարը, քնակության վայրը, ինչպես նաև դրան պետք է կցվեն գանգատը ներկայացնող անձանց անձնագրերի և տրանսպորտային միջոցի հաշվառման փաստաթղթի պատճենները: Եթե տրանսպորտային միջոցն օգտագործվում է գրավոր պայմանագրի հիման վրա, ապա գանգատին (բողոքին կամ հայցադիմումին) պետք է կցվի նաև պայմանագրի պատճենը:

Վկայակոչված իրավական նորմերի բովանդակությունից հետևում է, որ օրենսդիրը 11.01.2016 թվականից գործող իրավակարգավորումների միջոցով սահմանել է տեսան-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱԿ
Իշխանություն

կարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման, այսինքն՝ տվյալ իրավախախտումը փաստացի չկատարած տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ վարչական պատասխանատվության բացառման և տվյալ իրավախախտման իրական կատարողին պատասխանատվության ենթարկելու պայմաններն ու կարգը: Ըստ այդ իրավակարգավորումների՝ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկված տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը կարող է հասնել իր նկատմամբ ընդունված վարչական ակտի վերացմանը թե՛ վարչական, թե՛ դատական կարգով այդ վարչական ակտը վիճարկելու միջոցով՝ իր բողոքի կամ հայցի հիմքում դնելով այն փաստական հանգամանքը, որ իրավախախտման կատարման պահին տվյալ տրանսպորտային միջոցը վարել է այլ անձ: Ընդ որում, վարչական կամ դատական կարգով բողոքարկելով տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ վարչական ակտը՝ վերջինս պարտավոր է վարչական բողոքը քննող վարչական մարմնին կամ դատարանին ներկայացնել, ի թիվս այլ հանգամանքների, հետևյալ տվյալները (փաստաթղթերը) .

- 1) իրավախախտումը կատարած անձի անունը և ազգանունը,
- 2) իրավախախտումը կատարած անձի վարորդական վկայականի սերիան և համարը, բնակության վայրը,
- 3) տրանսպորտային միջոցն իրավախախտումը կատարած անձի կողմից օգտագործվելու հիմք հանդիսացող գրավոր պայմանագիրը (առկայության դեպքում):

Փաստորեն, «Տեսանկարահանող կամ լուսանկարահանող սարքերով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտումների վերաբերյալ գործերով իրականացվող վարչական վարույթի առանձնահատկությունների մասին» ՀՀ օրենքի՝ 11.01.2016 թվականից գործող խմբագրությամբ 7-րդ հոդվածով սահմանված վերոգրյալ իրավական նորմերով օրենսդիրը տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձի վրա դրել է պարտականություն վարչական բողոքը քննող վարչական մարմնին կամ դատարանին հայտնել որոշակի տեղեկություններ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման կատարման պահին տվյալ տրանսպորտային միջոցը վարած անձի և այդ անձի կողմից տրանսպորտային միջոցն օգտագործելու հիմքերի վերաբերյալ:

Ամփոփելով վերոգրյալ իրավական վերլուծությունները՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը հանգել է այն եզրակացության, որ օրենսդիրը տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածի հաղթահարման հարցում դրսևորել է հստակ մոտեցում առ այն, որ նշված կանխավարկածի հաղթահարման համար անհրաժեշտ ապացուցման բեռնի բովանդակությունը հանգում է հետևյալին. տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր ֆիզիկական անձը պարտավոր է իրավասու մարմնին (վարչական մարմնին կամ դատարան) հայտնել իրավախախտման կատարման պահին տրանսպորտային

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

միջոցը վարած անձի ինքնությունը և ապացուցել, որ իրավախախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տրանսպորտային միջոցը (*լրեն, Ծովինար Զարարյանն ընդդեմ ՀՀ ոստիկանության «Ճանապարհային ոստիկանություն» ծառայության թիվ ՎԴ/0846/05/15 վարչական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 27.12.2017 թվականի որոշումը*):

Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշման կիրառումը սույն գործի փաստերի նկարմամբ.

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն վարչական գործը հարուցվել է Նարեկ Հովակիմյանի վիճարկման հայցի հիման վրա, որով վերջինս պահանջել է անվավեր ճանաչել Ծառայության 17.11.2015 թվականի «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» թիվ 1503867855 որոշումը: Նշված վարչական ակտով Նարեկ Հովակիմյանը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 124.4-րդ հոդվածի 1-ին մասով և նրա նկատմամբ նշանակվել է տուգանք՝ 3.000 ՀՀ դրամի չափով, այն բանի համար, որ վերջինիս սեփականության իրավունքով պատկանող «BMW» մակնիշի «01 AN 202» համարանիշի տրանսպորտային միջոցի վարորդը 08.11.2015 թվականին՝ ժամը 13:26-ին, Երևան քաղաքում երթևեկել է 73կմ/ժ արագությամբ՝ գերազանցելով երթևեկության սահմանված արագությունը 3կմ/ժ-ով:

Դատարանը մերժել է Նարեկ Հովակիմյանի հայցը՝ վճռի հիմքում դնելով այն հանգամանքը, որ Նարեկ Հովակիմյանը, կրելով Ծառայության 17.11.2015 թվականի թիվ 1503867855 որոշմամբ իրեն վերագրվող իրավախախտումն այլ անձի կողմից կատարված լինելու փաստի ապացուցման բեռը, չի ապացուցել այդ փաստը: Հետևաբար ըստ Դատարանի՝ վիճարկվող վարչական ակտն անվավեր ճանաչելու հիմքերը բացակայում են:

Վերաքննիչ դատարանը, բավարարելով Նարեկ Հովակիմյանի վերաքննիչ բողոքը, բեկանել և փոփոխել է Դատարանի 14.07.2016 թվականի վճիռը՝ բավարարելով հայցը: Վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության կողմից 04.03.2016 թվականին տրված թիվ 2/7/1-185 գրությամբ հիմնավորվում է այն հանգամանքը, որ Նարեկ Հովակիմյանը Ծառայության 17.11.2015 թվականի թիվ 1503867855 որոշմամբ իրեն վերագրվող իրավախախտման կատարման պահին չի գտնվել Հայաստանի Հանրապետությունում: Հետևաբար այդ իրավախախտումը կատարվել է այլ անձի կողմից: Այսինքն, ըստ Վերաքննիչ դատարանի, տվյալ դեպքում չի հիմնավորվել Նարեկ Հովակիմյանի կողմից Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 124.4-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված վարչական իրավախախտում թույլ տալու հանգամանքը:

Վերը նշված իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո համադրելով սույն գործի փաստերը և գնահատելով ստորադաս դատարանների եզրահանգումների հիմնավորվածությունը՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է հետևյալը.

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ սույն գործով վիճարկվող վարչական ակտով Նարեկ Հովակիմյանը ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնի խախտման (երթևեկության սահմանված արագության գերազանցում) համար՝ հիմք ընդունելով Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի՝ իրավահարաբերության ծագման պահին գործող խմբագրությամբ 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասում

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱԿ
Իշխանություն

ամրագրված՝ տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածը: Սույն վարչական գործի շրջանակներում նշված կանխավարկածը հաղթահարելու համար Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված ապացուցման բեռը կրող սուբյեկտը՝ «BMW» մակնիշի «01 AN 202» համարանիշի տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր Նարեկ Հովակիմյանը, բավարարվել է միայն այն փաստի վկայակոչմամբ, որ Ծառայության 17.11.2015 թվականի «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» թիվ 1503867855 որոշմամբ իրեն վերագրվող և լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված իրավախախտման կատարման պահին ինքը Հայաստանի Հանրապետությունում չի գտնվել, հետևաբար այդ պահին ինքը չի վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը: Սակայն Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ նշված փաստը ՀՀ կառավարությանն առընթեր ազգային անվտանգության ծառայության պետի 04.03.2016 թվականի գրության միջոցով հաստատված համարելը չի կարող դիտարկվել բավարար հիմք՝ տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածը հաղթահարելու համար: Այսպես, ըստ Վճռաբեկ դատարանի ձևավորած իրավական դիրքորոշման՝ տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածը հաղթահարելու համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատեր Նարեկ Հովակիմյանի վրա դրված ապացուցման բեռը հանգում է հետևյալին. վերջինս պարտավոր է դատարանին հայտնել իրեն վերագրվող իրավախախտման կատարման պահին՝ 08.11.2015 թվականին՝ ժամը 13:26-ին, «BMW» մակնիշի «01 AN 202» համարանիշի տրանսպորտային միջոցը վարած անձի ինքնությունը և ապացուցել, որ իրավախախտման կատարման պահին հենց այդ անձն է վարել տվյալ տրանսպորտային միջոցը:

Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում ընդգծել, որ սույն գործի քննության ընթացքում Դատարանը նշված փաստի ապացուցման բեռը դրել է հայցվորի վրա և առաջարկել է Նարեկ Հովակիմյանի ներկայացուցչին հայտնել այն անձի անունը, ազգանունը և բնակության հասցեն, ով 08.11.2015 թվականին ժամը 13:26-ին վարել է «BMW» մակնիշի «01 AN 202» համարանիշի տրանսպորտային միջոցը: Սակայն ի պատասխան Դատարանի այդ առաջարկին՝ Նարեկ Հովակիմյանի ներկայացուցիչը հայտնել է, որ հայցվորը նշված ժամանակահատվածում բացակայել է Հայաստանի Հանրապետությունից և գործնականում հնարավորություն չունի պարզելու մեքենան վարած անձի ինքնությունը: Այսինքն՝ Նարեկ Հովակիմյանը չի կատարել օրենքով իր վրա դրված ապացուցման պարտականությունը, չի մատնանշել այն անձին, ով իրավախախտման կատարման պահին վարել է «BMW» մակնիշի «01 AN 202» համարանիշի տրանսպորտային միջոցը, Դատարան չի ներկայացրել այդ անձին նույնակազմակերպելու համար անհրաժեշտ և բավարար տվյալներ: Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ Դատարանն իրավացիորեն վճիռ է կայացրել հայցը մերժելու մասին, ընդ որում, Դատարանի նման դիրքորոշումը լիովին համահունչ է Վճռաբեկ դատարանի ձևավորած իրավական դիրքորոշումների հետ:

Մինչդեռ Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է այն հանգամանքը, որ տեսանկարահանման կամ լուսանկարահանման միջոցով հայտնաբերված ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտման համար տրանսպորտային միջոցի սեփականատիրոջ պատասխանատվության կանխավարկածը սույն գործով չի կարող համարվել հաղթահարված: Հետևաբար Ծառայության 17.11.2015 թվականի «Վարչական տույժ նշանակելու մասին» թիվ 1503867855 որոշումն անվավեր ճանաչելու հիմքերը բացա-

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

կայում են:

Այսպիսով, սույն վճռաբեկ բողոքի հիմքի առկայությունը Վճռաբեկ դատարանը համարում է բավարար՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 150-151-րդ և 163-րդ հոդվածների ուժով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը բեկանելու համար:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով անհրաժեշտ է կիրառել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետով սահմանված՝ ստորադաս դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալու Վճռաբեկ դատարանի լիազորությունը հետևյալ հիմնավորմամբ.

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր որ ունի ողջամիտ ժամկետում իր գործի քննության իրավունք: Սույն գործով վեճի լուծումն էական նշանակություն ունի գործին մասնակցող անձանց համար: Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ գործը ողջամիտ ժամկետում քննելը հանդիսանում է Կոնվենցիայի նույն հոդվածով ամրագրված անձի արդար դատաքննության իրավունքի տարր, հետևաբար գործի անհարկի ձգձգումները վտանգ են պարունակում նշված իրավունքի խախտման տեսանկյունից: Տվյալ դեպքում Վճռաբեկ դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի դատական ակտին օրինական ուժ տալը բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից, քանի որ սույն գործով վերջնական դատական ակտ կայացնելու համար նոր հանգամանք հաստատելու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Դատական ակտին օրինական ուժ տալիս Վճռաբեկ դատարանը հիմք է ընդունում սույն որոշման պատճառաբանությունները, ինչպես նաև գործի նոր քննության անհրաժեշտության բացակայությունը:

5. Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումները դատական ծախսերի բաշխման վերաբերյալ.

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 56-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատական ծախսերը կազմված են պետական տուրքից և գործի քննության հետ կապված այլ ծախսերից:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ կողմը, որի դեմ կայացվել է վճիռ, կամ որի բողոքը մերժվել է, կրում է Հայաստանի Հանրապետության դատական դեպարտամենտի՝ վկաներին և փորձագետներին վճարած գումարների հատուցման պարտականությունը, ինչպես նաև մյուս կողմի կրած դատական ծախսերի հատուցման պարտականությունը այն ծավալով, ինչ ծավալով դրանք անհրաժեշտ են եղել դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրականացման համար: Դատական պաշտպանության այն միջոցի հետ կապված ծախսերը, որ իր նպատակին չի ծառայել, դրվում են այդ միջոցն օգտագործած կողմի վրա, անգամ եթե վճիռը կայացվել է այդ կողմի օգտին:

Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ Ծառայությունը վճռաբեկ բողոքի համար վճարել է 20.000 ՀՀ դրամ, և քանի որ վճռաբեկ բողոքը ենթակա է բավարարման, ուստի Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Ծառայության կողմից նախապես վճարված պետական տուրքի գումարը ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 60-րդ հոդվածի հիմքով ենթակա է հատուցման Նարեկ Հովակիմյանի կողմից:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 169-171-րդ հոդվածներով, 172-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Բեկանել ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի 20.05.2017 թվականի որոշումը և օրինական ուժ տալ ՀՀ վարչական դատարանի 14.07.2016 թվականի վճռին:

2. Նարեկ Հովակիմյանից հօգուտ ՀՀ ոստիկանության «Ճանապարհային ոստիկանություն» ծառայության բռնագանձել 20.000 ՀՀ դրամ՝ որպես վճռաբեկ բողոքի համար նախապես վճարված պետական տուրքի գումար:

3. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից, վերջնական է և բողոքարկման ենթակա չէ:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ
ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ
Ո Ր Ո Շ ՈՒ Մ

ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ
(ԱՅՍՈՒՅԵՏ՝ ՎՃՌԱԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆ)

2018 թվականի մարտի 20-ին ք.Երևանում
դռնբաց դատական նիստում, քննության առնելով ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2017 թվականի հունիսի 30-ի որոշման դեմ ամբաստանյալ Ռ-ազմիկ Գարեգինի Չանախչյանի պաշտպան Ա.Բարամյանի վճռաբեկ բողոքը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Գործի դատավարական նախապատմությունը.

1. 2016 թվականի հունվարի 11-ին ՀՀ քննչական կոմիտեի զինվորական քննչական գլխավոր վարչության 3-րդ կայազորային քննչական բաժնում հարուցվել է թիվ 90850216 քրեական գործը:

Նախաքննության մարմնի՝ 2016 թվականի մարտի 28-ի որոշմամբ Ռ-ազմիկ Չանախչյանը ներգրավվել է որպես մեղադրյալ, և նրան մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով: Նախաքննության մարմնի՝ նույն օրվա մեկ այլ որոշմամբ Ռ.Չանախչյանի նկատմամբ որպես խափանման միջոց է ընտրվել հրամանատարության հսկողության հանձնելը:

2016 թվականի մարտի 30-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան (այսուհետ՝ նաև Առաջին ատյանի դատարան):

2. Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մարտի 13-ի դատավճռով Ռ-ազմիկ Չանախչյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով, և ՀՀ քրեական օրենսգրքի 67.1-րդ հոդվածի կիրառմամբ նրա նկատմամբ պատիժ է նշանակվել ազատազրկում՝ 1 (մեկ) տարի ժամկետով: ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի կիրառմամբ նշանակված ազատազրկման ձևով պատիժը պայմանականորեն չի կիրառվել, և սահմանվել է փորձաշրջան՝ 3 (երեք) տարի ժամկետով:

3. Մեղադրող Բ.Բախչիյանի վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանը (այսուհետ՝ նաև Վերաքննիչ դատարան) 2017 թվականի հունիսի 30-ի որոշմամբ մեղադրողի վերաքննիչ բողոքը բավարարել է, Առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մարտի 13-ի դատավճիռը պատժի մասով բեկանել և փոփոխել է ու ամբաստանյալ Ռ.Չանախչյանին դատապարտել ազատազրկման՝ 1 (մեկ) տարի ժամկետով: Դատավճիռը մնացած մասով թողնվել է անփոփոխ:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

4. Վերաքննիչ դատարանի՝ 2017 թվականի հունիսի 30-ի որոշման դեմ ամբաստանյալ Ռ.Չանախչյանի պաշտպան Ա.Քարամյանը բերել է վճռաբեկ բողոք, որը Վճռաբեկ դատարանի՝ 2017 թվականի դեկտեմբերի 18-ի որոշմամբ ընդունվել է վարույթ:

4.1. 2018 թվականի մարտի 17-ին Վճռաբեկ դատարանում ստացվել է ամբաստանյալ Ռ.Չանախչյանի դիմումը, որով վերջինս խնդրել է իր վերաբերյալ քրեական գործի վարույթը կարճել՝ հաշվի առնելով, որ գործի ողջ քննության ընթացքում չի խուսափել քննությունից կամ դատից, և լրացել են ՀՀ քրեական օրենսգրքի 75-րդ հոդվածով նախատեսված վաղեմության ժամկետները:

Ռատավարության մասնակիցների կողմից վճռաբեկ բողոքի պատասխան չի ներկայացվել:

Վճռաբեկ բողոքի քննության համար էական նշանակություն ունեցող փաստերը.

5. Նախաքննության մարմնի կողմից Ռ.Չանախչյանին մեղադրանք է առաջադրվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով այն բանի համար, որ «(...) [Ն]ա հանդիսանալով ՊԲ 47455 գործամասի 3-րդ հրերանային դիվիզիոնի 8-րդ մարտկոցի 3-րդ հաշվարկի համար, կոչումով շարքային, 2015 թվականի դեկտեմբերի 26-ին, ժամը 12:00-13:00-ն, չպահպանելով ՀՀ զինված ուժերի Ներքին ծառայության կանոնագրքի 13-րդ և 41-րդ հոդվածների պահանջները՝ հրամանատարի հրամանը անվերապահորեն, ճշտորեն և նշված ժամկետում կատարելու փոխարեն հանդուգն կերպով հրաժարվել է կատարել նույն դիվիզիոնի հրամանատար, մայոր Արմեն Սմբարի Սանթրյանի օրինական և սահմանված կարգով իրեն փոխած հրամանը՝ իրեն հատկացված փարածքը մաքրելու վերաբերյալ, դրանով իսկ հեղինակագրկելով հրամանատարի դերը ենթակա դիվիզիոնի ողջ անհնակազմի շրջանում և խաբարելով պետ (հրամանատար)-ստորադաս (ենթակա) սահմանված կանոնադրային հարաբերությունները, որով էական վնաս է պարճառել ծառայության շահերին (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 1-ին, թերթեր 111-112):

5.1. Նախաքննական մարմնի կողմից կազմված մեղադրական եզրակացությունում նշվում է. «(...) 2015 թվականի դեկտեմբերի 26-ին ժամը 12:00-ի սահմաններում ՊԲ 47455 գործամասի 3-րդ հրերանային դիվիզիոնի հրամանատար, մայոր Արմեն Սմբարի Սանթրյանը գործամասի շարահրապարակում նույն դիվիզիոնի ժամկետային զին-ծառայողներ, կրտսեր սերժանտ Տիգրան Ղազարյանին և շարքայիններ Նարեկ Կարապետյանին, Հայկ Մինասյանին և Ռազմիկ Չանախչյանին 8-րդ մարտկոցին հատկացված փարածքը մաքրելու վերաբերյալ օրինական և սահմանված կարգով հրաման է փոխել, որից հետո վերջիններս սկսել են մաքրության աշխատանքը, իսկ մայոր Ա.Սանթրյանի գնալուց հետո շարքային Ռ.Չանախչյանը դադարեցրել է այն կատարել: Շուրջ 30 րոպե անց մայոր Ա.Սանթրյանը վերադարձել է շարահրապարակ և փեսնելով, որ մաքրության աշխատանքը թերի է կատարված, իր մոտ է կանչել Տ.Ղազարյանին, Ն.Կարապետյանին, Հ.Մինասյանին և Ռ.Չանախչյանին ու կրկին օրինական և սահմանված կարգով վերջիններին հրաման փոխել շարունակել մաքրության աշխատանքը, որից անմիջապես հետո Տ.Ղազարյանը, Ն.Կարապետյանը և Հ.Մինասյանը շարունակել են այն կատարել, իսկ Ռ.Չանախչյանը բացահայտ կերպով հրաժարվել և չի կատարել մայոր Ա.Սանթրյանի կողմից փոխված բանավոր հրամանը՝ մաքրության աշխատանք կատարելու վերաբերյալ (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 1-ին, թերթեր 127-128):

6. Վկա Տիգրան Ղազարյանը դատական քննության ընթացքում ցուցմունք է տվել

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

այն մասին, որ. «(...) Դեկտեմբերի 26-ին է հրաման չկատարելու այդ դեպքը տեղի ունեցել ու դրա մասին իմացել է դիվիզիոնի հրամանատար, մայր Սանթրյանից: Դեկտեմբերի 26-ին տողան էին կանգնած եղել, դրանից հետո գնացել են ավտոպարկ, որից հետո մաքրություն իրականացնելու համար բաժանվել են մասերի: Այդ ամենից հետո վերադարձել են «պլաց»: Այդտեղ են եղել ինքը, Ռազմիկ Չանախյանը, Նարեկ Հայրապետյանը և Հայկ Մինասյանը՝ դիվիզիոնի հրամանատար մայր Սանթրյանի հրամանի հիման վրա մաքրություն իրականացնելու համար: Ինքը մաքրություն է կատարել և **չի նկատել**, թե արդյոք եղել է որևէ մեկը, ով մաքրություն չի կատարել: Ինքը **չի նկատել** նաև, թե արդյոք Ռ. Չանախյանը մաքրություն կատարել է, թե՛ ոչ, քանի որ նրան մեջքով է կանգնած եղել: Ռ. Չանախյանի մուր կանգնած է եղել Հայկ Մինասյանը: Յուրաքանչյուրի համար նախատեսված է եղել մաքրություն իրականացնելու որոշակի տարածք: Իրենց մաքրության աշխատանքը հետո ստուգել է մայր Սանթրյանը: Հետո տեսել է, որ մայր Սանթրյանը և Ռազմիկ Չանախյանը իջնում են շրաբ: Դրանից հետո է միայն իմացել, որ դա կապված է եղել Ռ. Չանախյանի կողմից մայր Սանթրյանի հրամանը, տարածքը մաքրելու վերաբերյալ, չկատարելու հետ: Ինքը ստուգման պահին մայր Սանթրյանի և Ռ. Չանախյանի միջև դրա հետ կապված **որևէ խոսակցություն չի լսել**, քանի որ իր տարածքը մաքրելիս է եղել: Ինքը **անշամբ չի տեսել**, որ Ռ. Չանախյանը չի կատարել մայր Սանթրյանի հրամանը (...): Ինքը Ռազմիկ Չանախյանի կողմից մաքրություն չկատարելու մասին **իմացել է մայր Սանթրյանից**» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, թերթ 175):

6.1. Վկա Նարեկ Կարապետյանը նախաքննության ընթացքում ցուցմունք է տվել այն մասին, որ. «(...) 2015 թվականի դեկտեմբերի 26-ին դիվիզիոնի հավաքավարենսային պլանի համաձայն պետք է մաքրվեր 8-րդ մարտկոցին հարկացված տարածքը: Շարահրապարակում մայր Սանթրյանը [իրեն, Տիգրան Ղազարյանին, Հայկ Մինասյանին և Ռազմիկ Չանախյանին] ցույց է տվել 8-րդ մարտկոցին հարկացված տարածքը: (...) Դրանից հետո մայր Սանթրյանը սահմանված կարգով իրենց չորսին հրամայել է սկսել տարածքի մաքրությունը, այդ ժամանակ մայր Սանթրյանը գնացել է: Դրանից հետո Չանախյանը ավելը չեռքից դրել է գետնին և կանգնել է այնտեղ, իսկ մինչ այդ երբ մայր Սանթրյանը դեռ չէր գնացել, Չանախյանը ավելով մաքրում էր անկյունաքարերի կողքերը: Իրենք գործը ավարտելուց հետո գնացել են վերև, մուր 30 րոպե հետո՝ ժամը 13:00-ի սահմաններում, իրենց տեղեկացրել են, որ մայր Սանթրյանը շարահրապարակում է և իր մուր է կանչում շարահրապարակը մաքրող 4 զինվորներին: Իրենք չորսով գնացել են շարահրապարակ: Մայր Սանթրյանը ասել է, որ մաքրությունը լավ չի արված և սահմանված կարգով բոլորին հրամայել է, որ յուրաքանչյուրը իրենց հարկացված տարածքը կրկին մաքրեն: Սկսել են մաքրությունը և շանցած 2 րոպե ինքը նկատել է, որ մայր Սանթրյանի և Ռ. Չանախյանի միջև առաջացել է վիճաբանություն՝ ինչ որ կոնֆլիկտային իրավիճակ, որը տեսել է շար կարծ, մի քանի վայրկյան և զգացել է, որ նրանք միմյանց չեն հասկանում, չայնէրը չեն բարձրացրել, միմյանց չեն հայտնյել, չեն քաշքշել և չեն հարվածել: Ինքը **կոնկրետ չի լսել**, թե ինչ թեմայի շուրջ են խոսել, քանի որ բարձր չէին խոսում և այդպես մի քանի վայրկյան խոսելուց հետո մայր Սանթրյանը և Չանախյանը գնացել են գորամասի շրաբ: Ինքը նույն օրը մայր **Սանթրյանից տեղեկացել է**, որ վերը նշված վիճաբանության ընթացքում ինքը հրամայել է մաքրություն կատարել մի քանի անգամ, իսկ Չանախյանն էլ հրաժարվել է մաքրություն կատարելուց (...):» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 1, թերթեր 77-78):

6.2. Վկա Հայկ Սիմասյանը նախաքննության ընթացքում ցուցմունք է տվել այն մասին, որ. «(...) 2015 թվականի դեկտեմբերի 26-ին դիվիզիոնի հավաքարևը հասցրել է պլանի համաձայն պետք է մաքրվեր 8-րդ մարտկոցին հարկացված տարածքը: Շահահրապարակում մայր Սանթրյանը [իրեն, Տիգրան Ղազարյանին, Նարեկ Կարապետյանին և Ռազմիկ Չանահյանին] ցույց է տվել 8-րդ մարտկոցին հարկացված տարածքը: (...) Դրանից հետո մայր Սանթրյանը սահմանված կարգով իրենց չորսին հրամայել է սկսել տարածքի մաքրությունը, այդ ժամանակ իրենք չորսով վերցրել են ավելները և սկսել մաքրությունը: Մայր Սանթրյանի գնալուց հետո իրենք բոլորը շարունակել են գործը: Վերջացնելուց հետո գնացել են լվացվելու, այնուհետև իրենց կանչել է մայր Սանթրյանը ստելով, որ տարածքը լավ չի մաքրվել և նորից սկսել են մաքրությունը: Որոշ ժամանակ անց իրենք տեղեկանում են, որ իրենց կանչել է մայր Սանթրյանը: Նրան ներկայանալուց հետո նա հարցրել է, թե ինչ դեպք է տեղի ունեցել քիչ առաջ շահահրապարակում և ինքը պատասխանել է, որ ոչ մի բան չի նկատվել: Ինքը **կոնկրետ չի հիշում** մայր Սանթրյանի գնալուց հետո Չանահյանը շարունակել է տարածքը մաքրել, թե ոչ, քանի որ ինքը զբաղված էր տարածքի մաքրությամբ և ուշադրություն չի դարձրել: Երբ 2-րդ անգամ մայր Սանթրյանը իրենց հրամայել է կատարել տարածքների մաքրությունը, ինքը սկսելով մաքրել տարածությունը **չի նկատել** Չանահյանը կատարում է մաքրություն, թե ոչ, որից հետո ինքը նկատել է, որ մայր Սանթրյանը և Չանահյանը գնացել են շահահրապարակից: Դա եղել է իրենց գործը սկսելուց մի քանի րոպե հետո և ինքը **չգիտի**, թե նրանց միջև ինչ խոսակցություն է տեղի ունեցել և ինչու են գնացել, քանի որ զբաղված է եղել իր աշխատանքով: Այդ մաքրությունը ավարտելուց հետո մայր Սանթրյանը իրենց 3-ին կանչել է իր սենյակ և հարցրել, թե տեսել են արդյոք ինչ է տեղի ունեցել շահահրապարակում մաքրություն կատարելու ժամանակ, այն որ իր ներկայությամբ Չանահյանը հրաժարվել է մաքրություն կատարել և ինքը պատասխանել է, որ **ուշադիր չի եղել, թե նրանց միջև ինչ խոսակցություն է եղել** (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 1, թերթեր 88-89):

6.3. Վկա Խաչիկ Աղաբեկյանը դատական քննության ընթացքում ցուցմունք է տվել այն մասին, որ. «(...) Ինքը **ընդհանուր խոսակցություններից լսել է**, որ շահահրապարակում Ռազմիկ Չանահյանը չի կատարել մայր Սանթրյանի հրամանը՝ կատարված տարածքի մաքրության հետ: (...) Ինքը անչափ ակնապարհ չի եղել Ռազմիկ Չանահյանի կողմից մայր Սանթրյանի հրամանի չկատարմանը» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, թերթ 175):

6.4. Վկա Արմեն Մանթրյանը դատական քննության ընթացքում ցուցմունք է տվել այն մասին, որ. «(...) [Ի]նքը որպես հրամանատար Ռազմիկ Չանահյանին և ևս 3 զինծառայողներին խնդիր է առաջադրել տարածքի մաքրություն իրականացնելու վերաբերյալ՝ տարածքը բաժանելով հավասար մասերի: Մի որոշ ժամանակ հետո վերադարձել է և տեսել, որ տարածքում ոչ մեկը չկա ու տարածքը մաքրված է մասամբ՝ Ռազմիկ Չանահյանին հանձնված տարածքը մաքրված չի եղել: Դրանից հետո նորից նրանց կանչել է շահահրապարակ և կրկին բոլորին խնդիր է առաջադրել մաքրել ամբողջ տարածքը և կանգնել է այնտեղ ու հետևել աշխատանքին: Այդ ընթացքում նկատվել է, որ բոլորը կատարում են մաքրություն, բացի Ռազմիկ Չանահյանից: Նրանից հարցրել է, թե ինչու չի կատարում հրամանը, նա էլ պատասխանել է. «Ինչ կա, եկել ես գլխիս կայնել ես, էս ինչ չեմ աս»: Դրանից հետո ինքը նորից նրան հրամայել է, որ կատարի նրա տարածքի մաքրությունը, սակայն նա ստել է, որ հրաժարվում է կատարել: Այդ ամենից հետո ինքը նրան ներկայացրել է հրամանատարությա-

նր՝ նրա վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնելու համար» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, թերթեր 175-176):

6.5. Ամբաստանյալ Ռ-ազմիկ Չանախչյանը դատական քննության ընթացքում ցուցմունք է տվել այն մասին, որ. «(...) [Դ]եպքի օրից մի երեք օր առաջ գտնվել է բուժ-կետում ջերմության պարճառով: Ինքը կարող է լավ մաքրած չիլներ փարածքը, բայց մաքրություն իրականացրել է: Ինքը գտնվել է բուժկետում, երբ որ Նարեկ Կարապետյանն եկել է այնտեղ և ասել, որ մայրը Սանթրյանը նորից իրենց կանչում է շարահրապարակ: Սանթրյանը իրեն ասել է, թե ինչու չի մաքրել իր փարածքը, ինքն էլ նրան ասել է, թե այդ ինչ չե է խոսում իր հետ, բայց մայրը Սանթրյանի կողմից ասված ար-փահայություններն իր կողմից չեն հնչեցվել: (...) Սանթրյանը կոնկրետ հրաման չի փվել: Եթե նրա ասածը հրաման է եղել, ուրեմն ինքը մեղավոր է, որ թերի է կատարել, բայց կատարել է: (...) Ծարահրապարակի մաքրություն իրականացնելու հանձնարարությունը փախու ժամանակ ներկա են եղել մոտ 15 հոգի զինճառայող և բոլորն էլ ան-ցել են մաքրության գործին: Ինքը թերի է կատարել մաքրությունը, քանի որ իրեն լավ չի զգացել: Սանթրյանը սահմանված կարգով հրաման չի փվել, այլ ասել է. «Գործ արեք, արա»: Իր համար դա հրաման չի հանդիսանում: Ինքը մայրը Սանթրյանին չի ասել, որ իրեն լավ չի զգում: (...) Ինքը մաքրել է մոտ 3-4 մետր ու զգացել է, որ լավ չի իրեն զգում ու զնացել է բուժկետ: (...) Ծարահրապարակը ընդհանուր մաքուր է եղել և հնարավոր չէր լինի ակնհայտ ասել, որ դրա որևէ հատվածը մաքուր չէ: (...) 1-ին անգամ մաքրությունը կիսար է թողել, քանի որ լավ չի զգացել իրեն, իսկ 2-րդ անգամ «արա» բառը լսելուց հետո չի կատարել» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, թերթեր 174-175):

7. Առաջին ատյանի դատարանը, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով առաջադրված մեղադրանքում Ռ-Չանախչյանին ճանաչելով մեղավոր, իր դատական ակտը պատճառաբանել է հետևյալ կերպ. «(...) Դատարանը գտնում է, որ Դատավճռում] (...) շարադրված թույլարելի և վերաբերելի ասպացույցների բավարար համակցությամբ ասպացուցված է, որ.

(...)

Ռ-ազմիկ Չանախչյանի կողմից պատշաճ չի կատարվել հրամանի պահանջները.

Այսպես, չնայած ի սկզբանե Ռ-Չանախչյանի կողմից որոշակի մաքրության աշխատանքներ կատարվել են, սակայն դրանք թերի են կատարվել, իսկ երբ մայրը Արմեն Սանթրյանը աշխատանքների կատարումը ստուգելուց հետո պահանջել է պատշաճ կարգով կատարել մաքրությունը, Ռ-Չանախչյանը, խախտելով ՀՀ ՁՈՒ ներքին ծառայության կանոնագրքի 13-րդ, 41-րդ հոդվածների պահանջները բացահայտ հրաժարվել է նշված պահանջը կատարելուց, այսինքն՝ հրաժարվել է կատարել հրամանը:

Ռ-ազմիկ Չանախչյանի կողմից բացահայտ կերպով Ա Սանթրյանի կողմից փրված հրամանի չկատարումը հանգեցրել է **ենթակա դիվիզիոնի ողջ անձնակազմի շրջանում հրամանատարի դերի հեղինակագրկմանը** և պետ-ստորադաս սահմանված կանոնադրային հարաբերությունների խաթարմանը, ինչով էական վնաս է պատճառվել ծառայության շահերին:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը, Դատարանը հաստատված է համարում Ռ-ազմիկ Չանախչյանին առաջադրված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը և նրան մեղավոր է ճանաչում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով:

(...)

Դատարանը, հաշվի առնելով ամբաստանյալ Ռ-ազմիկ Չանախչյանի կատարած

արարքի՝ հանրության համար վրանգավորության աստիճանը և բնույթը, այդ բվում՝ հանցագործության կատարման հանգամանքներն ու նրա գործողությունների վրանգավորության աստիճանը, նրա անջր բնութագրող և պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող ու ծանրացնող վերը նշված հանգամանքները, հանգում է այն հերկության, որ ամբաստանյալ Ռազմիկ Չանախյանի ուղղվելը հնարավոր է առանց նրա կողմից ազատագրկման շեղով նշանակված պատիժը կրելու, այսինքն՝ կիրառելի է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածը (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 2-րդ, քերքեր 178-179):

8. Վերաքննիչ դատարանը, պատժի մասով փոփոխելով Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը, փաստել է. «(...) Ռազմիկ Չանախյանի նկատմամբ նշանակված պատիժը կրելու նպատակահարմարության հարցը քննարկելիս Առաջին ատյանի դատարանը պատշաճ գնահատման չի եներարկել ամբաստանյալի կողմից կատարված՝ զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուղղված հանցագործությանը նախորդող և ուղեկցող մի շարք հանգամանքներ, ինչպես նաև այն, որ ամբաստանյալը նախկինում երկու անգամ դատապարտվել է նույնաբնույթ հանցավոր արարքներ կատարելու համար:

Հերկարար, Վերաքննիչ դատարանը գրկնում է, որ Ռազմիկ Չանախյանի նկատմամբ նշանակված պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու նպատակահարմարության վերաբերյալ Առաջին ատյանի դատարանի հերկությունն իրավաչափ չէ (...)» (տե՛ս քրեական գործ, հատոր 3-րդ, քերք 58):

Վճռաբեկ բողոքի հիմքերը, հիմնավորումները և պահանջը.

Վճռաբեկ բողոքը քննվում է հետևյալ հիմքերի սահմաններում ներքոհիշյալ հիմնավորումներով.

9. Բողոքի հեղինակը գտել է, որ Վերաքննիչ դատարանը, պատժի մասով բեկանելով և փոփոխելով Առաջին ատյանի դատարանի դատավճիռը, թույլ է տվել դատական սխալ, այն է՝ խախտել է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 10-րդ, 48-րդ, 61-րդ և 70-րդ հոդվածների պահանջները, որոնք ազդել են գործի ելքի վրա և հանգեցրել օրենքի պահանջներին չհամապատասխանող դատական ակտ կայացնելուն:

Ի հիմնավորումը վերոնշյալի՝ բողոքաբերը, ի թիվս այլոց, նշել է, որ Վերաքննիչ դատարանը չի կատարել ամբաստանյալի անձը բնութագրող, նրա պատասխանատվությունն ու պատիժը մեղմացնող հանգամանքները հաստատող ապացույցները բարելավող գնահատելու իր պարտականությունը: Ինչ վերաբերում է Ռ.Չանախյանի ուղղվելու, սոցիալական արդարությունը վերականգնելու և նոր հանցագործությունների կատարումը կանխելու պատժի նպատակների իրագործմանը, ապա ըստ պաշտպանի՝ պատժի նպատակներն իրագործվում են, քանի որ նա իրեն մեղավոր է ճանաչել, գոչացել է կատարած արարքի համար, տվել է խոստովանական ցուցմունք, աջակցել է նախաքննությանը, ինչպես նաև ԵՊՀ աստվածաբանության ֆակուլտետի մագիստրատուրայում և իրավաբանական ֆակուլտետում սովորելու առկայությունը բավարար է նրան ուղղելու և նոր հանցագործությունները կանխելու համար: Բացի այդ, ամբաստանյալն այս ընթացքում որևէ նոր հանցավոր արարք չի կատարել:

10. Վերոգրյալի հիման վրա բողոք բերած անձը խնդրել է պատժի մասով բեկանել Վերաքննիչ դատարանի որոշումը, փոփոխել այն և բեկանված մասով կայացնել գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ, այն է՝ կիրառել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի դրույթները, և 1 տարի ժամկետով ազատագրկման ձևով նշանակված

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ՊԱՏԱԿԱՆ
Իշխանություն

պատիժը պայմանականորեն չկիրառել՝ օրինական ուժ տալով Առաջին ստյանի դատարանի դատավճռին:

Վճռաբեկ դատարանի պատճառաբանությունները և եզրահանգումը.

11. Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ սույն գործով բողոքաբերի կողմից բարձրացված իրավական հարցը վերաբերում է ամբաստանյալի նկատմամբ նշանակված պատիժը պայմանականորեն չկիրառելուն: Միևնույն ժամանակ հիմք ընդունելով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 398-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված նորմը և հաշվի առնելով այդ կապակցությամբ *Մ.Էլոյանի և մյուսների* գործով Վճռաբեկ դատարանի ձևավորած իրավական դիրքորոշումները (տե՛ս *Մ.Էլոյանի և մյուսների* գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2011 թվականի հուլիսի 13-ի թիվ ԵԿԴ/0211/01/10 որոշման 13-14-րդ կետերը)՝ Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ մինչ բողոքաբերի կողմից բարձրացրած իրավական խնդրին անդրադառնալն անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել Ռ.Չանախչյանին մեղսագրված արարքի որակման հարցը, քանի որ սույն գործով առերևույթ առկա է քրեական հետապնդումը և քրեական գործի վարույթը բացառող հանգամանք: Այդ համատեքստում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ հրաման չկատարելու հանցակազմի (ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մաս) կապակցությամբ առկա է օրենքի միատեսակ կիրառություն ապահովելու խնդիր: Ուստի անհրաժեշտ է արտահայտել իրավական դիրքորոշումներ, որոնք կարող են ուղղորդող նշանակություն ունենալ նման գործերով դատական պրակտիկայի ճիշտ ձևավորման համար:

12. Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ սույն գործով նախ պետք է քննարկման առարկա դարձնել հետևյալ իրավական հարցը. հիմնավոր՞ են արդյոք ամբաստանյալ Ռ.Չանախչյանի արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցակազմի առկայության մասին ստորադաս դատարանների հետևությունները:

13. ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիան ձևակերպված է հետևյալ բովանդակությամբ. «*Պետի օրինական և սահմանված կարգով տրված հրամանը չկատարելը, որն էական վնաս է պատճառել ծառայության շահերին (...)*»:

«Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի ներքին ծառայության կանոնագիրը» ՀՀ օրենքի 29-րդ հոդվածի համաձայն՝ «*Քրեական պարասխանարվություն զինծառայողները կրում են հանցագործություն կատարելու համար՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսդրությանը համապատասխան*»:

Նույն օրենքի 41-րդ հոդվածի համաձայն՝ «*Հրամանարարի (պետի) հրամանը պետք է կատարվի անվերապահորեն, ճշտորեն և նշված ժամկետում (...)*»:

«Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի կարգապահական կանոնագիրը» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «*Ձինվորական կարգապահությունը յուրաքանչյուր զինծառայողի կողմից Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, սույն օրենքով, այլ օրենքներով ու զինված ուժերում գործող այլ կանոնագրերով, ինչպես նաև հրամանարարների (պետերի)՝ իրենց լիազորությունների շրջանակներում տրված հրամաններով սահմանված պարտականությունների և կարգուկանոնի խախտի ու ճշգրիտ պահպանումն է*»:

Նույն օրենքի 13-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «*Կարգապահական խախտում (զանցանք) է համարվում զինվորական ծառայության կարգի դեմ ուրևճգող հակաիրավական, մեղավոր (դիտարվորյալ կամ անզգույշ) այնպիսի գործողությունը կամ*

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱԿ
Իշխանություն

անգործությունը, որի համար սույն օրենքով նախատեսված է կարգապահական պատասխանատվություն (...)»:

Նույն օրենքի 31-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Հրամանատարի (պետի) օրինական և սահմանված կարգով տրված հրամանը արորադասի (ենթակայի) կողմից չկատարելն առաջացնում է կարգապահական պատասխանատվություն (...)»:

Մեջբերված իրավանորմերի վերլուծությունից երևում է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցակազմը նյութական է, և արարքը ենթակա է որակման քրեաիրավական այդ նորմով, եթե դրանով էական վնաս է պատճառվել ծառայության շահերին: Այն դեպքում, երբ էական վնասի պատճառումը բացակայում է, հրամանատարի (պետի) օրինական և սահմանված կարգով տրված հրամանը ստորադասի (ենթակայի) կողմից չկատարելն առաջացնում է կարգապահական պատասխանատվություն: Այլ կերպ՝ Վճռաբեկ դատարանը փաստում է, որ հրամանի չկատարումը ոչ բոլոր դեպքերում կարող է առաջացնել քրեական պատասխանատվություն. ելնելով առանձին տարրերի բացակայությունից՝ այն կարող է դիտարկվել որպես կարգապահական խախտում՝ հանգեցնելով կարգապահական պատասխանատվության:

13.1. Այսպիսով, հրաման չկատարելու՝ կարգապահական զանցանքի և զինվորական հանցագործության տարբերակման հիմքում ընկած է արարքի հանրային վտանգավորության աստիճանը (մանրամասն տե՛ս *Գարուշ Մադարյանի* գործով Վճռաբեկ դատարանի՝ 2009 թվականի փետրվարի 17-ի թիվ ԵՇԳ/0029/01/08 որոշման 14-րդ կետը): Արարքը ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով որակելու համար անհրաժեշտ տարրը՝ ծառայության շահերին պատճառված էական վնասը, կարող է կրել ինչպես նյութական (ֆիզիկական, գույքային), այնպես էլ ոչ նյութական (բարոյա-հոգեբանական, կազմակերպչական և այլն) բնույթ:

Նյութական վնասը կարող է արտահայտվել, օրինակ, զինծառայողների կամ այլ անձանց առողջությանը վնաս պատճառելով (ֆիզիկական վնաս) կամ ռազմական գույքին, տեխնիկային կամ այլ գույքին վնաս պատճառելով (գույքային վնաս): Ընդ որում, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ գույքային վնասի դեպքում էական վնաս է համարվում հանցագործության պահին սահմանված նվազագույն աշխատավարձի երեքհարյուրապատիկը գերազանցող գումարը կամ դրա արժեքը:

13.2. Առանձնակի բարդություն է ներկայացնում կատարվածի արդյունքում ծառայության շահերին էական վնաս պատճառելն արձանագրելն այն դեպքում, երբ այն ոչ նյութական բնույթ է կրում: Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում նշել, որ որպես այդպիսին կարող են համարվել, ի թիվս այլոց, մարտական կոնկրետ խնդիրների կատարման դժվարեցումը, զորամասի, ստորաբաժանման օրակարգի լուրջ խախտումը (այդ թվում՝ անձնակազմի ուսուցման, ռազմական տեխնիկայի սպասարկման համար ծրագրված միջոցառումների խախտումը), մարդու սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների խախտումը, զինծառայողների օրինական շահերի խախտումը (ինչը կարող է դրսևորվել, օրինակ, այլ զինծառայողների վրա բեռի ավելացմամբ, տվյալ անձի կողմից կատարման ենթակա պարտականությունները այլ զինծառայողների կողմից իրականացմամբ), հրամանատարի (պետի) հեղինակության կորուստը, զորամիավորումներում զինվորական կարգապահության էական անկումը:

Վճռաբեկ դատարանը փաստում է նաև, որ հրաման չկատարելը, որպես կանոն, ծառայության շահերին ոչ նյութական վնաս է պատճառում: Մասնավորապես, որոշա-

կիրեն ազդում է հրամանատարի հեղինակության վրա, ինչ-որ առումով նվազեցնում զինվորական կարգապահության մակարդակը և այլն: Սակայն քրեորեն պատժելի է միայն այնպիսի վնասի պատճառումը, որն էական է համարվում զինվորական ենթակայության կարգի համար: Հետևաբար հրամանի չկատարման հետևանքով *ոչ նյութական էական վնասի* առաջացման հարցը գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև հրամանի բնույթը, բովանդակությունը, հրամանի տրման իրադրությունը: Այլ կերպ՝ հրաման չկատարելը կարող է առաջացնել էական վնաս, եթե հրամանը տրվել է էական այնպիսի հարցի վերաբերյալ, որի չկատարելն առաջացրել է, օրինակ, լուրջ խոչընդոտ գործնասի, ստորաբաժանման մարտական հերթապահության կամ զինվորական այլ պարտականությունների կատարմանը, անհնարին դարձրել ստորաբաժանման առջև դրված խնդիրների կատարումը, ինքնին հեղինակագրկել հրամանատարի դերը, հանգեցրել զինվորական կարգապահության էական անկման և այլն:

13.3. Վերոգրյալի համատեքստում հարկ է ընդգծել, որ առանձին զինծառայողների ներկայությամբ հրաման չկատարելն ինքնին չի կարող հանգեցնել հրամանատարի հեղինակության կորստի և ազդել զինվորական կարգապահության վիճակի վրա այն աստիճան, որ ծառայության շահերին պատճառված վնասն էական գնահատվի: Ծառայության շահերին պատճառված վնասն էական գնահատելու համար ինքնին բավարար չէ զինծառայողի կողմից որևէ աշխատանք կատարելուց հրաժարվելը, եթե բացակայում են այլ հանգամանքներ, որոնք կվկայեին զինվորական ենթակայության շահերին էական վնաս պատճառելու մասին:

14. Այսպիսով, հիմք ընդունելով սույն որոշման 13-13.3.-րդ կետերում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ծառայության շահերին պատճառված այս կամ այն վնասը որպես էական գնահատելը կախված է գործի կոնկրետ հանգամանքներից: Յուրաքանչյուր դեպքում արարքում քննարկվող հանցակազմի առկայությունն ապացուցելու համար պետք է փաստել ոչ միայն էական վնասի առկայությունը, այլև այն, թե տվյալ գործով կոնկրետ ինչու է վերջինս դրսևորվել՝ համապատասխան ապացույցների հիման վրա մատնանշելով այդ մասին վկայող փաստական հանգամանքները: Այլ կերպ՝ դատական ակտ կայացնելիս դատարանը յուրաքանչյուր դեպքում պետք է կատարի գործի կոնկրետ հանգամանքների բազմակողմանի ուսումնասիրություն՝ էական վնասի առկայության կամ բացակայության փաստը պատճառաբանված եզրահանգումների տեսքով արձանագրելու համար:

15. Սույն գործի նյութերի ուսումնասիրությունից երևում է, որ Ռ.Չանախչյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով մեղադրանք է առաջադրվել այն բանի համար, որ նա, չպահպանելով ՀՀ զինված ուժերի ներքին ծառայության կանոնագրքի 13-րդ և 41-րդ հոդվածների պահանջները, հրամանատարի հրամանը անվերապահորեն, ճշտորեն և նշված ժամկետում կատարելու փոխարեն հանդուգն կերպով հրաժարվել է կատարել նույն դիվիզիոնի հրամանատար, մայոր Ա.Սանթրյանի օրինական և սահմանված կարգով իրեն տրված հրամանը՝ իրեն հատկացված տարածքը մաքրելու վերաբերյալ՝ *դրանով իսկ հեղինակագրկելով հրամանատարի դերը ենթակա դիվիզիոնի ողջ անհնակազմի շրջանում* և խաթարելով պետ (հրամանատար) - ստորադաս (ենթակա) սահմանված կանոնադրային հարաբերությունները, որով էական վնաս է պատճառել ծառայության շահերին (տե՛ս սույն որոշման 5-րդ կետը):

Առաջին ատյանի դատարանը, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով առաջադրված մեղադրանքում Ռ.Չանախչյանին ճանաչելով մեղավոր, իր

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2018 9 - 10 (231-232)

ԴԱՏԱՎԱՆ
Իշխանություն

դատավճռում, ի թիվս այլոց, նշել է, որ Ռ.Չանախչյանի կողմից բացահայտ կերպով Ա.Սանթրյանի կողմից տրված հրամանի չկատարումը հանգեցրել է *ենթակա դիվիզիոնի ողջ անձակագմի շրջանում հրամանատարի դերի հեղինակագրկմանը* և պետստորադաս սահմանված կանոնադրային հարաբերությունների խաթարմանը, ինչով էական վնաս է պատճառվել ծառայության շահերին: Իսկ արդյունքում Առաջին ատյանի դատարանը հանգել է այն հետևության, որ ամբաստանյալի ուղղվելը հնարավոր է առանց նրա կողմից ազատագրկման ձևով նշանակված պատիժը կրելու, այսինքն՝ կիրառելի է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածը (տե՛ս սույն որոշման 7-րդ կետը):

Վերաքննիչ դատարանը, համաձայնելով Ռ.Չանախչյանի կատարած արարքի վերաբերյալ Առաջին ատյանի դատարանի հետևություններին, պատժի մասով բեկանել և փոփոխել է ստորադաս դատարանի դատավճիռը՝ փաստելով, որ Ռ.Չանախչյանի նկատմամբ նշանակված պատիժը կրելու նպատակահարմարության հարցը քննարկելիս Առաջին ատյանի դատարանն անհիմն է կիրառել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 70-րդ հոդվածը և բույլ է տվել պատիժ նշանակելու ընդհանուր սկզբունքների խախտում (տե՛ս սույն որոշման 8-րդ կետը):

16. Նախորդ, ինչպես նաև սույն որոշման 6.1.-6.5.-րդ կետերում մեջբերված փաստական հանգամանքներն իրենց համակցության մեջ գնահատելով սույն որոշման 13-14-րդ կետերում շարադրված իրավադրույթների և իրավական դիրքորոշումների լույսի ներքո՝ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ստորադաս դատարանները թեև արձանագրել են, որ ամբաստանյալի կողմից Սանթրյանի հրամանի չկատարման արդյունքում ենթակա դիվիզիոնի ողջ անձակագմի շրջանում հրամանատարի դերի հեղինակագրկման և պետ (հրամանատար) - ստորադաս (ենթակա) սահմանված կանոնադրային հարաբերությունների խաթարման տեսքով ծառայության շահերին պատճառվել է էական վնաս, սակայն չեն վկայակոչել որևէ ապացույց, ինչը կվկայեր էական վնասի դրսևորման այդ ձևի սույն գործում առկայության մասին: Այլ կերպ՝ սույն գործով ձեռքբերված ապացույցների՝ իրենց համակցության մեջ վերլուծությունը վկայում է, որ առկա չէ որևէ փաստական տվյալ, ինչը կհիմնավորեր, թե հրամանի չկատարման արդյունքում ենթակա դիվիզիոնի ողջ անձակագմի շրջանում հրամանատարի դերի հեղինակագրկումը կոնկրետ ինչպես կամ ինչու է արտահայտվել: Մասնավորապես, դեպքին ակնատես զինծառայողների, տվյալ գործով վկաներ Տիգրան Ղազարյանի, Նարեկ Կարապետյանի և Հայկ Մինասյանի ցուցմունքներից փաստացի հետևում է, որ վերջիններս չեն տեսել, թե ինչ է տեղի ունեցել շարահրապարակում մաքրություն կատարելու ժամանակ, քանի որ զբաղված են եղել իրենց աշխատանքով, ինչպես նաև չեն տեսել, թե ինչպես է Ռ.Չանախչյանը մայր Ա.Սանթրյանի ներկայությամբ հրաժարվել մաքրություն կատարել, և ուշադիր չեն եղել, թե վերջիններիս միջև ինչ խոսակցություն է եղել: Բացի այդ, ըստ էության, նշել են նաև, որ մայր Սանթրյանից են տեղեկացել, որ վերջինս Ռ.Չանախչյանին հրամայել է մաքրություն կատարել, իսկ Ռ.Չանախչյանը հրաժարվել է այն կատարելուց (տե՛ս սույն որոշման 6-6.2-րդ կետերը): Իսկ դեպքին ոչ ակնատես վկա Խաչիկ Աղաբեկյանը ցուցմունք է տվել այն մասին, որ ինքն ընդհանուր խոսակցություններից է լսել, որ շարահրապարակում Ռ.Չանախչյանը չի կատարել մայր Սանթրյանի հրամանը՝ կապված տարածքի մաքրության հետ (տե՛ս սույն որոշման 6.3-րդ կետը):

Վերոգրյալ պայմաններում փաստելը, որ հրամանի չկատարման արդյունքում տեղի է ունեցել հրամանատարի դերի հեղինակագրկում ենթակա դիվիզիոնի ողջ անձակագմի շրջանում, Վճռաբեկ դատարանի գնահատմամբ չի բխում սույն գործի նյութե-

րից: Ասվածի համատեքստում Վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարում կրկնել նաև, որ առանձին զինծառայողների ներկայությամբ հրաման չկատարելն ինքնին չի կարող հանգեցնել հրամանատարի հեղինակության կորստի և ազդել զինվորական կարգապահության վիճակի վրա այն աստիճան, որ ծառայության շահերին պատճառված վնասն էական գնահատվի: Ծառայության շահերին պատճառված վնասն էական գնահատելու համար ինքնին բավարար չէ զինծառայողի կողմից որևէ աշխատանք կատարելուց հրաժարվելը, եթե բացակայում են այլ հանգամանքներ, որոնք կվկայեին զինվորական ենթակայության շահերին էական վնաս պատճառելու մասին (տե՛ս սույն որոշման 13.3-րդ կետը):

17. Հիմք ընդունելով վերոշարադրյալը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ամբաստանյալ Ռ.Չանախչյանի արարքում ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցակազմի առկայության մասին ստորադաս դատարանների հետևությունները հիմնավոր չեն:

18. Այսպիսով, Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ ստորադաս դատարանները թույլ են տվել քրեական օրենքի ոչ ճիշտ կիրառում, ինչը հանգեցրել է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի խախտման: Այսինքն՝ թույլ են տրվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 397-398-րդ հոդվածներով նախատեսված նյութական և դատավարական իրավունքի խախտումներ: Նշված խախտումները Վճռաբեկ դատարանին հիմք են տալիս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 419-րդ հոդվածի 1-ին մասի 5-րդ կետի հիման վրա բեկանելու ստորադաս դատարանների դատական ակտերը, ճանաչելու Ռ.Չանախչյանի անմեղությունն առաջադրված մեղադրանքում, նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնելու ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետով՝ հանցակազմի բացակայության պատճառաբանությամբ, և քրեական գործի վարույթը կարճելու:

Վճռաբեկ դատարանը գտնում է նաև, որ ամբաստանյալ Ռ.Չանախչյանի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցը՝ չհեռանալու մասին ստորագրությունը, հարկավոր է վերացնել:

19. Ինչ վերաբերում է բողոքաբերի և ամբաստանյալ Ռ.Չանախչյանի՝ համապատասխանաբար սույն որոշման 9-րդ և 4.1-րդ կետերում բարձրացրած փաստարկներին, ապա հաշվի առնելով այն, որ ամբաստանյալ Ռ.Չանախչյանի նկատմամբ քրեական հետապնդումն արդարացնող հիմքով ենթակա է դադարեցման՝ Վճռաբեկ դատարանն առարկայագուրկ է համարում դրանց անդրադառնալը:

Ելնելով վերոգրյալից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության (2005 թվականի փոփոխություններով) 91-րդ, 92-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 16-րդ, 35-րդ, 39-րդ, 43-րդ, 361-րդ, 403-406-րդ, 419-րդ, 422-423-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքի 20-րդ հոդվածով՝ Վճռաբեկ դատարանը

ՈՐՈՇԵՑ

1. Վճռաբեկ բողոքը բավարարել: Ամբաստանյալ Ռ-ազմիկ Գարեգինի Չանախչյանի վերաբերյալ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով Սյունիքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի՝ 2017 թվականի մարտի

13-ի դատավճիռը և ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2017 թվականի հունիսի 30-ի որոշումը բեկանել և փոփոխել:

2. Ռ-ազմիկ Գարեգինի Չանախչյանին ՀՀ քրեական օրենսգրքի 356-րդ հոդվածի 1-ին մասով առաջադրված մեղադրանքում արդարացնել, նրա նկատմամբ քրեական հետապնդումը դադարեցնել՝ հանցակազմի բացակայության հիմքով և քրեական գործի վարույթը կարճել:

3. Ռ-ազմիկ Գարեգինի Չանախչյանի նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցը՝ ստորագրությունը չհեռանալու մասին, վերացնել:

4. Որոշումն օրինական ուժի մեջ է մտնում դատական նիստերի դահլիճում հրապարակման պահից, վերջնական է և ենթակա չէ բողոքարկման:

ԲԱՐԵՄԱՂԹԱՆՔ

ՀՀ դատավորների միությունը շնորհավորում է

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի դատավոր
Համլետ ԱՍԱՏՐՅԱՆԻ ծննդյան 50-ամյակը,

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի նախագահ
Արսեն ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ծննդյան 45-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
Լիլիթ ԿԱՏՎԱԼՅԱՆԻ ծննդյան 45-ամյակը,

ՀՀ Արարատի և Վայոց Ձորի մարզերի առաջին ատյանի ընդհանուր
իրավասության դատարանի դատավոր
Գրիգոր ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ծննդյան 45-ամյակը,

ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի դատավոր
Կարեն ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ ծննդյան 40-ամյակը,

ՀՀ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
Աննա ԳԱՆԻՔԵԿՅԱՆԻ ծննդյան 40-ամյակը,

ՀՀ Շիրակի մարզի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության
դատարանի դատավոր
Վահե ՄԻՍԱԿՅԱՆԻ ծննդյան 30-ամյակը,

*մաղթում նրանց առողջություն, անապառ եռանդ
և մասնագիտական արդյունավետ գործունեություն:*